

Európai Egyházak Konferenciája
Egyház és Társadalom Bizottság

Európai Integráció

Milyen integrációt szeretnénk?

Egyházak Európában, Európáért:
témák és vitapontok

*Európai Egyházak Konferenciája
Egyház és Társadalom Bizottságának alapidokumentuma*

A szöveget elfogadta az Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottságának Végrehajtó Bizottsága 2009. január 12-én

Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottság
Rue Joseph II 174
B-1000
Brüsszel
Belgium

Fordította: Dr. Balázs Ákos

Lektorálta és kiadja: Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa

Felelős kiadó: Dr. Bóna Zoltán

H-1117 Budapest, Magyar tudósok krt. 3.
Tel.: (36-1) 371-2690
Fax: 371-2691
E-mail: oikumene@meot.hu

Tartalom

Útmutató a dokumentumhoz	5
Áttekintés	7
Bevezetés	9
1. Együtt növekedve Európában	11
Az európai politikai és gazdasági integráció alapértékei – Eltérő indítékok és várakozások – EU-bővítés: további kihívások előtt – Az integráció különböző modelljei – A kultúra, mint az integrációs folyamat egyik eleme – Az integráció kihívásai.	
2. Az európai integrációs folyamat tapasztalatai	29
Mi az európai integrációs folyamat jelentősége – Az EU-bővítés Közép és Kelet-Európában – Európa nagyobb, mint az Európai Unió.	
3. Az egyházak Európa jövőjéről alkotott víziói	35
Az integráció értékei és az integrációt meghatározó értékek – Keresztyén közreműködés az európai integrációs folyamatban – Miért van szükségünk vízióra az EU-ra nézve? – Európai értékek és az egyházak szerepe a 21. századi Európában.	
4. Európai integráció – Egy intézményes szolidaritás kifejeződése	44
Az integráció költségvetési eszközei – Szolidaritás és társadalmi kohézió az EU-ban – Az EU viszonya a fejlődő országbeli partnereihez – Globális hatás: a klímaváltozás.	
5. Egyházak – a társadalom egy aktív és megkülönböztetett része	52
Az egyházi együttműködés a változó Európában a diakóniai szolgálaton keresztül – Diakóniai együttműködés, mint az egyházak közötti közösség erősítésének eszköze – Szociális diakónia – Társadalmi integráció és a bevándorlók közötti munka – Vallások és hitek közötti párbeszéd – Válasz a klímaváltozás kihívásaira – Politikai diakónia – A helyi közösségekkel való kiemelt együttműködés.	
Befejezés	64

Útmutató a dokumentumhoz

Az európai integráció fontos tárgya az Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottsága (EEK/ETB) tevékenységének. A kontinens legutóbbi fejleményei, úgymint az Európai Unió szerepének erősítése, a bővítés és annak hatásai a társadalomra, valamint az Európa jövőjéről szóló tanácskozások változatlan kihívást jelentenek az egyházi munkára nézve. Mindezek hatással vannak az egyházak társadalmi részvételére, amely az egyházi küldetés és bizonyágtétel megértésének lényege.

Az „Európai Integráció – Milyen integrációt szeretnénk?” című dokumentum válasz az ETB Végrehajtó Bizottságának felhívására az egyházak előtt álló, az európai integráció során felmerülő kihívások és Európa jövőjére vonatkozó elgondolásaik teológiai szempontból való áttekintésére. A dokumentum az ETB Európai Integrációs Munkacsoportjának különböző fázisaiban került ellenőrzésre és megvitatásra. Jelen dokumentum hűen tükrözi a Munkacsoportok tagjainak gazdag és változatos háttérét.

Az európai integráció összetett és dinamikus folyamat. Semmilyen erről szóló vitairat nem lehet így teljes. Számos egyértelműen azonosítható és az integrációs folyamattal összefüggésbe hozható szempont létezik, amelyre a dokumentum nem tér ki. Az integráció jellegzetessé váló vonása a szélesebb társadalomban folyó, valamint az egyházak közötti nyílt vitára való igény.

Az egyházak nemcsak megvitatják az integráció különböző vonatkozásait, hanem különféle módon, jelentős mértékben közre is működnek azokban. Ez a jelen dokumentum egyik markáns üzenete. A dokumentum konkrét cselekvési pontokat vázol fel, amelyek mutatják, hogy az egyházak – számos vonatkozásban – saját tevékenységükkel nem csupán passzív megfigyelői, hanem alakító szereplői is a folyamatnak. Az Egyház és Társadalom Bizottság ezen a ponton üdvözlönné az egyházak közötti szélesebb eszmecserét. Egy ilyen vitához hasznos háttér információk találhatóak az EEK honlapján és az ETB szintén ott megtalálható európai ügyek információs anyagában.

Számos olyan téma létezik, amelyet szeretnénk egy ilyen vitára bocsátani:

- Az európai integráció egy olyan történelmi folyamat, amely a múlt század közepe óta alakítja a kontinenset. Mít tekint a legjelentősebb kihívásnak az integráció jelenlegi szakaszában? Milyen kihívások előtt áll az EU Törökország és a nyugat-balkáni államok csatlakozása kapcsán?
- A jelen szöveg bemutatja a különböző hagyománnyal bíró egyházak vezetőinek nézeteit. A szavaikból tisztán kiderül, hogy az értékek nem csupán általános elvek, hanem azok nagyon is függenek a kontextustól. Hogyan látja az értékekről vallott vélemények különféleségét az egyházi vezetők körében?
- A dokumentum mutatja, hogy az integráció nem egy statikus, egydimenziójú folyamat. A valóságban Európában az integráció különböző modelljeiről beszélhetünk. Hogyan értékeli a különböző integrációs modellek együttéléséből fakadó helyzetet? Nehezebb a polgárok számára azonosulni egy olyan Európával, ahol az integrációs modellek egymással párhuzamosan alakulnak és a várakozások a

tagállamok körében mindinkább eltérnek egymástól? Hogyan látják az egyházak saját szerepüket a mostani legitimációs válságban?

- A dokumentum a kultúrát, mint az integrációs folyamat szerves részét mutatja be. Ez a felismerés egyre inkább egy szélesebb európai vita részévé válik (lásd például a bevándorlók integrációja kérdését). Hogyan kezelik ezt Önök nemzeti szinten?
- A gazdasági válság mindinkább hatással van a kontinens helyzetére. A válság új összefüggésbe helyezi az európai gazdasági és szociális modellt. Mit jelent a szolidaritásról való beszéd ebben az összefüggésben? Milyen formában jelenjen meg a szolidaritás európai, valamint nemzeti szinten?
- Szeretnénk bátorítani Önöket, hogy az írást saját környezetükben is vitassák meg. Ez számos formában történhet, például szeminárium vagy műhelymunka keretében, amikor is az egyházak megvitathatják az európai integráció és Európa jövője kérdéseit. Ezek csakis erősíthetik az egyházak aktív szerepének elismerését az európai társadalomban. Az Egyház és Társadalom Bizottság nagyra értékelné minden ilyen tevékenységre utaló jelet. A fent kifejtett kérdések mentén folytatott vitában való aktív részvétel segíteni fog az egyházak európai szinten való munkájának alakításában. A vitában való közreműködés bármely formáját szívesen vesszük.

Brüsszel, 2009. június

Áttekintés

Jelen dokumentum az Európában folyó integrációs folyamat számos távlatát mutatja be az Európai Egyházak Konferenciája (EEK) szemszögéből. Az EEK Egyház és Társadalom Bizottsága (ETB) feladatai közé tartozik az európai politikai intézményekkel való párbeszéd fenntartása és a párbeszédben a krisztusi bizonyoságtétellel való közreműködés, továbbá a keresztyén teológia és társadalom-etika kifejtése. A dokumentum elemzéseket és észrevételeket tartalmaz, kritikai válaszokat vizsgál, és lehetséges lépéseket javasol az integrációs folyamat jövőjét illetően. Mindezt az Európára vonatkozó átfogó vízió részét képező egyházi szemszögből teszi.

Az **1. Fejezet** áttekintést nyújt az Európában végbemenő integrációs folyamat jelenlegi helyzetéről. Az integrációs folyamatot történelmi folyamatként ábrázolja, amely a második világháborút követően kezdődött. Feltárja az Unióhoz csatlakozó országokat vezető különböző érdekeket és a folyamattal járó gazdasági és politikai dimenziók közötti feszültségek természetét. A folyamat mögöttes jellege azonban maradt a régi: a közös értékek által megerősítve az európai integrációs folyamat túlmutat gazdaságon és politikán. Az emberi, etikai és szellemi értékek elválaszthatatlan részei a folyamatnak és ezért is szükséges abba az egyházak bevonása. Ennek hajtóereje a kezdetektől létező, az európai országok és emberek összehozására irányuló célkitűzés. A folyamat ezért túlmutat az Európai Unió határain és átfogja az egész kontinenst. Az 1. fejezet alfejezetei vitát foglalnak magukban a következőkről:

- értékek az európai politikai és gazdasági integráció mögött;
- indítékok és várankozások;
- az EU bővítés kihívásai;
- az integráció különböző modelljei;
- a kultúra, mint az integrációs folyamat egyik eleme;
- az integráció kihívásai.

Mindezek az integráció különböző aspektusait írják le, továbbá jeleznek néhány olyan kihívást, amellyel Európának szembeszlnie kell a jövőbeni növekedése során.

A **2. és a 3. Fejezet** számos európai felekezet több egyházi vezetője személyes tapasztalatának és észrevételének bemutatásán alapul, melyek a „Értékek – Vallás – Identitás” konferencián hangzottak el 2006 decemberében Brüsszelben.

A **2. Fejezet** három nézetet mutat be az EU alapító országai, az európai politikai változásokat követően csatlakozott országok és az EU-n kívüli országok egyházainak tapasztalatai alapján.

A **3. Fejezet** egy, a kontinensről alkotott víziót mutat be többféle nézőpontból:

- az egyházak által hangsúlyosan támogatott alapértékek;
- az egység a sokféleségben eszméje;
- az elhanyagoltak, a gyengék és a kirekesztettek oltalmazása;
- a bevándorlókhöz fűződő viszony;
- az egyházak közötti párbeszéd szükségessége.

A vízió részei koherens képet nyújtanak az európai egyházak reményeiről és várakozásairól. Ugyancsak kiemeli az egyházaknak a kihívással kapcsolatos, tapasztalatokon és hagyományokon alapuló hozzáállását.

A **4. Fejezet** néhány, az integrációs folyamatot megalapozó EU irányelvvel kapcsolatosan tesz észrevételt:

- az integráció pénzügyi intézményei, úgymint Közös Agrárpolitika, Strukturális és Kohéziós Alap és kutatási alapok;
- az EU-n belüli szolidaritás és társadalmi kohézió;
- az EU viszonya a fejlődő országok-béli partnerekhez, mint az EU irányelveinek sarkalatos része, szoros kapcsolatban az integrációs folyamattal; és
- az EU kezdeményezése a klímaváltozással kapcsolatos globális kihívásra adott közös fellépésre.

Az **5.1. Fejezet** az egyházak az integrációs folyamatban való közreműködésének bemutatása, különös tekintettel az egyházaknak a diakóniára vonatkozó egyetértésének széles kifejeződésére. Az egyházak integráns részei az európai társadalomnak és szervezeteiken keresztül különböző módokon aktívan közreműködnek a közösségek alakításában. A fejezet bemutatja az egyházi tevékenység néhány területét:

- a gazdaság kihívásaira adott válasz;
- a közösségi összetartozás és a közösségi élet támogatása;
- a civil társadalom megújítása az egyenlőség és a sokféleség, valamint az aktív állampolgári szerepvállalás támogatásával,
- társadalmi integráció és a bevándorlók közötti munka;
- vallásokon és hiten átívelő párbeszéd;
- válasz a klímaváltozás kihívásaira;
- párbeszéd a politikai szervekkel.

A fejezet bemutatja, ahogy az egyházak és lelkészeik, valamint más vallási közösségek elkötelezettek és közreműködnek a tágabb társadalomért.

Az **5.2. Fejezet** felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy az európai integrációt nem csupán a nagypolitika alakítja. Az európai integrációnak felül kell kerekednie a technokrata kereteken. Az egyházak és a vallási közösségek Európa számos helyén jelentős mértékben közreműködnek a helyi közösségek életében. Munkájukkal ily módon hozzák közel az európai integrációt a hétköznapi emberek mindennapjaihoz.

A jelen dokumentum célja kettős:

- az integrációs folyamat bemutatása által képessé tenni az egyházakat arra, hogy mélyebben bekapcsolódjanak az európai folyamatokba;
- jobban megérteni és megvitatni az egyházak közreműködését az európai közösségben.

Bevezetés

Az európai integráció fontos ügye az európai egyházaknak. A folyamat iránti elkötelezettség az egyházi küldetés és bizonyoságtétel teljes körű megértésének egyfajta kifejezésre juttatása. A hívó szó, hogy az emberekhez vigyük Jézus Krisztus evangéliumát nem különíthető el az egyházak társadalmi részvételétől. Ők az Isten által teremtett világban találhatók, ahol nézeteiket nyílt vitában kell előadniuk egy olyan igazságos, szabad és demokratikus társadalom kialakítása érdekében, ahol az emberek méltóságban élhetnek. Az Európai Unió célkitűzéseiről, feladatairól és távlatairól szóló vita éppen ezért évtizedek óta fontos pontja az európai ökumenikus közösségek napirendjének. Az egyházak az Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottságának (EEK/ETB)¹ ökumenikus képviselőin, valamint számos más egyházi képviselőten keresztül aktív tevékenységet folytatnak Brüsszelben és Strasbourgban. Ezek a képviselők az európai politikai intézményekkel való aktív párbeszéd fenntartására törekednek.

Az egyházakat a folyamat kezdete óta az a meggyőződés vezérli, hogy az integráció nem korlátozódhat csupán gazdasági kérdésekre. Az egyházak részvételének legfőbb motivációja az isteni teremtésben rejlő ígéret teológiai megértése, annak az európai emberekre gyakorolt eredményével, valamint az európai embereknek az egyesített kontinens alakításában való részvételével. Ezért az egyházak az európai integráció iránti elköteleződésének egyik célja, hogy ahhoz teológiai alapú etikai és antropológiai távlatot nyújtsanak, amely ismérveket állapíthat meg az integrációt támogató európai irányelvek értékeléséhez. Ez a távlat meghatározza az európai politikai intézményekkel való párbeszéd kereteit, és kialakítja az egyházak közreműködését az európai integrációban.

Az egyházak az értékeknek a jövő Európájában való helyéről szóló vitában a különböző szinten folytatott saját mindennapi munkájukkal működnek közre. Az európai egyházak egy sokrétű hálózatot jelentenek, amely egy értékes és maradandó kapcsolati háló formájában jelenik meg. Az ökumenikus mozgalmon belüli, a gyökereknél, a regionális, a nemzeti és az európai szinten megalapozott kommunikációs kapcsolatok aktívan segítik elő az európai integrációs folyamatot. Az egyházaknak Európáról beszélni nem csupán egy elvont, elméleti feladat, mivel az az ő mindennapi életüknek is része. Az ok, amiért az egyházak beszélhetnek az értékekről az, hogy kibogozhatatlanul részt vesznek a társadalom építésében és a közösségek, az emberek és nemzetek közösségének fejlesztésében. Szóval és cselekedettel az „egység a sokféleségben” célt szolgálják.

Az Ökumenikus Charta szellemében az egyházak elkötelezettek az európai integrációs párbeszédhez kapcsolódó munka iránt.² Az elköteleződést követően pedig síkra szállnak a

¹ Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottságának (EEK/ETB) elődje, az Európai Ökumenikus Bizottság az Egyházért és a Társadalomért (EÖBET) 1998 decemberéig működött, és az egyházaknak Európával és az európai politikai intézményekkel való kommunikációjának támogatását, valamint a köztük zajló párbeszéd szervezését végezte. 1999-ben az EÖBET összeolvadt az Európai Egyházak Konferenciájával és átalakult az EEK/ETB-vé.

² Az Ökumenikus Chartát az Európai Egyházak Konferenciája és a Püspöki Konferenciák Európai Tanácsa elnökei 2001-ben írták alá, és később jelentős számú európai egyház fogadta el útmutatóként a különböző hitvallású és hagyományokkal rendelkező egyházak közötti együttműködéshez, és az európai társadalom fejlesztésében való közös közreműködéshez.

szociális, az emberarcú Európáért. Ebben a megvilágításban nyilvánvaló, hogy az európai integráció olyan összetett ügy, amely érint minden, az EEK/ETB által elvégzendő munkát.

A következő dokumentum a 2001-ben kiadott elődjét követi, és az európai integráció jelenlegi helyzetét teszi mérlegre egyházi és ökumenikus szemszögből. A jelen dokumentum kiadásához vezető folyamat jelentős részét képezte a 2006 decemberében Brüsszelben tartott „Értékek – Vallás – Identitás” konferencia. A rendezvény számos egyházi vezetőt hozott össze az EEK tagegyházi részéről. Ez volt az első lehetőség az európai integrációról tárgyalni ilyen magas rangú egyházi képviselő mellett. A következő anyag hasznosítja a találkozón megmutatkozó széleskörű együttműködést, amely hiteles kifejeződése az egyházaknak az európai integrációval kapcsolatos olyan gondolataiknak, mint aggodalom, öröm, víziók és várakozások. Az idézetek kifejezik az adott témához kapcsolódó, a különböző tapasztalatokból és teológiai hagyományokból eredő eltérő nézeteket. Kifejezik továbbá az EEK egyházainak és megannyi keresztyén embernek az európai integráció folytatásába vetett hitét.

1. Együtt növekedve Európában

1.1. A politikai és gazdasági integráció mögötti értékek

Európa nyugati felében az integrációs folyamat egy bátor és fantasztikus törekvés volt azzal a céllal, hogy megbékítse a két, egymást fő ellenségnek tekintő államot, Franciaországot és Németországot, és hogy az erőszak jogát felváltsa a jog ereje és az együttműködés víziója. Ez 1950-ben kezdődött, az akkori francia külügyminiszter Robert Schuman által tett javaslattal. Azt javasolta, hogy a háborúhoz nélkülözhetetlen iparágakat alakítsák a béke eszközeivé. Azaz, hogy Franciaország és Németország szén- és acéliparát helyezték közös felügyelet alá. A nyugatnémet kancellár, Konrad Adenauer egyetértett, és ehhez további négy ország csatlakozott: Olaszország, Hollandia, Belgium és Luxemburg. A létrejövő Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK, Párizsi Szerződés, 1951) példa nélküli volt Európa történelmében: államok önként mondtak le a szuverenitásuk egy részéről és utalták azt egy közös főhatóság alá, amely rájuk nézve kötelező döntéseket hozhatott. A joguralomnak ezzel egy nemzetek feletti formája jött létre. Ez a forradalmi projektum fejlődött aztán több szakaszon keresztül az egykori hat tagból a mai 27 tagú Európai Unióvá és vezetett számos további csatlakozni kívánó államhoz. A terv lényegesebb értékei már az 1950-es Schuman-tervben említést nyertek: *béke, megbékélés, szolidaritás és igazságosság*.³ Az ezen értékek iránti elkötelezettség nem tette az európai integrációt keresztyén projektummá, ugyanakkor az alapító atyák keresztyén meggyőződése jelentős szerepet játszott a motivációjukban és az egész folyamat alakításában.

Az országok megbékítésén túl törekedtek az európai emberek megbékítésére is. Ez ugyancsak említést nyert az ESZAK utódját, az Európai Gazdasági Közösséget megalapító Római Szerződés (1957) preambulumban is: az első célkitűzés az „európai népek egyre szorosabb összefogása”. Ez a fordulat minden, azóta megkötött szerződésnek része. Az európai integráció emberi dimenziója még inkább kifejeződött Jean Monnet, az európai integráció egy másik alapító atyjának és a Schuman-terv megalkotójának nyilatkozataiban. 1952-ben azt hangsúlyozta: „*embereket egyesítünk*”.⁴

Mindazonáltal, Monnet emberi dimenziós elképzelése nem talált széles körben követőkre. Nem sokkal a kezdeti időszak után a vita már az integráció katonai, politikai és gazdasági eszközeiről szólt. Az „Emberek Európája” ideáját, ahol is az emberek találkoznak egymással, otthon érzik magukat, valamint a „közösséghez” tartozás érzését élhetik meg, hamarosan félretolták; csak a legutóbbi időkben kapott újra hangsúlyt. Az elmúlt időkben növekvő euroszkepticizmus komoly lendületet adott az eredeti elképzelések és ideák felidézésének. Mindez komoly kihívást jelent Európa egyházai számára is.

A megújítás emberi dimenziójának hangsúlya mély gyökerekkel rendelkezik a háború utáni Európa egy másik próbálkozásában, a még a mai EU-t kiformaló integrációs projektumnál is régebbi Európa Tanácsban. Az Európa Tanácsot 1949-ben alapították (Londoni Szerződés) tíz nyugat-európai állam közreműködésével. Csakúgy mint az EU, ez is

³ Nyilvánvaló, hogy más tényezők is közrejátszottak. Ezzel együtt az eszmék és az azokban hívó államférfiak tetteinek ereje nem lebecsülendő.

⁴ „Nous ne coalisons pas des Etats, nous unissons des hommes”, Washington, 1952. április 30.

a „tagok szorosabb összefogását” tűzte ki célul, és az alapszabálya is kifejezetten utal azokra az „eszmékre és alapelvekre, melyek közös örökségük”. Ezek az értékek tisztán kifejeződtek az 1949-es szerződésben. A tagság lehetősége adott minden olyan európai állam számára, amely elkötelezett a *jogállamiság*, a *demokrácia* és az *alapvető jogok* és *szabadság* iránt.

Mindazonáltal, az Európa Tanács meglehetősen különbözik az Európai Uniótól. Nincs lehetősége olyan döntéseket hozni, és azokat végrehajtani, amelyek azelőtt a nemzeti kormányok felségjogai lettek volna. Mégis, kompetenciáját tekintve az emberi jogok területén kiemelkedik a nemzeti kormányokhoz képest. Már 1950-ben elfogadták az Emberi Jogok Európai Egyezményét, felállítva az emberi jogok európai mércéjét (amelyet az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata ihletett). Az egyezmény betartásának biztosítására felállították az Emberi Jogok Európai Bíróságát. A bíróság döntései kötelezőek a tagállamokra. Ma mind tagállamok, mind pedig egyének élhetnek panasszal, ezért a nemzetközi jog uralmának egyik megtestesítőjévé vált.⁵

Habár a béke, a megbékélés és a szolidaritás értékei az európai integráció középpontjában álltak, a közös európai irányelvek alakulása igencsak sajátos irányt vett. A korai 1950-es években a politikai unió és a közös védelmi együttműködésen volt a hangsúly. Csak miután az ún. Európai Védelmi Közösség ötletét Franciaország 1954-ben leszavazta, vált az irány tisztán gazdasági jellegűvé. 1957-ben a Római Szerződéssel megalapították az Európai Gazdasági Közösséget és az Euratomot. Számos erőfeszítést tettek a politikai unió és a katonai együttműködés ötletének felélesztésére, de azok csak a Maastrichti Szerződésben (megkötve 1991 decemberében) kaptak jogi keretet, és amely szerződés egyúttal Európai Unióvá (EU) változtatta az Európai Közösséget – az új név egyben kifejezte az új törekvéseket.

Eközben a NATO (alapítva 1949-ben) a nyugat-európai védelem sarokkövévé vált.⁶ A *szabadság*, a *demokrácia*, a *jogállamiság* iránti formális elkötelezettsége ellenére a NATO gyakran adott elsőbbséget a biztonsági érdekeknek és a katonai megoldásoknak. Ellenpárját, a Varsói Szerződés Szervezetét 1955-ben alapították és végül 1991-ben szűnt meg a hidegháború végével.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) egy egyeztető fórumból („Értekezlet”) alakult ki, amelyet a hidegháború alatt hoztak létre abból a célból, hogy a keleti és nyugati tömb államai megvitathassák a politikai/katonai és gazdasági/környezeti együttműködés lehetőségeit, valamint az „emberi dimenzió” kérdéseit, különös hangsúlyt fektetve (a nyugat oldalán) az emberi jogokra. A Helsinkii Záróokmány (1975) a kommunista országokban komoly hatással volt a másként gondolkodók csoportjaira, mint például Csehszlovákiában a Charta 77-re. 1990-ben, röviddel a hidegháború végét

⁵ Az a tény, hogy a Bíróság nyitott az egyének által benyújtott panaszokra, közelebb hozza az európai emberi jogok dimenzióját az állampolgárokhoz, ugyanakkor sajátos problémákat is felvet. 2008 novemberében több mint 10 ezer folyamatban lévő ügy volt, hat és fél éves várólistát képezve.

⁶ Egy másik tényező volt az európai integráció folyamatában a Nyugat-Európai Unió (NYEU). Az Európai Védelmi Közösség 1954-es kudarca nyomán megalapított szervezet tagjai között szerepelt az Egyesült Királyság, Franciaország, Belgium, Luxemburg, Hollandia, Nyugat-Németország és Olaszország. A NYEU alapvetően közös védelmet tűzött ki célul a tagállamokat ért agresszió esetére, de ezen túl ugyancsak támogatni kívánta Nyugat-Európa gazdasági újjáépítését, valamint erősíteni egységét és integrációját. Az EU rendszerében, az Amszterdami Szerződés hatálya alatt lényeges szerepet kapott az EU független védelmi képességeinek létrehozásában. 2000-ben egyetértés jött létre a NYEU funkcióinak az Európai Unióba való integrálása megkezdésével kapcsolatban, a fejlődésben lévő Közös Kül- és Biztonságpolitika (KKBP) és a Európai Biztonsági- és Védelmi Politika (EBVP) keretein belül.

követően aláírták a Párizsi Charta az Új Európáért elnevezésű okmányt. A nevét (1994-ben) Értekezletről Szervezetre módosították. *Emberi jogok, demokrácia és jogállamiság* a Charta központi értékei. A gazdasági szabadság, szociális igazságosság és felelősség a környezetért ugyancsak benne van. Az EBESZ-nek jelenleg 54 ország a tagja Európában, Közép-Ázsiában és Észak-Amerikában. Ez nem egy nemzetek feletti szervezet, mint az EU (döntései nem kötelező érvényűek), de fontos szerepe van az emberi jogok vizsgálatában, a konfliktusok megelőzésében és a válságok kezelésében.

A második világháború utáni körülmények nem adtak lehetőséget a kontinens minden országának a szabad választásra. A kontinens keleti fele évtizedekig ki volt zárva a nyugaton zajló integrációs folyamatból. Ehelyett egy másik integrációs politikai kísérlet alanyai lettek a Varsói Szerződés és a KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, 1949-ben válaszul hozták létre az OECD⁷-re, és végül 1991-ben szűnt meg, bizonyos értelemben az Európai Közösség kommunista gazdasági megfelelője volt) keretében.⁸ A Berlini Fal leomlása 1989-ben e kommunista kísérlet végének egyértelmű jele volt. Közép- és Kelet-Európa országai csatlakozhattak a nyugati szervezetekhez; ez volt az a lépés, amely a nyugat-európai integrációs projektumot még európaibbá tette, habár Európa számos jelentős országa máig kívül esik ezen a körön.

Három olyan tényező van, amely ma jelentőséggel bír az európai integrációt megalapozó alapelvekről szóló bármilyen egyházi vita során. Az első az, hogy 1945 után a két világháború leckéjét megtanulta a világ. Szemben az 1918 után történetekkel, Nyugat-Európát nem a megtorlás vagy a büntetés mentén szervezték újjá. Az ellenségek megbékítése egy olyan közösség létrehozásával történt, amely egyszerre volt a közös értékek és a közös érdekek közössége. Ez továbbra is egy olyan egyedülálló törekvés, amely megérdemli, hogy fenntartsák és megvédjék az apátiától, vagy a folyamat visszafordítása iránti törekvésektől. Mindazonáltal, egy „közösség” sosem befejezett, és bizonyos értékek nagyobb hangsúlyt kívánnak, mint a korábbi időszakban.

Másodszor az, hogy a 20. század második felének nagy részében ennek a törekvésnek a sikere kizárólag Európa nyugati felére vonatkozott. A valóság a keleti oldalon meglehetősen különbözött ettől. Messziről nézve ugyanazokat a szavakat használták a kommunista világ alapjául szolgáló értékek kifejezésére, de az ottani emberek többsége számára az olyan szavak, mint a *béke* vagy *szolidaritás* negatív többletjelentéssel bírtak a kommunista rezsim általi használatuk és leegyszerűsítésük miatt. A velük kapcsolatos negatív asszociáció vagy csak az egyszerű közöny talán még ma is tart. Szükséges, hogy ezeket az értékeket visszahozzuk a cinizmus és az értelmetlenség világából, és ugyancsak, hogy újra felfedezzük tartalmukat azok teljességében, elkerülve a felszínességet.

Harmadszor, más tekintetben, ugyancsak Nyugat-Európában az értékek valósága nem mindig volt azonos azzal, amit ezek a szavak kifejeznek. Ahogy fent említettük, a NATO

⁷ Az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) eredete 1948-ra vezethető vissza, amikor a Európa újjáépítése és a Marshall-terv felügyelete céljából szükség volt egy új szervezetre. A Szovjetunió elutasította a Marshall-segélyt, mint amerikai kísérletet Európa irányítására, és saját szervezetet állított fel Európa ellenőrzése alatt álló része számára.

⁸ A Varsói Szerződés, csakúgy mint a KGST a nyugat-európai integrációban foglaltakhoz hasonló értékeket vallott magáénak. A Varsói Szerződés 1955. május 14-én elfogadott szövege a nemzetközi béke és biztonság biztosítékaként a békéről, a biztonságról és az együttműködésről szólt. A KGST-t a gazdasági együttműködés eszközének szánták. Az 1971-es, a „Széleskörű program az együttműködés kiterjesztése és fejlesztése, valamint a szocialista Gazdasági integráció további, a KGST tagállamok általi fejlesztése” kidolgozása és elfogadása után a KGST tevékenysége hivatalosan az integráció volt. Ezek a szavak azonban mást jelentettek itt, mint nyugaton.

túlságosan gyakran árulta el saját értékrendjét, különösen, amikor saját tagjai kapcsán gyarmati rendszerrel vagy diktatúrával találta magát szemben. Az európai integrációs folyamat legelejétől kezdve az egyházak a szociálisabb Európa, a világ más részei iránti nagyobb szolidaritás, a béke iránti nagyobb erőfeszítés, a környezet és a jövő generációk iránti nagyobb felelősség stb. mellett emeltek szót. Az emberi méltóságra mindig vigyázni kell.

Befejezésül, az elmúlt években újra nagyobb hangsúlyt kapó, és az Európai Uniót, mint az értékek közösségét jelképező értékek – vö. az Európai Unió Alapjogi Chartájával (2000) és a Lisszaboni Szerződéssel (2007, még nincs ratifikálva) – pontosan azok az értékek, melyek a projektum gyökerei voltak nem sokkal a második világháború után. Szükséges önmagunk ezekre történő folyamatos emlékeztetése, valamint azok új összefüggéseinek (és gyakran új jelentéseinek) keresése a változó körülmények között. Ugyanilyen fontos a kihívás, hogy megvédjük azokat Európában az idegengyűlölet és az emberi méltóságot nem tisztelő egyéb felfogások által generált újabb támadásoktól és a közönytől, valamint a populista leegyszerűsítésektől. Egy új kihívás, hogy újragondoljuk az olyan alapvető jogok, mint a vallásszabadság, a szólásszabadság és az antidiszkrimináció közötti egyensúlyt. Természetesen feladatunk annak szigorú ellenőrzése is, hogy az Európai Intézmények mindezen értékeket a valóságban is érvényesítsék az irányelvekben és a jogalkotás során.

1.2. Eltérő indítékok és várakozások

A hat tagállam közösségéből a 27-ek „Uniójához” vezető folyamat során igen eltérő érdekeket, indítékokat és elvárásokat láthatunk. Ezek az eltérések ugyancsak segítenek megmagyarázni azokat a különbségeket, melyek az EU-hoz való jelenlegi viszonyokban fennállnak.⁹

1951 és 1957: A béke és megbékélés terve

Az eredeti hat tagállam számára az integrációs folyamat kétségkívül a béke és a megbékélés folyamata volt. Ez magában foglalta a jogállamiság rendszerének nemzetek feletti megalkotását. Az ESZAK bátor megalapítása, az 1957-es Római Szerződés központi elemei, az Euratom és az EGK megalakítása után következett a közös piac megalapítása ugyanazon hat ország: Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Belgium és Luxemburg által. Habár a figyelem a gazdasági integrációra irányult, a végső forma túlmutatott a gazdaságon: a Római Szerződés preambuluma szerint az az „egyre szorosabb összefogás” folyamata volt. A szuverenitás átruházása – méginkább: a szuverenitások egyesítése – legtisztábban a Luxemburgban működő Európai Bíróság¹⁰ döntő szerepén látszik. Az 1957-es Római Szerződést méltán ünnepelték 50 évvel később mind a tagállamok, mind pedig az európai egyházak, mint annak legvilágosabb jelét, hogy a második világháborút követően az egykori európai ellenségek eltökéltek a békés együttélés mellett nemcsak saját, hanem az egész világ javára.

⁹ Például a kezdeti években az Egyesült Királyságban sokan gondolták, hogy az EGK-hoz való csatlakozás a brit birodalom bukását követően ismét a szuverenitás feladását jelentené. Másrészt, az elfoglalt Nyugat-Németország számára az EGK-hoz való csatlakozás az államiság visszanyerésének egyik kulcsa volt (a másik a NATO-hoz való csatlakozás).

¹⁰ Ez az európai intézmény a kezdetektől megtestesíti az európai integrációt, mint az erő jogának a jog erejével való felváltásának folyamatát.

1973: Csatlakozás a piachoz

Amikor 1973-ban az Egyesült Királyság, Írország és Dánia csatlakozott az EGK-hoz¹¹, az indíttatásuk eltérőek voltak. Csatlakoztak egy piachoz. Az Egyesült Királyság egyáltalán nem szándékozta átruházni szuverenitását; nem akart a szabadkereskedelmi területnél tovább lépni az európai integráció e korai szakaszában. 1959-ben számos országgal együtt megalapította az Európai Szabadkereskedelmi Társulást (EFTA). Ugyanakkor, felismerve az EGK sikerét, az Egyesült Királyság felvételét kérte a szervezetbe.¹² Az Egyesült Királyságnak az EGK-hoz való csatlakozása inkább volt gazdaságilag, mint politikailag motivált. A másik két csatlakozó ország indítékai nagy valószínűséggel hasonlóak voltak.¹³

1981 és 1986: A demokrácia megszilárdítása a volt diktatúrákban

1981-ben csatlakozott Görögország, amelyet Portugália és Spanyolország követett 1986-ban. Ez a bővítési kör igencsak eltérő háttérrel bírt. Lényege a demokrácia megszilárdítása volt Európa történelemkönyvének három sötét lapját, Franco, Salazar és a görög ezredesek uralmát követően. Nem kétséges, hogy a három egykori diktatúra bekerülése a közösségbe, és az oda befektetett gazdasági eszközök jelentősen hozzájárultak a fiatal demokráciák megszilárdításához. A szándék a többi között ez volt.

1995: A semlegesség vége

A Berlini Fal lerombolása 1989-ben váratlan pillanat volt Európa történetében. A kommunista rendszer összeomlása Közép- és Kelet-Európában világszerte gyökeresen megváltoztatta a történelem menetét, amely így megkívánta az európai integráció céljainak és lehetőségeinek újragondolását. Ennek eredménye volt azon három európai ország csatlakozása, amelyek a hidegháború alatt formálisan „semlegesek” voltak: Svédország, Finnország és Ausztria.¹⁴ Habár ezen országok számára is a gazdasági indokok domináltak, mivel életszínvonaluk és demokratikus intézményeik tekintetében már teljes mértékben Nyugat-Európaéhoz tartoztak, EU tagságuk világos jel volt a külvilág számára, hogy vége a hidegháború általi megosztottságának.

2004 és 2007: Az európai megosztottság meghaladása

1989 után a legnagyobb kihívást kétségkívül a második világháború utáni európai megosztottság meghaladása jelentette. Ez egyaránt jelentett morális és politikai kihívást, amely erőfeszítéseket kívánt a társadalom minden érintett rétegétől. Másfelől, ez nemcsak a volt kommunista államoknak jelentett kihívást, amelyeknek egy olyan fejlődési folyamatba kellett bekapcsolódniuk, amelynek nem voltak kezdetektől részesei, hanem az EU-nak magának is, hogy még európaibbá váljon, sokkal inkább, mint csak nyugat-európaivá. 2004-ben és 2007-ben tizenkét új tagállam csatlakozott az EU-hoz, tízen közülük a volt

¹¹ Norvégia együtt jelentkezett az Egyesült Királysággal, Írországgal és Dániával, de végül nem csatlakozott az EGK-hoz, köszönhetően az 1973-as népszavazási „nem”-nek, amelyet egy újabb „nem” követett 1995-ben.

¹² Az Egyesült Királyság tagságát ellenezte Charles de Gaulle francia elnök. De Gaulle attól tartott, hogy az Egyesült Királyságon keresztül Európa túlságosan „atlantivá” válna, és az Egyesült Államok több szóhoz jutna az európai politikában.

¹³ Hozzá kell tenni, hogy London ma még mindig úgy tekint az EU-ra, mint „közös piacra”, de Skóciában az európai integráció politikai eszménye sokkal nagyobb támogatást élvez.

¹⁴ Svájc semlegessége kevésbé volt összefüggésben a hidegháborúval. Svájc máig nem csatlakozott az EU-hoz, az 1992-es és a 2001-es népszavazás eredményeként.

kommunista blokkból.¹⁵ Tíz évvel korábban, 1993-ban az EU az ún. Koppenhágai Kritériumok lefektetésével mindenki számára azonos csatlakozási feltételeket szabott, amely nemcsak a piacgazdaságra, valamint a *közösségi vívmányok* vállalásának lehetőségére és kötelezettségére utalt, hanem több hangsúlyt helyezett a demokráciára, a jogállamiságra, az emberi jogokra és a kisebbségek tiszteletére.

A politikai, gazdasági, és társadalmi átalakulás a volt kommunista államokban jelentősen hozzájárult az egész kontinens integrációs folyamatához. További kihívást jelentett az új csatlakozási körben, hogy Görögországot követően további három ortodox többségű ország csatlakozott az EU-hoz: Ciprus 2004-ben, valamint Bulgária és Románia 2007-ben. Az EU oldalán ez a kulturális sokféleségnek a közös európai örökség részeként való erősebb elismerését is szükségessé teszi.

Ezt illetően meg kell említeni, hogy amellet, hogy országok és egyházak Európa keleti felén nem tudtak közvetlenül részt venni az európai integrációban, hiszen az a nyugati oldalon zajlott, létezett azért néhány lehetőség az Európa keleti és nyugati fele közötti párbeszéd egyfajta megindítására. Az Európai Egyházak Konferenciáját (EEK) a hidegháború közepette, 1959-ben hozták létre, mint a kapcsolatok kiépítésére hivatott szervezetet, és mint szervezetet, amelyen keresztül a páneurópai szolidaritás legalább néhány eleme gyakorolható volt. Közép- és Kelet-Európa országainak egyházai az EEK-n keresztül élvezhették az Európa Tanáccsal való munkát, és bevonták őket a Helsinkifolyamatba, majd az EBESZ ellenőrző tevékenységébe is. Az egyházaknak ez egy igen megbecsült és értelmesen kihasznált lehetőség volt.

1.3. EU bővítés: további kihívások előtt

Az EU sikertörténetként tekint a szervezet bővítésére. Saját szavaival: „segített meghaladni Európa megosztottságát, és Európa-szerte hozzájárult a békéhez és a stabilitáshoz. Reformokat ihletett és megszilárdította a *szabadság*, a *demokrácia*, az *emberi jogok* és *alapvető szabadságok* tiszteletben tartását, valamint a *jogállamiság* és a *piacgazdaság* közös alapelveit”.¹⁶ Az egyházak számára is kétségtelen, a bővítési folyamat a fenti értékeket szolgálta.

Az EU különösen hangsúlyozza a jogállamisággal és a jó kormányzással kapcsolatos ügyek fontosságát.¹⁷ Továbbá a bővítés folytatását. A jövőben a bővítés továbbra is elő fogja mozdítani a kontinensen a *békét*, a *demokráciát* és a *stabilitást*.¹⁸ A figyelem középpontjában most Törökország és a Nyugat-Balkán áll, ahol a tárgyalások már meg is indultak. Mindamellet, a nem pályázó szomszéd országokkal való kapcsolat is különös figyelmet követel, különösen Kelet-Európában és Észak-Afrikában.

¹⁵ Ciprus, Csehország, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Málta, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia (2004), valamint Bulgária és Románia (2007). A volt Kelet-Németország ugyancsak az EU tagjává vált Németország 1990-es újraegyesítésével, és egy másfajta integrációs folyamattal.

¹⁶ Európai Tanács 2006. december – Következtetések. Lásd. ugyancsak az Európai Bizottság szakmai állásfoglalása: „Bővítési stratégia és főbb kihívások 2007-2008”.

¹⁷ A Tanácsnak a bővítésre vonatkozó megállapításai, Brüsszel, 2008. december 8-9. (Külső Kapcsolatok tanácsgyűlés).

¹⁸ Kiemelés tőlem.

Törökország

Az EU és Törökország kapcsolata az egyik legnagyobb kihívás az EU jövőbeli fejlesztése kapcsán. A folyamat 1959-ben kezdődött Törökországnak az Európai Gazdasági Közösséghez (EGK) beadott együttműködő partneri jelentkezésével. Az együttműködési megállapodást 1963-ban írták alá. 1987-ben Törökország teljes jogú tagságért folyamodott. 1995-ben létrehozták a vámuniót.¹⁹ 1999-ben Törökország EU tagjelölt országgá vált. A csatlakozási tárgyalások ezután 2005 októberében kezdődtek. Mivel Törökország Ciprus tekintetében nem alkalmazta az Ankarai Megállapodáshoz csatolt kiegészítő jegyzőkönyvet, a Tanács 2006 decemberében úgy döntött, hogy nyolc fejezet esetében addig nem nyitja meg a tárgyalásokat, illetve a megnyitott fejezetek ideiglenes lezárására addig nem kerít sort, amíg Törökország eleget nem tesz kötelezettségének. A Törökországgal való csatlakozási folyamat hosszúnak és bonyolultnak ígérkezik. Számos fontos elemére kell figyelmet szentelni.

Másrésről ugyanakkor ott van az EU ambíciója a demokrácia, a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletének kiterjesztésére. A jelen szakaszban a török kormány részéről komoly erőfeszítések megtétele figyelhető meg az ország jogrendszerében való alapvető változtatások véghezvitele terén, oly módon, hogy azok megfeleljenek a kívánt kritériumoknak. Ugyanakkor az egyházak kérdéseket vetettek fel az elfogadott szabályok megfelelőségével és azok végrehajtásának hatékonyságával kapcsolatban. A problémát észlelte az Európai Bizottságnak a csatlakozási folyamat ellenőrzését vizsgáló, évente elkészülő jelentése is. A keresztyén (és más) vallási kisebbségek teljes jogi elismerésének kérdése és a vallási közösségek emberi jogainak tiszteletben tartása továbbra is megoldatlan probléma Törökországban.²⁰

A másik probléma magában az EU-ban keresendő. Az EU-hoz való sikeres csatlakozás esetén Törökország az EU legnépesebb tagállama lenne. A várható születési arányokat figyelembe véve 2040-re Törökország népessége meg fogja haladni a 100 millió főt. Ez különös kihívást fog jelenteni a különböző történelmek, gondolkodásmódok és hagyományok kezelését, valamint a nagyobb szociális kohéziót célul kitűző európai irányelvek számára. Az EU és Törökország közötti kapcsolatot sokszor vallási kérdésnek állítják be. A legtöbb európai egyház számára a probléma nem a két vallás együttélésével van, hiszen a keresztyénség és az iszlám képes egymással békében és kölcsönös tiszteletben élni. Az egyházak ugyanakkor kérdésként vetik fel az egyházi kisebbségek jelen törökországi helyzetét az emberi jogok és a múlt történelmi hatásai fényében.²¹ A közös politikai alapelvek szóbeli kinyilatkoztatása önmagában nem lehet eredményes.

A csatlakozási folyamat során mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy a szekularizmus nem is vert oly mély gyökeret a török társadalomban, mint azt sokan hitték, és a vallási eszmék jelentős szerepet játszanak a török társadalomban és politikában. Tagadhatatlanul jelentősebbet, mint azt a folyamat kezdetén vélték.

¹⁹ A Vámunió hatálya néhány sajátos területen kiterjed a kereskedelemre, míg más területek, mint a mezőgazdaság vagy az acéltermékek külön kedvezményes megállapodások által szabályozottak.

²⁰ Az emberi jogokkal és a vallásszabadsággal összefüggő törökországi problémák jól dokumentáltak. Lásd. pl. az Európai Bizottság „Törökország 2007 folyamatjelentés”, COM(2007) 663 vége; a megelőző évek jelentései; az EEK/ETB nyilvános állásfoglalása: „Az EU Törökországgal való kapcsolata 2004” <http://www.cec-kek.org/content/pr-cq0441e.shtml>; az Ökumenikus Pátriárka Európai Bizottságnak címzett levelei, továbbá számos más, a témával foglalkozó jelentés és dokumentum.

²¹ Lásd. EEK/ETB állásfoglalást: „Törökország EU csatlakozása nem a vallással, hanem értékekkel összefüggő kérdés”, 2004. október, <http://www.cec-kek.org/content/pr-cq0441e.shtml>

Nyugat-Balkán

Az 1990-es években zajló Balkáni háborút követően az EU számára a fő kihívás az volt, hogy a saját történelmét is alakító értékeket, a békét és a megbékélést hogyan érvényesítse az új helyzetben. Ez azért is bizonyult bonyolultnak, mert az EU maga is megosztott volt a háborúkkal kapcsolatban, amikor is elmulasztott véget vetni az atrocitásoknak.

Ugyanakkor, számos pozitív dolog is végbement. Az 1999 óta az államok közötti jószomszédi kapcsolatot, a biztonságot és a stabilitást segítő Délkelet-Európai Stabilitási Paktum a régió országait számos területen bátorította az együttműködésre. 2008-ban megkezdte működését a Regionális Együttműködési Tanács, mint a Stabilitási Paktum utóda. Szlovénia 2004-ben EU taggá vált. A Horvátországgal való csatlakozási tárgyalások már folyamatban vannak.²² A volt jugoszláv tagköztársaság, Macedónia már hivatalosan is EU tagjelölt, habár a csatlakozási tárgyalások még nem kezdődtek meg. Minden más balkáni ország már aláírta az EU-val a saját partneri megállapodását. Ahogy azt az Európai Bizottság legutóbbi országjelentései kimutatták, ezen országok legfőbb problémája demokratikus rendszereik, gazdaságaik, valamint a megállapodásra irányuló képességük gyengesége.²³ Szerbia csatlakozási törekvéseivel kapcsolatban az EU eltökélt a Hágai Nemzetközi Törvényszékkel való együttműködés megkövetelésében. A másik problematikus ponthoz, a koszovói kérdéshez való hozzáállására vonatkozó uniós álláspont pedig nem egységes.

A régiós együttműködés erősítésének, az egyes országok gazdasági fejlesztésének és a belső kormányzás szerkezeti erősítésének szükségessége mellett kérdésként merül fel az EU-val való kapcsolat további fejlesztésének kérdése. Ez együtt kell, hogy járjon a balkáni országok állampolgáira vonatkozó utazási korlátozások eltörlésével és a vízumeljárások egyszerűsítésével. Az EU balkán-politikájának hatékonyan kell ötvöznie a régiót stabil és békés demokráciákká átalakítani kívánó EU Közös Bel- és Biztonságpolitikájának „kemény intézkedéseit” a régiót az EU-hoz közelítő „puha intézkedéseivel”. Az EU-nak újra kell értékelnie azt a képességét, hogy változást idézzon elő a Balkánon, valamint az európaiasítás folyamatába új erőt öntsön. A Balkánon végbemenő fejlődés természetesen próbája lesz az EU hitelességének és azon képességének, hogy eleget tesz a régióban előidézett várakozásoknak és megtett ígéreteknek.

Az EU további bővítésének lehetősége az EU jogi kereteinek módosításától függ. A Nizzai Szerződés, a jelenleg hatályos EU jogi keretszabályozás nem engedi az EU 27 tagot meghaladó bővítést. Ismerve a Lisszaboni Szerződés ratifikációjának elmaradását és az EU-nak az új tagok befogadására irányuló folyamatos óhaját, ennek megvalósítása érdekében más jogi megoldás keresése válik szükségessé. Mindazonáltal, a Lisszaboni Szerződéssel kapcsolatos problémák, valamint az EU belső nehézségei nem állíthatják meg az EU-t a Balkánon elfoglalt vezető szerepének betöltésében. Az EU-nak a Balkánnal kapcsolatos távlati elképzeléseit fenn kell tartania.

²² Az Európai Bizottság legutóbbi országjelentése szerint a csatlakozási tárgyalások 2009-ben akár le is zárulhatnak, és a kilátások jók arra nézve, hogy Horvátország nem sokkal azt követően csatlakozhat az Unióhoz, Az Európai Közösségek Bizottsága, Horvátország értékelési jelentése 2008, COM(2008) 674.

²³ 2008-as országjelentések, http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/reports_nov_2008_en.htm

1.4. Az integráció különböző modelljei

A korai 1950-es években, amikor az európai integrációs projektum elindult, az alapértékek terén egyetértés uralkodott, ám az integráció modelljei igencsak vitatottak voltak. A piac alapú és az állami beavatkozást támogató nézetek, a gazdasági vagy a politikai egységet előtérbe helyező, valamint a föderális vagy a kormányközi elképzelések közötti feszültségek egyaránt az integrációs folyamat állandó jellegzetességévé váltak. 1991 decemberében, a Maastrichti Szerződéssel elmozdulás történt a jó ideje uralkodó gazdasági integráción lévő hangsúlytól a több politikai intézmény igénybevételének irányába. Bizonyos értelemben a belső piac a közös pénznemmel (az Euróval) együtt jelentette a gazdasági integráció uralkodó fázisának végét. Maastrichtban az a döntés született, hogy nagyobb politikai dimenziót adnak az integrációs folyamatnak, különösen a védelem és politika, valamint a bel- és igazságügyek területén. Akárhogyan is, nem lehetséges ezen új feladatok szervezése olyan nemzetek feletti alapokon, mint a piac. Mi több, az együttműködés más formái nem is mindig az összes tagállam együttműködéséből alakultak ki.

Ennek eredményeképpen számos különböző integrációs és együttműködési modell merült fel, és ezzel illúzióvá vált az az elképzelés, hogy az EU-n belül egyetlen integrációs modell válik uralkodóvá. Továbbá, az európai integráció sokkal többet jelent, mint csupán az EU bővítését. Az EU politikája az együttműködés különböző köreit öleli fel, lehetővé téve az EU-tagoknak a különböző szinteken való együttműködést. Az integrációnak, az együttműködésnek és a részvételnek eltérő szintjei vannak. Európában az integráció egy olyan folyamat, amely eltérő módon, de az egész kontinenst lefedi. Az EU-nak szerepe van ezen politikák támogatásában, melyek nemcsak az EU belügyei kapcsán, hanem az EU külügyei körében a legközelebbi szomszédok felé irányuló kezdeményezések során is megnyilvánul.

Vám és kereskedelem

A külső vámtarifák harmonizálása volt az Európai Gazdasági Közösség első sikere. A Vámunióra vonatkozó megállapodás az európai integrációs folyamat egyik fontos vívmányát jelenti.²⁴ A Vámunió az Európai Unió alapját képezi és a belső piac működésének szükséges eleme, a belső piac megalkotásának egyik lépéseként. Az EU a legnagyobb kereskedelmi tér és a fő kereskedelmi partner a világon, 19%-át adva a világkereskedelemnek. Az EU a világ legnagyobb exportőre, és a második legnagyobb importőre. A gazdasági integráció az európai integráció kiemelkedő, ámbár nem egyedüli alkotóeleme.

Euró

Az integráció egy másik jelentős összetevője az Euró-zóna megalkotása. A közös fizetőeszköz ma 16 EU tagállamban használatos. Minden, 2004 után csatlakozó tagállamnak kötelessége az euró lehetséges leggyorsabb bevezetése.²⁵ A közös fizetőeszköz nemcsak integrációs, hanem stabilizációs elem is. A globális gazdasági válság beköszöntét követően nyilvánvalóvá vált, hogy az euró mind a belső, mind a nemzetközi monetáris stabilitás fontos eleme. A válság nyomán a dán és az izlandi közvéleményben kimutatható volt az euró kedvező megítélésének irányába való elmozdulás.

²⁴ Lásd. pl. az Európai Parlament 2008. június 19-i határozatát a Vámunió 40.-ik évfordulója alkalmából.

²⁵ A 2004-ben 15, már EU tagsággal bíró ország közül az Egyesült Királyság, Dánia és Svédország maradt kívül az Euró-zónán. A 2004 után csatlakozó államok közül Szlovénia (2007), Ciprus és Málta (2008), valamint Szlovákia (2009) tagja az Euró-zónának.

Schengeni együttműködés

Egy másik fontos aspektus, a rendőrségi együttműködés és a határellenőrzés a Schengeni Egyezmény rendelkezései között található.²⁶ A schengeni szabályok legfőbb céljai az országok közötti fizikai határok eltörlése, a személyek ideiglenes beutazásának szabályozása (ideértve a schengeni vízumot is), a külső határvédelem egységesítése és a határokon átvándorló rendőrségi és igazságügyi együttműködés. A schengeni szabályok hatálya alá 25 ország tartozik, 22 az Európai Unióból és 3 az Unió kívülről (Izland, Norvégia, és 2008 decembere óta Svájc).

A schengeni zóna külső határai egyrészt jelentősen megkönnyítik az EU-n belüli utazást, másrészt viszont az EU külső határellenőrzésének szigorítása és a biztonsággal kapcsolatos megnövekedett aggodalmak méltánytalanságként hathatnak az EU-ba turistaként, üzleti vagy személyes jellegű céllal érkezőkre. Az EU-ukrán határon és az EU más külső határain fennálló helyzet további kiemelt figyelmet igényel. Sok szempontból az EU külső határai váltak Európa új elválasztó falává. A Kelet-Európából az EU-ba utazók számának a schengeni határoknak az új tagállamok határaihoz igazítását követő drasztikus esése vezet ezekben az országokban az EU negatív megítéléséhez, valamint megbontja az új határok eltérő oldalán élők régebbi keletű kapcsolatait. Sürgető szükség van tehát az utazási korlátozások könnyítésére és a vízumkedvezmények bővítésére a szomszédos országban élők számára. Az egyházaknak ez ügyben van mondanivalójuk. Az új határok a nemzetekhez és nemzetiségekhez kapcsolódó régióbeli egyházak számára új felosztást és a munka megosztásának új rendjét vezette be. Az új határszabályozás mind a szomszédos politikát, mind a régiós együttműködést negatívan befolyásolja. Az egyházak mindkét ügyet figyelemmel kísérik.

Szabadság, Biztonság és Igazságosság

Az Amszterdami Szerződés az igazság- és belügyeket a szerződés alapvető tárgyai közé vette fel – „Az EU-t, mint a szabadság, a biztonság és az igazság térségét kell fenntartani és fejleszteni”.²⁷ A konkrét rendelkezések szintjén ez az együttműködés növelését jelenti, mint például a személyek szabad mozgása, vámegegyezmények, vízumpolitika, bevándorlás és menekültügy, vagy éppen a bűnmegelőzés. Mint a 2001. szeptember 11-i terrortámadás egyik következménye, az EU igazság- és belügyi defenzívává váltak: a terrorizmus és az illegális bevándorlás elleni harc, valamint a külső határok igazgatása elsőbbséget kaptak a napirenden. Az elmúlt évek során ugyanakkor a hozzáállásban enyhe pozitív elmozdulás figyelhető meg.

Ma már számos, a területet érintő döntés születik minősített többségi döntéssel a tagállamok és az Európai Parlament együttműködésében, a Lisszaboni Szerződés pedig még tovább erősítené ezeket az irányelveket.

Közös kül- és biztonságpolitika

A fent említett területekkel szemben az EU tagállamok katonai önrendelkezésükből igen keveset engedtek át az EU-nak. A katonai/biztonsági kérdésekkel kapcsolatos döntések a

²⁶ A Schengeni Egyezmény kifejezés két megállapodást takar, melyeket 1985-ben és 1990-ben kötöttek az európai államok, és amely a részes országok közötti intézményes határellenőrzés eltörléséről szól. Az Amszterdami Szerződéssel mindkét egyezmény, valamint az azok alapján hozott további döntések az Európai Unió jogának részeivé váltak.

²⁷ Az Amszterdami Szerződést 1997 júniusában írták alá és 1999 májusában lépett hatályba.

nemzeti kormányok hatáskörében maradtak.²⁸ Az EU katonai képességeire vonatkozó célok meghatározása érzékeny ügy maradt 2001. szeptember 11-ig, de a támadásra adott amerikai válasz megindította a vitát. A terrorizmus szükségessé tette a közös fenyegetettség-elemzést. A 2003 decemberében elfogadott első Európai Biztonsági Stratégia (EBS) az EU-ra leselkedő főbb fenyegetésként azonosította a terrorizmust, az államcsődöt, a tömegpusztító fegyverek elburjánzását, a regionális konfliktusokat és a szervezett bűnözést.²⁹ A terrorizmus más módon is lökést adott az európai biztonsági integrációnak. A 2004. március 11-i madridi terrortámadás utóhatásaként az EU „szolidaritási klauzula” formájában politikai állásfoglalást fogadott el, amely megerősítette, hogy ha egy tagállamot terrortámadás ér, valamint, ha természeti vagy ember által előidézett katasztrófa áldozatává válik, akkor a többi tagállam segítségét nyújthat. A Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével pedig ez a segítségnyújtási lehetőség kötelezővé válik.

Az előrehaladott integráció számos példája ellenére a folyamat messze van a befejezettségtől. Az EU tagállamokban éles ellenállás van az „európaisággal” szemben, amikor a biztonságról van szó. Még ha a Lisszaboni Szerződés számos olyan változást vezet is be, amely a biztonság ügyét közössé teszik, az továbbra is a nemzeti döntéshozatali kompetenciába tartozik. Az EU „militarizálása” aggodalmat keltett az európai egyházak körében, és erős a nyomás a konfliktus- és kríziskezelés erőszakmentes formáinak előtérbe helyezése érdekében. Az elmúlt években az EU hozzávetőlegesen 20 EBVP (Európai Biztonsági és Védelmi Politika) misszióban vett részt három kontinensen (Európa, Afrika és Ázsia). A küldetések túlnyomó része polgári jelleggel (rendőrség, határ, jogállamiság) bírt és bír. Amíg az EU számos programot (Európai Szomszédsági Politika, Fejlesztési Segély, politikai párbeszéd harmadik világbeli országokkal stb.) működtet a konfliktusok megelőzése érdekében, a tagállamok természetesen jobban érdekeltek a közös védelmi együttműködésben. Ez nem feltétlenül jelent összességében nagyobb katonai tevékenységet az EU tagállamok részéről, sokkal inkább a koordináció javítását és közös műveleteket.

Ennek a politikának a fejlesztését illetően a EEK/ETB következetesen támogatja konfliktuskezelés erőszakmentes értelmezését. Az ETB felhívja az EU-t és a tagállamokat, hogy mind a pénzügyi, mind a politikai elkötelezettség síkján adjanak nagyobb hangsúlyt a konfliktus- és kríziskezelés erőszakmentes formáinak.³⁰

Jószomszédsági Politika

Az EU 2004-es bővítését követően nagy hangsúlyt helyeztek a EU-nak a szomszédaival való kapcsolatára. Az Európai Szomszédsági Politika (ESZP) céljai, hogy megelőzze Európa újbóli felosztását, fejlessze a szomszédsági kapcsolatokat és támogassa a demokratikus reformokat ezekben az országokban.³¹ Az ESZP széles körben alkalmazandó,

²⁸ A közös kül- és biztonságpolitika (KKBP) jogi alapjai az 1992-ben megkötött Maastrichti Szerződésből erednek, ám a biztonsági és védelmi integráció a 1998-as St. Malo-i francia-német csúcstalálkozóiig csak lassan haladt. Azóta az EU fokozatosan fejleszti katonai és polgári képességeit a Legfőbb Célkitűzések 2010 és a Polgári Legfőbb Célkitűzések 2010 programok keretei között. A gyakorlatban a képességek fejlesztése az eszközök kompatibilitásán, a rendelkezések egyeztetésén, a beszerzések koordinációján való munkát, valamint kutatást, kiképzést stb. jelenti.

²⁹ Az EBS 2008. decemberi felülvizsgálata hasonló elvek mentén zajlott, de a fenyegetettség új területeként jelölte meg az energiabiztonságot és a klímaváltozást.

³⁰ Az EEK/ETB felhívása a katonai konfliktusnál való közvetítéseknel alkalmazandó a polgári tevékenységek nagyobb támogatására, 2008. április, <http://www.cec-kek.org/content/pr-cq0821e.shtml>.

³¹ Az Európai Szomszédsági Politika, mint speciális politikai terület, 16 szomszédos országra terjed ki Európában, a Közel-Keleten és Észak-Afrikában. Nem terjed ki azonban minden szomszéd országra. A

például a diszkrimináció visszaszorításában, az energia- és környezetpolitikában, a menekültügyben és a kulturális kapcsolatokban stb. Az EU számára elkerülhetetlen feladat, hogy visszatérjen a szomszédsági politika ügyéhez annak érdekében, hogy azt az egyes országokra nézve rugalmasabbá és a jelen igényeknek megfelelővé tegye. Az egyházak és az egyház közeli civil szervezetek nyomatékosan javasolják az EU-nak, hogy egyeztessen a civil szervezetekkel és vonja be őket az ESZP alakításába, valamint annak végrehajtásába és értékelésébe. A civil szervezeteknek az ESZP teljesen önálló partnereinek kellene lenniük. Vannak olyan „közös értékek”, amelyek az ESZP központi értékeiként vannak deklarálva. Ezek a jogállamiság, a jókormányzás, az emberi jogok és a demokrácia tisztelete, csakúgy, mint az EU külkapcsolati alapelvei, úgymint a fenntartható fejlődés, a szegénység visszaszorítása vagy a nemek közötti egyenlőség. Ezek a megerősített ESZP kulcsfontosságú elemeiként kell, hogy kiemelését nyerjenek annak érdekében, hogy sokkal az inkább támogassa a békét, a stabilitást és a jólétet, mint az ESZP korábbi végrehajtása során.

2008 júliusában, a Párizsi Csúcson az EU az Unió a Mediterrán Térségért keretében újra elindította a Barcelonai Folyamatot.³² Célja, hogy segítse a nyílt társadalmak építését és a további együttműködés lehetőségét a régióban. A mediterrán térségbeli egyházak számára két fontos vonatkozása van: a bevándorlás és a közel-keleti békefolyamat. Az EEK partnerével, az Egyházak Közel-Keleti Tanácsával a közel-keleti békefolyamat támogatásán keresztül működik közre a régiós törekvésekben.³³

Habár az ESZP-nek formálisan nem része, az Oroszországgal való kapcsolat stratégiai jelentőséggel bír az EU számára. Ezt ismerték el azzal a speciális státussal, amelyet az EU-Oroszország kapcsolat politikai szinten kiérdemelt. Számos olyan terület van, amelyet ezzel a párbeszéddel érinteni kell. A politikai, gazdasági, biztonsági és más globális kérdések mellett ugyancsak figyelmet érdemelnek az olyan ügyekkel kapcsolatos kérdések, amelyeket gyakran hívnak „puha” ügyeknek: ilyenek a szociális, kulturális és vallási kérdések. Habár eltérő politikai entitások vagyunk, egyazon kontinensen élünk, ezért mindannyiunkat felelősség terhel annak jövőjéért.

Az ilyenfajta együttműködés egyik speciális példája az EU Svájjal való kapcsolata. Habár hivatalosan nem EU tag, Svájc az „integráció csatlakozás nélkül” jelszó alatt megkötött számos kétoldalú egyezményrel kapcsolódik az EU-hoz. Az együttműködés a különböző területeken eltérő módon történik. Mindegyik a saját módján járul hozzá az integrációhoz és a közös Európa fejlődéséhez. Az európai egyházak közötti együttműködés fontos része ennek a „játzmának”. A keresztyén ökumenikus szervezetek átlépjék a politikai és földrajzi határokat; a keresztyén szolidaritás melegsége számos alkalommal segített már a fennálló nehézségek legyűrésében.

legjellemzőbb példa Oroszország, amellyel különleges kapcsolat alakul a „stratégiai partnerség” égisze alatt, és a Nyugat-Balkán országai, amelyekkel tovább partnerségi egyezmények rendelkeznek a kérdésről. További információ: Európai Szomszédsági Politika, Stratégiai Iránymutatás, COM(2004) 373 vége.

³² Barcelonai Folyamat a neve az EU-nak a dél-mediterrán országokkal való partnerségi programjának. A program 1995-ben indult a következő főbb célokkal: a béke térségének közös építése, a közös biztonság erősítése és a jólét közössé tétele.

³³ Az EEK elnökségének felhívása az imára és a libanoni békefolyamat érdekében tett lépésekre, közlemény, 2008. május, <http://www.cec-kek.org/content/pr-cq0829e.shtml>.

1.5. A kultúra, mint az integrációs folyamat egyik tényezője

Az eredetileg államok uniójaként elképzelt EU egyre inkább a polgárok uniójává is válik, amely így többnemzetiségű, multikulturális, többféle vallású társadalmat alkot. Erre figyelemmel az EU feladata, hogy segítse Európa különféle kulturális, etnikai és vallási közösségeit abban, hogy harmóniában és kölcsönös tiszteletben élhessenek egymással, valamint hogy a társadalmon belül alkotó és eredményes módon működhessenek.

A kultúrákon átívelő párbeszéd az utóbbi időben az európai politika egyik legdinamikusabban fejlődő területévé vált. Habár a kultúra egyike azon területeknek, amelyeknél a tagállamok kizárólagos kompetenciát élveznek, elvárásként fogalmazódik meg, hogy bizonyos kérdéseknél az EU átvegye a kezdeményezést. Jól látható ez az európai identitásról szóló, vagy a kulturális sokféleség kezelésének kérdéseinél, csak hogy az ide tartozó igen széles paletta két egészen különböző területét érintő példát említsünk.

2007 májusában az Európai Bizottság elfogadta az Európai Kultúra Kommunikációja nevű dokumentumot.³⁴ A dokumentum kifejezetten megállapítja, hogy a kultúra az Európára vonatkozó elképzelései középpontjában áll és fontos része a jövőről alkotott képnek. Felvázolja azokat a stratégiai célokat, amelyek teljesítésére törekedni kell, úgymint a kulturális sokszínűség támogatása, a kultúra, mint a kreativitás forrása vagy a kultúra, mint a nemzetközi politika egyik eleme.

Ebben a dolgozatban az EU intézményi részéről növekvő felismerése olvasható ki annak, hogy: „Európának a nyitottság szinonimájának kell lennie, egyesítve a nyitott elmét és a nyitott szívet. Az előző a racionális megközelítés, a hozzáértés és a versenyképesség. Utóbbi pedig a másokkal szembeni empátia, a rokonszenv és a szolidaritás. ... Soha nem szabad ezeket az alapvető célokat szem elől tévesztenünk, mert ezek adnak tájékozódó képességet tetteinkhez, amelyek szükségszerűen összeszűkülnek a mindennapok nyomása alatt. Az egységnek szellemi- és értékalapon kell állnia.”³⁵ Az EU stratégiájának kulcseleme a kultúrák közötti párbeszéd támogatása. Ennek érdekében, az Európai Bizottság szerint azt kettős stratégia mentén kell fejleszteni: egyrészt annak megértése, hogy a sokszínűség nem fenyegeti, hanem gazdagítja a társadalmat; másrészt, támogatni kell a békés együttélésre vonatkozó stratégiákat.

A kultúrák közötti párbeszéd fontosságát ugyancsak támogatta az Európa Tanácsnak a Kultúrák Közötti Párbeszédrel Foglalkozó Fehér Könyve is – „Egyenlőként, méltóságban együtt élni”.³⁶ A Fehér Könyv válaszol az annak tisztázására irányuló növekvő igényre, hogy a kultúrák közötti párbeszéd segít a sokszínűség értékelésében a társadalmi kohézió fenntartása mellett. Célja, hogy koncepcionális keretet és iránymutatást nyújtson a politika művelőinek és a döntések végrehajtóinak. A dokumentum kiemeli, hogy a kulturális sokszínűség kezelésének régi módjai már nem megfelelőek, és ezzel együtt új megközelítéseket vázol fel. Ebben az összefüggésben, a megelőző egyeztetéseket követően a dokumentum túlhalad a multikulturalizmus koncepcióján, azt olyan irányzatként jellemezve, amely „elősegítette a közösségi szegregációt és egymás meg nem értését”. Ehelyett egy új, „interkulturális paradigma” mellett érvel, amely az egyénre összpontosít, a kulturális

³⁴ „A globalizálódó világ kultúrájára vonatkozó európai menetrend kommunikációja”, COM(2007) 242 vége.

³⁵ Jan Figel, az EU Oktatási és kulturális biztosának beszéde, Európai Ökumenikus Nagygyűlés, Nagyszében, 2007. szeptember.

³⁶ Európa Tanács, Miniszterek Bizottsága, COM(2008)30 vége, 2008. május 2, <http://www.coe.int/t/cm/>.

sokszínűséget értéként jeleníti meg, és ugyanakkor kritikus az integrációval és társadalmi kohézióval szemben, miközben a párbeszéd azonos rangú felek között és közös értékek mentén folyik. A dokumentum felismeri a kultúrák közötti párbeszéd vallási dimenzióját és megerősíti, hogy a hitbéli közösségek képesek elősegíteni és támogatni azt. Számos egyház és egyház-közelbeni szervezet – köztük a EEK/ETB is – vett részt abban a folyamatban amely a dokumentum elfogadásához vezetett.³⁷

Ezt azon keresztyén meggyőződés alapján végezték, miszerint a vallás a kultúra elválaszthatatlan része. Paul Tillich (1886-1965), aki egyike a 20. század legnagyobb protestáns teológusainak, a kultúrát, mint az élet rendeltetését határozta meg. A vallás tehát a kultúra és a erkölcs minőségét jelenti. Nyilvánvaló, hogy a kultúra és a vallás között kölcsönös ok-okozati viszony áll fenn. Ebből a szemszögből már nem meglepő látni a kultúra és a vallás közötti szoros kapcsolatot, mint a kultúrák közötti párbeszéd elválaszthatatlan elemét. A hitek és kultúrák közötti párbeszéd tehát szorosan összefüggnek. Társadalmi dimenziójukban a vallásokra, mint a civil társadalom részére tekintenek. Ez azt jelenti, hogy az az európai társadalom közegének és közéletének része, nem szorítható ki a közös porondról. A kultúrák közötti párbeszéd az európai integráció egyik elemeként nyert elismerést. A folyamatban a hitek és vallások közötti párbeszéd szerepét ugyancsak szükséges lenne elismerni.

Biztató, hogy az európai intézmények egyre inkább képesek a kultúrát és a vallást az európai integrációs folyamat során építőelemként elismerni. A folyamatra nézve veszélyes lenne az, ha európai politikai szempontból a kultúrára csak gazdasági dimenzióban, mint az Unió gazdasági teljesítményének növelésben közreható tényezőre tekintenének. Fontos a kultúra különféle értelmezésének felismerése, annak nem csupán gazdasági, hanem szimbolikus, szellemi és társadalmi szemszögből való szemlélése.

Az egyházak azok közé tartoznak, akik gyanakodva figyelik azt a folyamatot, amelyben a kultúra alakítása egyre inkább árutermeléssé alakul át. A kultúra, az identitás és valóban, a vallás is mind mind annyira része az európai társadalom szerkezetének, mint akár a gazdasági összetevők. Másrészt, számos eltérő vonással rendelkeznek, így nem lehet őket egyszerűen a piaci logika alá rendelni. Habár az EU intézményeinek szemszögből nézve a kultúra egyre inkább az EU GDP termelés-növelésében közreműködő fontos elemmé válik, természeténél fogva mégis a piaci mechanizmusok területén kívül helyezkedik el.

A kultúrák közötti párbeszédhez való viszonyulás egyik másik aspektusa, amely kritikus hangokat kapott, az igény, amelyet az ilyen párbeszédet megalapozó értékek egyetemességével szemben állít – ahogy azt az Európa Tanács-féle megközelítés felvetette. Ez talán nem lesz olyan széles körű, mint ahogy azt az Európa Tanács szeretne volna. A szekuláris világnézetet sokkal inkább a kultúrák közötti párbeszédben az egyik félnek kellene tekinteni, mintsem úgy venni, mint a párbeszéd egy semleges platformját. Ezeken a területeken szélesebb körű vita szükséges.

Az EU és az Európa Tanács néhány közelmúltbeli kezdeményezése hangsúlyozza, hogy a kultúrák közötti párbeszédben, fogalomalkotásában és támogatásában helye van az európai intézményeknek. Másrészt, az ezen a politikai területen folyó tevékenységhez nincs szükség központi irányításra és szervezésre. Ezekre az európai formáció minden szintjén megfelelő figyelmet kell fordítani. Ez találkozik azzal a meggyőződéssel, hogy az európai

³⁷ Az ETB/ EBEB (Egyházak Bizottsága az Európai Bevándorlókért) közreműködése az Európa Tanács interkulturális párbeszédrel foglalkozó Fehér Könyve folyamatában, 2007. január

integrációnak emberi dimenzióval – emberi arccal kell rendelkeznie. Az emberek, akik végső soron az integráció végső és egyetlen alanyai, nem lehetnek csupán árutermelőkké lefokozva. Az európai intézmények kezdeményező politikája szükséges ezen a területen.

A kultúra területe az, ahol az EU és az Európa Tanács élénk együttműködése helyet kaphat. Az európai egyházaknak aktívan kell közreműködniük az Európa Tanács és az EU intézményei által szervezett egyeztetési folyamatban. Az egyházak számára adott az a valós szerep, hogy erősíthessék a hitek és kultúrák közötti párbeszédben partnerek keresésére irányuló kezdeményezésüket. Ebben az összefüggésben a pusztá nyilatkozatokon túlmenő, a hitek közötti új eszmecsere az, amire az egyházaknak, valamint a további partnereknek szükségük van. Ez az, amely hatékonyan lenne képes a különböző vallási közösségek értékértelmezéseinek azonosságaira és különbségeire vonatkozó bonyolult kérdéseket feltenni.

1.6. Az integráció kihívásai

A keresztyén hitűek számára az emberi méltóság nem a személyiség bizonyos jellegzetességeiből vagy az emberi teljesítményből, hanem annak megértéséből származik, hogy azt Isten ruházta minden emberi lényre. Ezt fontos újra és újra hangsúlyozni. A gyors fejlődés korában, amikor a dolgoknak néha nem várt, hosszú távú következményeik vannak, fontos annak folyamatos ellenőrzése, hogy az eredeti várakozásokból mennyi valósult meg, és szükség esetén fáradozni kell a javításon. Az eredeti elképzeléseket rendszeresen elő kell venni annak érdekében, hogy fenntartsuk saját elevevességét és, hogy megóvjuk a széteséstől és az elfajulástól. E célból szükséges megemlíteni a jelen európai ügyek állapotát érintő néhány előrelépést, amelyek kiemelt figyelmet igényelnek. A közelmúltbeli globális pénzügyi válság és az egyre gyakoribb terrorfenyegetésekkel való szükséges szembenézés arra utalnak, hogy az azonnali válaszadáson túl gyakorlati politikák megalkotására is szükség van. Egyenlő mértékben működnek közre az Európa mélyebb, spirituális szinten értelmezett jövőjével kapcsolatos kihívások azonosításában. Az európai integrációval kapcsolatos legjelentősebb kihívások ugyancsak kihívást jelentenek a saját szabadságunk értelmezésében is.

A szabadság, mint érték az egyik alapvető sarokköve a nyugati kultúrának és az Európai Unió értékrendszerének. A szabadság, mint érték a sajátos négyes dimenziójában az áruk, a szolgáltatások, a munkaerő és a tőke szabad mozgásával alkotja az Unió alapvető szellemi és jogi rendszerét. Továbbá, a szabadság az alapfeltétele annak is, ahogyan az egyének és közösségek a mindennapjaikban cselekszenek. Ezen érték jellegének megváltoztatása messzemenő következményekkel járhat.

A gazdaság és pénzügyek körében meglévő korlátlan szabadságban való hitet drámaian zúzta szét a válság, továbbá a 2001. szeptemberi terrortámadás maradandó hatást gyakorolt a személyes szabadsággal kapcsolatos viszonyra is. Ezek együtt kihangsúlyozzák azt a két területet, ahol a szabadság ideája leginkább sérül: elsőként, a szabadság gazdasági tekintetben való korlátozása, jellemzően túlhangsúlyozva a gazdaság szerepét, mint a jelenkori emberiség jelenkori problémáinak általános ellenszerét; másodsor, növekvő hajlam a biztonsággal kapcsolatos aggodalmaknak az alapvető személyes szabadságok elé helyezésére.

A szabadság határai és kiterjesztése

A pénzügyek és a tőke szabad mozgása volt egészen a mostani globális pénzügyi válságig – amely a legmélyebb volt az 1930-as évek nagy világválsága óta – a globális gazdaság egyik megkérdőjelezhetetlen mantrája. A globális pénzügyi piacok legutóbbi sokkja új leckét adott fel, amelyet muszáj elsajátítani, hiszen az elfogadott új szabályok jelentősen módosították a fennálló globális gazdasági rendszert. Ezek egyike a korlátlan szabadságon alapuló gazdaság súlyos sérülékenységének és törékenységének elismerése. A roppant hatékonyság kéz a kézben jár a nyugtalanító bizonytalansággal.

A közelmúltbeli pénzügyi válság kihívását részben a megszorítások szükségességének, a szabálykövetés követelményének és a szabályozási jogi keret szükségességének hirtelen felfedezése adják. Ezt tehát már felismerték. Azokat remélhetőleg megfelelő politikai döntések is követik. A gazdasági és pénzügyi válság megmutatta továbbá, hogy a szabadságról alkotott értelmezésünk elmélyültebb gondolkodást és jelentős változtatást igényel.

Ezek a példák vezetnek ahhoz a következtetéshez, hogy a korlátlan szabadság – mentesség a kényszertől és minden korlátozástól – nem vezet a várt eredményhez. Másrészt, a kívülről felállított korlátok és szigorítások sem jelentenek segítséget. Nagyobb kihívás ezért a saját szabadság-felfogásunk, amely valószínűleg azon a felismerésen nyugszik, hogy azt nemcsak korlátozni, hanem kiterjeszteni is szükséges.

A szabadság nem csupán a korlátozásoktól való mentességet jelenti, a valódi szabadsághoz a *valamiért* való szabadságra is szüksége van. A pozitív és negatív szabadságok közötti híres különbségtételt az Unió további tervezésének folyamatában a legmesszemenőbb módon figyelembe kell venni. A szabadságnak többet kell jelentenie, mint a kereskedelem és a gazdaság szabadságát; ugyancsak figyelembe kell vennie a társadalom összetettségét. Máskülönben, még a szabadság is átalakulhat önmaga ellentétévé.³⁸ A kormányzásnak olyan szabadságon kell alapulnia, amely túllép annak negatív jelentésén és az emberi létezés végletekig leegyszerűsített képén. Csak ezt követően tekinthető a szabadság egyetemes eszménynek, csak ezt követően képes a szabadságszomj közreműködni a létező, egyre inkább mélyülő, a politika és a mindennapi emberek közötti szakadék áthidalásában.

Emlékezzünk arra, még itt, az EU-n belül is, hogy létezik olyan szabadság, amely nem a puszta gazdasági érdekeken alapul. Amire szükség van, az a szabadság ötvözve bizonyos szabályokkal, de még inkább, fokozott felhívás egy olyan szabadságért, amely pozitív jelentéssel bír.

Szabadság és biztonság

A szabadság fogalmának összetettségével kapcsolatos nehézségek megint csak a másik oldalról érkeznek. A modern társadalom változó jellegét és különösen a 2001. szeptember 11-ét, valamint a madridi és a londoni terrortámadást követő fejleményeket figyelembe véve az alapvető szabadságok védelme jobban megkérdőjelezett, mint korábban valaha. Ezeknek az alapvető szabadságoknak a védelme nem valósult meg teljesen. A gazdasági jellegű szabadságok korlátozásának veszélye, például a szabadkereskedelem

³⁸ Az angol filozófus és történész, Isaiah Berlin (1909-1997) volt az, aki emlékeztetett nemcsak a szabadság pozitív és negatív formájára, hanem a szabadság változtatásának és átalakításának lehetőségére is.

támogatása a szükséges kellékek nélkül, az egyéni szabadságoknak a nemzetbiztonság védelmének zászlaja alatti növekvő korlátozásán keresztül vált nyilvánvalóvá. Mint a nemzet biztonságának ára, az egyéni szabadság korlátozása része és eleme lett a mindennapossá vált terrorfenyegetettségre adott politikai válasznak.

Az Európai Unió úgy tekint magára, mint a szabadság és a biztonság Földjére. Az Alapvető Jogok Chartája szerint: „Minden embernek joga van a szabadsághoz és a biztonsághoz”. Akárhogy is, a terrortámadások egyértelműen megmutatták az európai szabad és demokratikus rend sérülékenységét. Az Uniótól és a tagállamoktól elvárják az olyan intézkedések meghozatalát, amelyekkel kielégítik a védelem iránti közös igényt, valamint biztosítják az egyének biztonsághoz való jogát. Ez ugyanakkor nem mehet a szabadság biztosítékainak rovására. A félelemmentes, de nem szabad társadalom már nincs összhangban az Európai Unió alapelveivel.

A jogállamiságon alapított állami jellegű szervezet számos eszközzel rendelkezik a biztonság biztosítására. A rendőrségnek, a vádhatóságnak, valamint – bizonyos területeken – a titkosszolgálatoknak rendelkezniük kell olyan eszközökkel, hogy a terrortámadásokat és a súlyos bűncselekményeket még az elkövetésük előtt megakadályozzák, valamint, ha már megtörténtek, vizsgálják ki azokat. Ennek a célnak az elérése érdekében – kivételes körülmények között – szükséges lehet bizonyos polgárjogok korlátozása. A kivételek azonban nem válhatnak szabállyá és a terrorizmus elleni védekezés nem szolgálhat indokul az alapjogok folyamatos korlátozásához.

Európában a terrorizmus elleni hatékony védelem alapjának a demokrácia alapelvei, és a jogállamiság kell, hogy legyenek, az emberi jogok egyetemes mintáiban, az EU Alapvető Jogok Chartájában és az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltaknak megfelelően. Bizonyos jogok sérthetetlenek. Ilyen az emberi méltóság, valamint ezzel egyenlő mértékben a kínzás tilalma. Továbbá, a jogállamiság mezsgyéjén elhelyezkedő állam alapelvei – amelybe beletartozik az állam erőszak-monopóliuma, a hatalom egyértelmű szétválasztása a megfelelő fékekkel és egyensúlyokkal, valamint a végrehajtó és bírói hatalom legitimációja – nem kérdőjelezhetők meg. Összeütközés az olyan egyéni jogokkal, mint a sajtó- és vélemény szabadság, vagy a gyülekezési jog nem válhatnak megszokottá, és csak kivételesen fordulhatnak elő.³⁹

A polgárjogok biztosításának további elemeiről ugyancsak a védelemmel kapcsolatos jogszabályokban kell gondoskodni, úgymint az információk titkos gyűjtéséhez szükséges bírósági engedélyezés követelménye, vagy az alapvető törvények alkalmazásának felfüggesztése. Ezen jogszabályoknak tartalmazniuk kell a parlamenti felülvizsgálatuk követelményeit is. Ez azért szükséges, mert a civil jogokkal való összeütközés csak mint végső eszköz fogadható el, és csak akkor, ha az EU, vagy annak polgárai biztonsága érdekében szükséges.

A keresztyén egyházak elismerik és támogatják a szabadság és biztonság védelmét, valamint azok szoros kapcsolatát megillető kiemelt fontosságot. Az ezen a területen végrehajtott intézkedések ugyanakkor nem szolgálhatnak eszközként valamely más cél eléréséhez, de mindig szem előtt kell tartani az elérendő célt, azaz, hogy biztosítsák a szabad társadalmat, ahol az állampolgárok önboldoguláson alapuló életformát folytathatnak egy

³⁹ Az alapvető jogokba való ilyenemű beegázolás egyedi esetekben csak akkor megengedett EU tagállamban, ha az igazságügy, a rendőrség és más nyomozó hatóságok, valamint az igazságos tárgyalás és a bíróságok függetlenségének törvényessége teljes mértékben biztosított.

demokratikus és szolidáris társadalmat alkotva. Ez kéz a kézben jár a szabadságról alkotott pozitív vízióval, amely teljes egészében figyelembe veszi az emberi létezést, és azt nem egyszerűsíti le egy termelő/fogyasztó sémára.

2. Az európai integrációs folyamat tapasztalatai

Az Európai Unióhoz való csatlakozás minden egyes tagállama számára kiemelt fontossággal bírt. A döntés eltérő indokai és a csatlakozási folyamattal kapcsolatos eltérő tapasztalatok az európai történelem utolsó ötven évének részei. Az egyházak az elejétől kezdve kísérői voltak ennek a folyamatnak, és fontos annak felismerése, hogy számos ország ezt az utat abból a célból tette meg, hogy elérkezzen oda, ahol most tart. És az utat végigkísérték az EU politikájának hatásai, melyek közül számos máig hatással van az országokra.

Még ma is, amikor az Európai Unió már 27 tagállam közössége, földrajzilag kiterjed a kontinens nagy részére, és közel ötszáz millió, eltérő kultúrájú, hagyományú és történelmű állampolgárral bír, fontos, hogy emlékezzünk az európai projektum eredeti szellemiségére. Az egyházak Európa legtöbb társadalmában jelen vannak, és az alulról való szerveződés megtestesítői. Ezért nyilvánvaló, hogy az embereknek az európai integrációs folyamattal kapcsolatos eltérő tapasztalatai tükrözik az egyes egyházak és azok vezető képviselőinek saját álláspontját. A következő példák sora nem teljes. Ugyanakkor lehetőséget nyújtanak az eltérő tapasztalatok és az integrációs folyamat eltérő hatásainak megismerésére a kontinens különböző részein. Habár nem teljes a sor, ezek a példák elegendőek ahhoz, hogy megjelenítsék három nagyon különböző felfogás három csoportját.

2.1. Mi az európai integrációs folyamat jelentése?

Nyugat-Európa rendelkezik a legnagyobb tapasztalattal az integráció terén. A béke és a megbékélés szellemi gyökerei és a folyamatot elindító értékek mélyen itt gyökereznek. Ezek az egyház küldetéséhez kapcsolódnak. Az egyházak számára ez az szempont alapvető fontossággal bír. Ezt emeli ki jellegzetes módon **Wolfgang Huber püspök**⁴⁰: „Az Európai Unió története a megbékélés története. Egy gazdasági együttműködés kezdete – először a szén- és acélipar területén – összekapcsolva a békés és megbékélő Európa megalkotásának ötletével.”

„Ez az eszme a keresztyén hitnek és ezzel a zsidó-keresztyén hagyományoknak köszönheti meghatározó lendületét. A béke iránti keresztyén elkötelezettség azért az időért való könyörgésből ered, amikor a béke és az igazság csókolgatják egymást, szól a Zsoltárok könyve. Ez az elkötelezettség segített letörni a bosszú törvényét, és a megbékélés szellemével legyőzni az ősi ellenségeskedést. Ezzel megnyílt az új kezdet lehetősége. Az én generációm ezt első kézből tapasztalta meg. Bár Dél-nyugat Németországban nőttünk fel, az osztálytársaimon és rajtam kétségkívül sokat alakított egy iskolai csereprogram Franciaországban. Ez az, ahogy a tanulás folyamata elkezdődött. Ezáltal tanultuk meg, miért lett a méltányos béke Európa közös célja; megtanultuk, miért szükséges, hogy a jogos háború doktrinája helyett a jogos béke doktrinájához térjünk vissza.”

⁴⁰ Dr. Wolfgang Huber a német protestáns egyház (EKD) tanácsának elnök püspökének, az Értékek – Vallás – Identitás Konferenciához való hozzászólása, Brüsszel, 2006.

„Ezen európai keretek között újra felismertük, hogy a keresztyén egyházaknak a béke teológiáját kell művelniük. Csakúgy mint az én személyes élettörténetemet, számos európai keresztyén életrajzát alakította ez a tapasztalat. Kifejeződését az igazság, a béke és az alkotás közös síkra szállásában találta meg.”

A keresztyén hit a fő tényező volt abban az időben, amikor az európai közösséget megalapították. Az Unió alapító atyái elkötelezett keresztyének voltak és politikai tevékenységük hitük kifejeződése volt. A keresztyén hagyomány kiemelt szerepet játszott nem csupán Európa történelmének elmúlt kétezer évében, hanem a modern Európa politikai szerkezetében is kifejezetten tükröződött.

A vallási gyökerek és az EU megalkotásán lévő keresztyén lenyomatok egyik jele az EU egyik mottója: *egység a sokféleségben*. Az eredetileg a WCC 1948-as megalapításával létrehozott ökumenikus mozgalom fő jellegzetességeként és hajtóerejeként használt kifejezést a kontinens politikai újjáépítésének mottójául fogadták el. Huber püspök folytatja: „Európában a közösség jelentése egyesülés a sokféleségben. A kulturális és vallási pluralitás Európát a korai kezdetektől fogva meghatározta, bár semmi esetre sem volt mindig elismerve, mint az európai kultúra alapeleme. Pedig a keresztyénség mindenek előtt járult hozzá az európai pluralitáshoz; a keresztyén egyházak – ismerve magukat – továbbra is kötelességüknek érezték, hogy az európai politikában részt vegyenek, hasonlóan a kultúrába való befektetésükhöz. Európa keresztyén hozománya a jelen és a jövő fontos záloga. A keresztyén jellegzetességek ugyancsak az Európai Unió politikai kultúrájának szükséges alapkövei. Ennek megértése az egyik fő feladatunk.”

2.2. Az EU bővítése Közép- és Kelet Európában

A közép- és kelet európai országok EU-hoz való csatlakozása mérföldkő volt az EU történelmében és egyúttal a kontinens egyesítésében és ugyancsak jelentős eseménynek számított a csatlakozó országok saját történelmében. A politikai diktatúra és a tervgazdálkodás évtizedei után az EU csatlakozás a történelmi igazságtalanságok helyreállítása eszközének tűnt. Ezekben az országokban a lakosság túlnyomó része üdvözölte és elfogadta az EU tagságot. Az új EU tagországok lakosai nagy elvárásokkal voltak az EU felé. Sok esetben azt várták, hogy a csatlakozási tárgyalások által bizonyos szempontból az országuk helyzete is javulni fog. Például, hogy az integrációs folyamat lökést ad a demokratikus politikai kultúra fejlődésének, az EU szabványoknak megfelelő új infrastruktúra jön létre, a korrupció visszaszorul vagy megszűnik, az egészség- és oktatási rendszer javul, szabályozott környezetvédelem és növekvő jólét bontakozik ki.

Számos várankozás ezek közül teljesült. A legtöbb ország állampolgárainak életszínvonala emelkedett. Értékelik az utazás lehetőségét, az országaik javuló gazdasági teljesítményét, az emelkedő életszínvonalat és az újonnan megszerzett szabadság megtapasztalását. Ugyanakkor, másodrangú tagoknak érzik magukat. Az integrációs folyamat nem egy egyirányú utazás a nyugat és a kelet sima egyesülésével, mégha az a nyugat-európai politikai és gazdasági modell átvételével is járt. Ehelyett kétirányú utazásnak kellene lennie, az eltérő életstílusok, hagyományok és kultúrák megismerésével és elfogadásával; ám ez nem az új tagállamok kívánsága szerint alakult. A kelettől való nyugati félelem az előítéletek és a hamis képek eredménye, amelyek számos esetben máig léteznek, mint például az új tagállamokból érkező munkavállalókra vonatkozó eltérő szabályok.

A szegénység egyik jele, a munkaerő vándorlása már jóval bármely kelet-európai ország csatlakozása előtt elkezdődött. Az új EU tagállamok polgárai kihasználták a nyugati EU államokba való szabad utazás és az ottani pénzkeresés lehetőségeit, űrt hagyva maguk után saját országukban. A munkaerő tömeges elvándorlása nemcsak a szegény országok problémája, hiszen az jelen van a fogadó országokban lévő állások és bérszínvonal iránt aggódó állampolgárok körében is. Továbbá, a szegénység nem csak az újonnan csatlakozó országok problémája, ahogy azt a nőket erőszakkal prostitúcióra és emberkereskedelemben részvételre kényszerítés példája is mutatja. Ezek a kelet-európai bevándorlókat érintő jelenségek a nyugat-európai városokban mindennaposak.

Az EU 2004-es és 2007-es bővítése nem csak az európai megosztottság meghaladásában játszott nagy szerepet. A bővítés rávilágított néhány olyan rejtett strukturális problémára, melynek oka az eltérő kultúrával, történelemmel és hagyományokkal rendelkező nemzetek egymás mellé kényszerítéséből fakadt. **Bölcskei Gusztáv püspök**, a Magyarországi Református Egyház részéről számos más egyházzal és személlyel azonos véleményét fogalmazta meg, amikor elmondta: „Az európai modell nem avult el, habár egyre többen kérdőjelezik meg az egyedi társadalmi és gazdasági modelljének fenntarthatóságát az elmúlt évek fokozott versenyében... Az elmúlt évek egyértelműen bizonyították, hogy az állampolgárok erősebb szociális elkötelezettséget várnak az EU-tól. A szociális feladatok elvégzése ugyanakkor egyértelműen a tagállamok, továbbá – a szubszidiaritás elvének megfelelően – a régiók és a települések feladata. Az EU-nak ebben nincs hatásköre. Az Európai Unió ugyanakkor elkötelezheti magát a jövőbeli szociális célok mellett és ebben az EEK-nak ugyancsak támogatnia kell. Mindazonáltal, a tagállamok azok, amelyek kidolgozzák és végrehajtják azokat. Az oktatásban és a szociális gondoskodás terén betöltött pozíciójukon keresztül az egyházak növelhetik Európa szerepét a szociális ügyekben és támogathatják azokat az embereket, akik Európát egy olyan közösségnek tekintik, amelynek a szociális gondoskodás fontos ügye.”⁴¹

Az aggodás nemcsak a fennálló konkrét EU politikák megkérdőjelezésére irányulhat. Bölskei püspök hozzáteszi: „Emelkedő igény van a közösségi életformák megalkotására és erősítésére. Az emberek számára a közösség az a hely, ahol a bizonytalanságban biztonságot találnak. Az embereknek az EU-ra úgy kéne tekinteniük, mint a közösség egy formájára. A családon, az egyházközségeken, a lakóhelyen, a nemzeteken és az országokon túl az EU-ra is úgy kellene tekinteni, mint egy külön entitásra, amely egyedi közösségi élményt nyújt.”

Közép- és Kelet Európa országai számára az EU csatlakozás egy hosszú ideje várt és örömteli pillanat. Az EU tagságból és az EU-állampolgárságból fakadó öröm és elégedettség azóta sem csökkent. Statisztikai adatok bizonyítják, hogy fenntartotta népszerűségét az új tagállamok népessége körében. Ugyanakkor van az éremnek egy másik oldala is. **Krystof érsek** a csehországi és szlovákiai ortodox egyházból emlékeztet minket a sajnálatosan növekvő önzésre, és közösségi szinten az emberek közötti megértés hiányára, sőt még a családokon belül is. Létezik továbbá egy növekvő meg nem értés és bizalmatlanság a vezetőkkel és a politikai intézményekkel szemben. „Néhány esetben Kelet- és Közép Európában ezek a fejlődések úgy is jellemezhetők, mint az újonnan elért szabadság nem kívánt és paradox eredménye, amely viszont másrésztől hiányolt és szükséges volt, – persze

⁴¹ Dr. Bölskei Gusztáv püspök, elnök (Magyarországi Református Egyház) hozzászólása az Értékek – Vallás – Identitás konferencián, Brüsszel, 2006.

csak úgy, hogy az emberek és a közösségeik élete minden összefüggésében és minden szinten – ideértve a vallást is – a megszokott módon folytatódik.”⁴²

A trend ugyanakkor általános, és nem korlátozódik csak a közép- és kelet európai régióra. Azt is mondhatjuk, ahogy Krystof érsek tette, hogy „Elfogadtunk egy boldog gazdasági mintát. ... De beszélnünk kell az Isten saját képére alkotott ember Teremtőjétől kapott belső értékeiről, sokkal inkább úgy, mint egy gazdasági egységről. Beszélgetnünk kéne az emberekkel arról a szellemi gazdagságról, amely boldoggá teheti őket és amit fel tudnak halmozni a materiális gazdagság helyett, amely viszont gyakran ürességbe és kétségbeesésbe taszítja őket. Képeseknek kell lennünk beszélni a megelégedettség értékéről, szemben a tárgyakért és a nagyobb fogyasztásért folyó végtelen versennyel. Végül, de nem utolsó sorban beszélnünk kell az aszkétizmus értékéről és néhány materiális dolog feladásáról, mivel ez a hozzáállás megmentheti Isten teremtményeit és az egész Földet a környezet szenvedésétől és pusztulástól. Természetesen tudnunk kell a család, a barátság és a javak megosztásának értékét nyújtani, amelyek mélyebb értelmet adnak az emberi életnek és meghaladhatják azt.”

„A jelenkori Európában – de nem csak ott – olyan válság tanúi lehetünk, melyek az emberek életét, alapvetően meghatározó értékeket érint. Az emberek nem találnak értelmet az életükben, olyan értékeknek vannak híján, amelyek értelmet adhatnának erőfeszítéseiknek és meghaladhatnák azokat, különösen, ha az anyagi helyzetük is javul. Napjainkban számos európai olyan értékeknek van híján, amiért küzdene, vagy akár fel is áldozná életét. ... A szabadelvű szemlélet néha gondot okozhat azok számára, akik a felfedett igazságot, valamint isteni eredetű értékeket képviselnek, melyek azonban komoly hatással bírnak számos egyén erkölcsi és etikai életére.”

2.3. Európa nagyobb, mint az Európai Unió

Az európai egyházak számára az integrációs folyamat több, mint csupán az EU bővítése. Az egyházak értelmezésében az integráció sokkal inkább egy olyan folyamat, amely hidat ver a kontinens lakói, népei közé. Habár az EU valamelyest felelős az egész kontinensért, maga az EU nem azonos a kontinenssel. Az EU és az EU-n kívüli államok kapcsolata az Európai projektum egyik sikere. Az egyházak számára ennek a kapcsolatnak a kulturális és szellemi dimenziója bír jelentőséggel. A szomszéd államokkal való kapcsolat célja nem csupán a demokratikus keretrendszer támogatása az átmeneti országokban. Ugyancsak nem szűkíthető le a kapcsolat a saját gazdasági érdekekre, amikor az EU energiától és árucikkektől való függőségéről beszélünk. Az EU felelősséggel tartozik azért, hogy a keleti határnál ne jöjjön létre egy új „vasfüggöny” és, hogy elősegítse a népek és emberek, valamint kultúrák közötti párbeszédet határain innen és túl.

Az EU és a Kelet-Európa közötti viszony kiemelt jelentőségű a kontinens jövője szempontjából. A viszály meghaladása a vasfüggöny lerombolásával – ahogyan ez az EU csatlakozó országai estében történt –nem volt elegendő. Az EU egyik legfontosabb feladata, hogy a keleti szomszédokkal új kapcsolatokat keressen. Néhányuk továbbra is arra törekszik, hogy egyszer az EU tagja lehessen. Az EU prioritásának kell lennie, hogy átlátható és baráti politikát tartson fenn ezekkel a szomszédaival.

⁴² Krystof érsek (Csehországi és Szlovákiai Ortodox Egyház) hozzászólása az Értékek – Vallás – Identitás konferencián, Brüsszel, 2006.

Az EU határain túli „Európa” témája nem korlátozódhat politikai és gazdasági megfontolásokra. A politikai határok nem jelentenek többé szigorú határt az „itt” és az „ott” között. Az EU nagy felelősséggel tartozik a határain túl élőkért. Ugyanakkor, EU-n kívüli országok polgárainak milliói élnek az EU területén. Ők a saját etnikai közösségükkel tartanak, saját kulturális mintákat követnek és saját egyházuk és vallásuk iránt köteleződtek el. Az ő gondjaik az európai vita része kell, hogy legyen.

Hilarion püspök az ausztriai Bécsből, az Orosz Ortodox Egyház képviselője az európai intézményeknél, világosan fejezte ki aggodalmait, amikor elmondta: „A szabadelvű humanista ideológia ragaszkodik az egyén azon jogához, hogy a saját módján élhessen egészen addig a határig, amíg másokat nem bánt vele. A humanista erkölcs szemszögéből az egyén szabadságának egyetlen korlátja a másik ember szabadsága. ... a humanisták szóban elismerik az egyén azon jogát, hogy valamely valláshoz tartozzon, vagy hogy ne tartozzon egyhez se, hiszen a vallások létezéshez való jogának tagadása nem lenne politikailag korrekt. Ugyanakkor, a gyakorlatban a humanisták a vallásellenes pátoz által elsőként és leginkább ösztönöztek, és ezért igyekeznek gyengíteni a vallást amennyire csak lehetséges, gettóba vezetni, kikényszeríteni a társadalomból és a lehetséges legkisebbre csökkenteni az emberekre – különösen a fiatalokra – gyakorolt hatását. A modern humanizmus világisága, világiassága egyház- és papság ellenessége nyilvánvaló. Ez tökéletesen igaz, hiszen a humanista ideológia egyre tisztábban ölti magára a militáns szekularizáció jellegzetességeit, hogy a közte és a vallás közötti konfliktus egyre inkább egy túlélési harcra hasonlítson, harc nem életre, hanem halálra.”

A kulturális és vallási különbségek ellenére szükség van a párbeszédre. Ahogy Hilarion püspök megjegyzi: „az egyházakkal és vallási közösségekkel való párbeszéd szükségességének növekvő felismerése” terjed a liberális politikusok között is, akik kezdik felismerni, hogy a vallási közösségek nyilvános megszólalási jogától való megfosztása konfliktusos helyzethez vezethet. Egyre több politikus keresi a kapcsolatot a vallási vezetőkkel, mert megértették, hogy az egyházak és vallási közösségek véleménye nem hagyható figyelmen kívül azoknak az értékeknek a kidolgozása során, amelyek az „új világrénd” megalapításaként fognak szolgálni.⁴³

Ami az egyházak és az európai politikai intézmények közötti párbeszédet illeti, Hilarion püspök meglátása szerint „annak a ténynek a felismerése, hogy az EU alapját képező, az Európa kulturális, vallási és emberi hagyatéka nyomán kialakult „egyetemes értékek” új lehetőségeket nyithatnak a vallás és a világi szabadelvű humanisták közötti párbeszédre. Ma a világnak komoly és gondolkodó párbeszédre van szüksége, nem pedig a vallásos és humanista világnézetek közötti konfliktus folytatására és mélyítésére.”

Ugyanígy, szükség van az egyházak és a politikai intézmények közötti párbeszédre, és ennél is nagyobb szükség van a párbeszédre az európai Nyugat és Kelet között. Eltérő kultúrák, hagyományok és történelem, valamint eltérő társadalmi modellek hívnak a kontinens különböző részein egy Kelet és Nyugat közötti mélyreható eszmecserére, és nem csak a politikusok szintjén. Egy minden szinten jobban strukturált párbeszédre van szükség, ideértve az egyházakkal való kapcsolatokat. Ennek túl kell mennie a kölcsönös külsőségek gyakorlásán. A párbeszédnek helyet kell biztosítania a kölcsönös tisztelet kifejezésének és

⁴³ Hilarion püspök (Bécs, Ausztria, az Orosz Ortodox Egyház képviselője az európai intézményeknél) hozzászólása az Értékek – Vallás – Identitás konferencián, Brüsszel, 2006.

képesnek kell lennie rámutatni a hasonlóságok és a különbségek pontjaira, ugyanakkor vázolni kell a kontinensért közös felelősséggel végzett munka menetét.

3. Az egyházak Európa jövőjéről alkotott víziói

3.1. Az integráció értékei és az integrációt meghatározó értékek

Amíg a fellendülést és a jólétet a politika és a gazdaság által használt különböző integrációs modellek szolgálják, az egyházak az integrációs folyamatban érintett országok polgárai közötti kapcsolat minőségére összpontosítanak. Az emberek közötti, egymás elismerésén és tiszteletén alapuló egymásra hatás növelése és ugyanakkor az egyéni identitásuk megőrzése és erősítése az, ahogy az egyházak az európai integrációs folyamatra tekintenek. Ebben az értelemben az egész projektum kiemelt jelentőséggel bír, nemcsak a politikára és a gazdaságra, hanem a társadalomra, mint egészre nézve, beleértve az egyházakat is. Az integráció Európában épp ezért egybeesik az egyházak küldetésével a világban, ami az emberek, népek és a társadalom különböző szintjei közötti kötelékek erősítése és ezzel valódi közösség felépítése.

Ez a fókuszpont világossá teszi, hogy a társadalmi és emberi dimenziót az európai integráció lényeges részévé kell tenni. Valami olyanra van szükség, amely több, mint a politikai és gazdasági integráció. A társadalmi, kulturális és szellemi dimenziók is fontosak az európai projektum sikere szempontjából. A „társadalmi” dimenzió nem korlátozott a hagyományos „társadalompolitika” körére és nem jelenti a „társadalompolitika” nemzeti döntési jogának az európai politikába utalását. A kérdés az: „Milyen politikai és gazdasági struktúrára van szükségünk és milyen akarunk Európában, és hogyan vonjuk be a társadalmat a kontinens politikai és gazdasági folyamataiba?”. Beleértve a kérdést, hogy vajon a verseny (amely a sikeres gazdaság egyik alapelve), az erő, a befolyás, a fölény, amelyek a politikát irányítják képesek-e a személyes kapcsolatok terén az alapelveket vezetni.

Az egyházak társadalmat segítő tevékenysége nem az egyháztagok privát tevékenysége. Az evangélium mindenkié és az igehirdetés nyilvános tevékenység. Ez azt jelenti, hogy az egyház szolgálata a világ és az emberiség szolgálata is egyben. Az egyházak társadalmi részvétele mindig a személyek szintjére összpontosít, mivel ez a társadalom alakításának kulcsa. A makroszint, a maga szervezeteivel és intézményeivel is fontos, de a lényeg azokon az egyéneken múlik, akik a felelősséget vállalják a szervezetekért és intézményekért, valamint azokért, akiket ezeknek a szervezeteknek és intézményeknek szolgálnia kellene. A társadalomnak ezért vannak szervezeti és szervezet-ellenes elemei, melyek egymásba fonódnak és egymástól függenek. Ennek a ténynek a felismerése az, amiért az integrációt vezető értékek, mint erők kérdése az egyházak számára alapvetően fontos.

Az értékek normatív alapokat nyújtanak az emberi viselkedéshez. Ezek széleskörű vitához nyújtanak keretet, ahol a társadalom különböző irányzatai és csoportjai egyetértést kereshetnek. Mivel plurális társadalomban élünk, az értékek nem kizárólag keresztyén értékek. Mindazonáltal, az értékekről, azok értelméről, szerepéről és funkcióiról szóló vita fontos és elkerülhetetlen eleme a társadalom alakításának. Ez az egyik oka, amiért az egyházak annyira forszírozzák az európai integrációval összefüggésben lévő értékekről szóló vitát, és amiért ők tevékenyen részt kívánnak venni az Európai Unió alapvető dokumentumairól és szerződéseiről szóló vitában. És meg vagyunk győződve, hogy a hitünkben fakadó értékek vezérfonalul szolgálhatnak egy igazságos és szabad társadalom kialakításához.

Van néhány apró különbség a különböző egyházi hagyományok és távlatok között. Mindazonáltal, a keresztyén értékrend rendelkezik három előfeltétellel. Ezek az érték szerkezet alapjai:

- élet – minden emberi tevékenység alapvető előfeltétele;
- méltóság – mint az emberi lét egyik kifejezője, mint az Isten képére és kedvére alkotott élet;
- szeretet – mint előfeltétel és az emberek közötti kölcsönös viszony célja.⁴⁴

Ezekből az előfeltételekből származik minden más érték, amely etikai útmutatást nyújt az egyén és a társadalom számára.

Az értékalapú Európai Közösség elismerése az európai integrációs folyamat kezdeteitől megvalósult. Már 1948-ban, Winston Churchill hangsúlyozta ezt, miközben felvázolta Európa távlatait: „Az Európa egyesítéséért mozgalomnak határozott erőnek kell lennie, mely erejét a közös spiritualitásunkból kell nyernie. Erőteljes megjelenése ez a demokratikus hitnek, amely erkölcsi felfogáson alapul és küldetéstudat ihlette”.⁴⁵ Ezek a meggyőződések jutottak kifejezésre az Unió alapító dokumentumaiban és amelyet átfogóan megvitattak az EU Reformszerződés megkötéséhez vezető folyamat részeként. A 2007 decemberében, Lisszabonban aláírt szerződés világosan kimondta, hogy az Európai Unió közösen elfogadott értékeken alapul. A legalapvetőbb – az egyházak számára is – az emberi méltóság, szabadság, béke, egyenlőség, igazság, szolidaritás és az emberi jogok tisztelete. Az értékek ezen hangsúlyozása volt az egyik oka annak, hogy a EEK/ETB és számos további európai egyház támogatta a szerződés koncepcióját. Közösen elfogadott víziók, célok és értékek, melyek túlmutatnak a közgazdaságtan területén, kiemelt fontossággal bírnak.

A közös európai értékek keresése ugyancsak egy olyan út, amely olyan célokhoz vezet, melyek nem érhetők el csupán gazdasági növekedéssel, növekvő versenyképességgel és intézményi reformokkal. Az értékek lelkesedést, kedvet és víziót hoznak az európai projektumba, és ugyanakkor közelebb hozzák az Uniót saját állampolgáraihoz. A közös értékek egyaránt fontosak ma a kibővített Unióban és lesznek még inkább azok a jövőbeni bővítések során. Ahogy Olli Rehn bővítési biztos mondta, lényegét tekintve, az *értékek* hozzák létre Európa határait.

3.2. Keresztyén közreműködés az európai integrációs folyamatban

Európa, mint egységes földrajzi és kulturális terület kialakulása elválaszthatatlan az európai keresztyén egyház fejlődésétől. A középkortól kezdve a keresztyénség alapjaiban járult hozzá az európai integrációhoz. Misszióin és a keresztyénség terjesztésén keresztül Nyugat-Európa számos néptörzsét adja, amelyek mostanáig csak korlátozottan, közös kulturális és vallási alapokon hatottak egymásra. A rendházak és egyházi közösségek Európa szellemi étosza fejlesztésének segítségével, valamint a mindennapi élet alakításában játszott úttörő szerepükkel működtek ebben közre. A számos európai országban, kezdetben teológiai intézményekként működő egyetemek alapításával az Európa különböző területeiről származó tudományos csereprogramok fontos helyszínét alkották meg. A latin nyelvnek, mint az

⁴⁴ Svájci Protestáns Egyház, Az alapvető értékek protestáns szemszögből, Bern, 2007.

⁴⁵ Winston Churchill az Európai Kongresszus első nyilvános vitáján, Hága, 1948. május.

egyház és a tudomány nyelveként való használata olyan egymásra hatást tett lehetővé, amely áttörte a politikai határokat és elősegítette az egyetemi rend fejlődését Európában. Egész Európából utaztak az egyetemekre és találkoztak a nagy egyházi zsinatok alkalmával. Míg a politikai határok gyakran változtak, és a földek és az ott élők gyakran kerültek más fennhatóság alá, addig ez a vallási viszonyait alig érintette. Ennél fogva, a középkor viharaihoz képest a keresztyénség szilárd alapja maradt az emberek életének.

A keresztyénség integrációs hatása túlmutatott Nyugat- és Közép Európán. Teológiai különbségeik ellenére a keleti és nyugati keresztyénség teológiai szinten teret engedtek az eszmék cseréjéhez, valamint ezáltal az európai nyugat és kelet szélesebb egymásra hatásához. Számos alkalommal ezért a keresztyén hit egyesítette Európát a közös ellenséggel szemben. Az árnyoldalát tekintve, ugyancsak őszintén tekintünk néhány történetre, úgymint a 11-13. századi keresztes háborúkra, vagy a 15-17. századi török háborúkra, míg Európa főbb államai felhagytak az Isten nevében folytatott háborúkkal. Mindazonáltal, ezek jól mutatják a keresztyén hit és a keresztyén egyház európai hatásait.

Keresztyénség, ugyanakkor, nem mindig jelentett biztosítékot a homogén, harmonikus és virágzó kontinensnek. Kétségtelen, hogy a történelem folyamán az európai birodalmak gyakran a keresztyénség zászlaja alatt a keresztyén értékeket használták fel katonai műveletek ürügyeként, néha az európai népekre nézve a legpusztítóbb hatással, amint azt a 30 éves háború világosan példázza. A vallási háborúk és az inkvizíció az európai történelem sötét lapjai közé tartozik.

A modern időkben az európai keresztyének individualista hite egyre fontosabb tényezőjévé vált, és ez gyakran olyan tettekre készítette őket, amelyet az egyházak, mint intézmények csak később tettek meg. A holokauszt a modern európai történelem legnagyobb katasztrófája volt, és az az idő, amikor az intézményesített egyházak híján voltak a bátorságnak, hogy hatékonyan tiltakozzanak a nemzetiszocialista Németország megszállása alatt az embertelen politikák és gyilkosságok ellen. Ugyanakkor egyének Németországban és más országokban – hogy tanúsítsák keresztyén hitüket – elkötelezték magukat a fasizmussal szembeni ellenállásban. Ahogy a Barmenti Nyilatkozat volt és lesz is a jövőben az a mód, amelyet a keresztyének követnek a diktatúrákban.

Amikor a második világháború végét követően a kommunizmus, mint egy másik totalitárius ideológia szétterjedt Európában, habár sok egyház és képviselője nem volt abban a helyzetben, hogy felhívják a figyelmet annak embertelen jellegére, számos keresztyén élesen szembehelyezkedett azzal és hozzájárult a 20. század végi összeomlásához. A kommunizmus, akárcsak a fasizmus olyan ideológia volt, amely alapvetően semmibe vette az emberi értékeket és jogokat. Mindkét ideológia Európa fizikai erővel való legyőzését tűzte ki célul. Ebből a célból támadták általában a keresztyén értékeket és különösen az azokat képviselő személyeket és intézményeket. Míg a fasizmus egy évtizeden keresztül tartott, a kommunizmus 45 évig uralta Európa felét, Oroszország esetében pedig 70 évig. Ez idő alatt nem volt mód egy európai közös vízió kialakítására. Ehelyett hosszú évtizedekig az ellenségeskedés mesterséges képe uralta Európát. A gyűlölet, a gyanú és a rosszindulat légkörében az egyházak és kapcsolódó szervezeteik biztosították a megannyi mesterséges megosztottságon való átlépéshez és a társadalom képének újrarajzolásához szükséges erőforrásokat.

Európa nyugati oldalán a második világháború után egyes keresztyének számos egyházzal együtt, kvázi intézményként ismerték el a fasizmus alatti kudarcukat és sok

tekintetben aktívan támogatták az európai integrációs folyamatot. Ezt azon az alapon tették, hogy az integráció a minden emberi lényhez kapcsolódó érték és a személyektől elválaszthatatlan emberi jogok koncepcióján alapult. Ezek adják a keresztyén hit lényegét. Ezért az ezeket az értékeket és jogokat megerősítő integráció folyamat kiérdemli a keresztyén egyházak közreműködését és részvételét. Ez nem jelenti azt ugyanakkor, hogy az egyházak támogatnak minden, a folyamathoz kapcsolódó politikát és politikai döntést. A támogatást saját kritériumaik szerint mérlegelik és határozzák meg. A Nyugat-Európában a második világháborút követően végbement, majd a hidegháború végét követően a Közép- és Kelet Európára is kiterjesztett európai integrációról kiderült, hogy egy sikeres projektum. Az egyházak folyamatosan, ám kritikus hanggal kísérik végig az integrációs folyamatot. Ez segített beteljesíteni azt az Európáról alkotott víziót, hogy itt tisztelik az alapvető emberi jogokat és az emberek tartós békében élhetnek.

3.3. Miért van szükségünk vízióra az EU-ra nézve?

1990 novemberében, egy, az egyházi vezetők és az Európai Bizottság között zajló találkozáson Jacques Delors, az Európai Bizottság akkori elnöke az egyházakhoz fordult, hogy járuljanak hozzá „Európa szívéhez és lelkéhez”. Egy másik találkozáson nem sokkal később megismételte felhívását: „Higgyenek nekem, nem fogunk Európával sikerrel járnunk kizárólag a jogi szakértelmünkre vagy a gazdasági képességeinkre alapozva. Ha nem sikerül lelkiséget adnunk Európának a következő tíz évben, szellemet és értelmet, akkor kudarcot vallottunk.”⁴⁶ Az európai integráció azóta számottevően haladt előre. De ha ma őszintén mérlegeljük szavait, el kell fogadnunk, hogy – habár több, mint egy évtized telt el azóta – még mindig nem könnyű az európai folyamat lelkéről beszélni. Az európai integráció kihívása ma nem kevesebb, mint annak az évtizednek az elején, amelyben nagy lendületet vett.

A keresztyénség mélyen hatott Európa szellemi, kulturális és társadalmi identitására. És ugyancsak tény, hogy a keresztyén hit volt az ihletettségek fő forrása az Európai Unió olyan úttörői esetében, mint Alcide de Gasperi (1881-1954), Robert Schuman (1886-1963) és Konrad Adenauer (1876-1967) a korai 1950-es években. Mégis, a legutóbbi bővítéssel kapcsolatos intenzív vitákban, valamint azt követően, az Unió jövőjét illetően is a fő hangsúly majdnem kizárólag a gazdasági és politikai tényezőknél volt. Nagyon kevés hangzott el a jövő társadalmi kohéziójáról, az emberi faj szerves egységéről és ennek az egységnek a fejlődéssel kapcsolatos fontosságáról kontinensszerte.

Az Unió értékei, céljai és feladatai az európai egyházak mindennél fontosabb témái. **Jean-Arnold de Clermont lelkész**, az EEK elnöke emelte ki pontosan ezt a sajátos értelmezést és az egyházak közösségének feladatát: „Mint EEK és az Egyház és Társadalom Bizottság már nyomatékosítottuk, hogy Európának sokkal inkább az értékek közösségének kellene lennie, mint gazdasági térnek. Nagy súlyt helyeztünk az emberi jogok tiszteletére és a bármely európai politika szerves részét képező társadalmi dimenzióra. Mint EEK és az Egyház és Társadalom Bizottság, ugyancsak nagy súlyt helyeztünk arra a tényre, hogy Európa sokkal szélesebb, mint csupán az Európai Uniót alkotó országok. Épp ezért nem fogadtuk el soha, hogy az európai integrációt az EU bővítésével azonosítsák. Sok ország nem lesz az Európai Unió tagja a közeljövőben. Ez azonban felveti az Európai Unió határain túli

⁴⁶ Delors felhívása egy hosszú párbeszéd kezdete volt, mely az egyházak és az európai intézmények, és különösen az EU közötti, különféle tárgyú találkozókat foglalt magában. Az egyházak és az európai intézmények közötti párbeszéd különféle formáinak összefoglaló bemutatása megtalálható: Laurens Hogebrink: Az egyházak és az EU közötti párbeszéd 20 éve, Áttekintés 1990-2008, megjelenik: 2009-ben.

kapcsolatokban való méltányos részvétel kérdését, és a más európai kultúrák és hagyományok iránti tisztelet ügyét. Nem korlátozhatjuk tekintetünket szűkre, csak az Európai Unió országaira. Az EEK és az Egyház és Társadalom Bizottság mindig is hangsúlyozta, hogy a mai Európának az emberek Európájának kell lennie.”⁴⁷

Az egyházak feladata nyilvánvalóan nem korlátozódik az értékek hirdetésére. Az értékek csak akkor hatékonyak, ha át vannak ültetve a politikákba és le vannak fordítva a mindennapi élet nyelvére. Az értékdimenziók nem pusztán kiegészítők a lényegi Európai politikáknak és nem is lehetnek azok; sokkal inkább alapja és háttere azoknak. Ez az egyetlen módja, hogy bizalmat teremtsünk politikák és a mindennapi élet, politikai intézmények és az emberek között. **Jukka Paarma érsek** (Finnországi Evangélikus Egyház) szavaival: „Az Európai Unió nemcsak egy a növekedésre és versenyképességre összpontosító gazdasági unió, de ugyancsak közösen elfogadott értékeken alapuló közösség. Ezeket a közös értékeket át kell ültetni a különböző politikákba és azon belül támogatni kell azokat, valamint vezetni az EU intézkedéseit, például a fenntartható gazdasági fejlődésen és a társadalmi igazságosság terén végzett munkával, vagy a mindenkinek egyenlő esély nyújtásával; a békés biztonságos társadalomért való munkával; egy olyan világon végzett munkával, ahol a szabadság, a béke és a jólét mindenki számára elérhető közelségben van. Az értékek alkotják azt az utat, amely oda vezet, mely nem érhető el csak gazdaság vagy intézmények útján. Az értékek hozzák el a lelkesedést, szellemet és víziókat az Európai projektum számára... Az Unió értékdimenziójának erősítésével az európai állampolgárok is valószínűleg közelebb éreznék magukhoz az Uniót”.⁴⁸

3.4. Európai értékek és az egyházak szerepe a 21. század Európájában

A keresztyénség hozzájárulása a történelemhez, kultúrához és identitáshoz tagadhatatlan. De nem egyedi. Számos más hatás is van, amely nyomot hagyott a kontinens fejlődésén. Az európai keresztyén értékekről való értekezés szükségessé teszi, hogy felfedezzük az eltérő hangsúlyokat és az eltérő kifejeződéseket. A különbözőségeik ellenére az alapvető értékeket tekintve létezik azonban egységes közös alap: ezek pedig a keresztyénség sajátossága és annak hatása Európa alakítására.

A keresztyénségnek a mai Európa alakításában való közreműködését két másik, az európai életformára nézve fontos hatással összefüggésben kell nézni: az ókori Görögországgal és a római hagyományokkal. Az ókori görög gondolkodás vetette fel a demokrácia, a szabadság és a szépség ideáját; a római hagyomány hagyta örökül ránk a szervezethez, az igazgatás és az igazságosság alapjait; és a zsidó-keresztyén hagyomány a hit erejének hangsúlyozása, az igazságosság, a megbocsátás és a szeretet által hozta el a szellemiességet. A nem keresztyén vallások évszázadokig fontos szerepet játszottak Európában. Az összes vallási hatás közül ennek ellenére a keresztyénség volt az, amely gondoskodott azokról a szükséges elemekről, amelyek az európai kultúrának megkülönböztető jelleget adtak és amelyek még ma is fontosak.

Az értékhalmoz felállításában való keresztyén közreműködés, ahogy az alábbiakban kifejtsük, a különböző egyházi hagyományok, hátterek és kollektív tapasztalatok vezető

⁴⁷ Jean-Arnold de Clermont lelkész, az EEK elnökének az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

⁴⁸ Jukka Paarma érsek (Finnországi Evangélikus Egyház) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

képviselői által adott különböző közreműködések változatos keveréke. Ezek együtt vázolják a keresztyén értékek harmóniáját, amely aztán a közös víziót és közös fellépés táplálja.

Anastasios érsek, az Albániai Ortodox Egyház érseke hangsúlyozza, hogy „az európai egyházak történelmi kötelessége, hogy folytassák az európai alapértékek támogatásában való szükséges közreműködést. Ezek a következők:

- *Minden egyes ember méltósága* azon a meggyőződésen alapul, hogy a férfi vagy nő megszentelt személy, Isten saját alkotása.
- *A minden egyes embert megillető tisztelet*, a származásra, fajra, műveltségre vagy vallási meggyőződésre tekintet nélkül, és azokat megillető szabadság biztosítása. Méltóság, szabadság és felelősség közös, egymásra kölcsönösen hatással lévő kapcsolata.
- *A megszenteltre, a szentre, magára az Istenre való utalás joga*, és a hit nyilvános kifejezésének joga.
- *A házasságra és a családra* vonatkozó bibliai meggyőződés alakította ki a monogámia alapjait, amely az európai társadalom sejtje, hangsúlyozva és ösztönözve a hűséget és az önmegtartóztatást, mint erélyének alapvető elemét. Ha a rendszer alapja megtörik, a társadalom hanyatlásnak fog indulni.
- Minden Európainak saját országa és általában Európa *felelős állampolgárának* kellene lennie.
- Különösen a tárgyhoz tartozó jelentőséggel bír az *aszkéta élet*, amelyet legtisztábban a keleti keresztyénségben tartottak fenn”.

Anastasios érsek szerint „a keresztyén hit leghatalmasabb hozzájárulása a *szeretet alapelve* - annak minden nagyságával, mélységével és magasságával, amit csak ennek jelentéséhez hozzáadtak - és a megbocsátás értékének kiemelése. Ezzel együtt az ihletettség és erő, amelyet az egyház a hívők millióinak adott a mindennapi életben. Szeretet nélkül az európai kultúra elveszti vitalitását, erejét és szépségét.

Az újkeletű kulturális feszültségekben és konfliktusokban Európa számára itt az idő, hogy újra felfedezze szellemi alapjait, keresztyén gyökereit. Hogy szabad folyást engedjen életerejének, hogy az feltámaszthassa szunnyadó szellemi életét. A háttérbe szorítása helyett a keresztyén hit feltámasztása, fontosságának, erejének és szépségének napi szinten való tapasztalása segíteni fog az európai társadalmaknak, hogy fenntartsák identitásukat és fejlesszék azokat az értékeket, amelyek az európai kultúra lényegét és kreatív dinamizmusát jelentik”.⁴⁹

Az ember bajára nincs emberi megoldás. Az emberi bajoknak isteni megoldásra van szükségük. A megoldás neve pedig *örömhír*, az *Evangélium*. Ez a végső jó hír Jézus Krisztussal érkezett a Földre és Pál apostol hozta el Európába. A 16. századi Reformációval ez új lökést adott Európának és ez a radikálisan új hírt szavakban és tettekben az európai egyházaknak szükséges ma is hirdetni és tanúsítani.

Thomas Wipf lelkész, a Svájci Protestáns Egyházszövetségnek és az Európai Protestáns Egyházak Közösségének elnöke az európai értékhalmoz egy másik alkotóelemét,

⁴⁹ Dr. Anastasios érsek (Tirana és Össz-Albánia) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

és annak keresztyén összetevőjét hangsúlyozza: „Az értékek nem statikus entitások, hanem válaszolniuk kell azokra a problémákra, amelyekkel napjainkban szembesülünk, mint például az ökológiai válság. Az értékekre továbbá egységesen kell tekinteni: a szabadság nem korcsosul szélsőséges individualizmussá, ha felelősséggel párosul és a közösségi életet szolgálja. A békét és az egységet nem lehet egyszerűen levezetni a fentiekből, de megkívánják a felhatalmazást és az állampolgárok részvételét a döntéshozatali eljárások során. Végül, ezen alapvető értékek Európára, mint egészre érvényesek. Ebben az értelemben az európai egyházak megbízható partnerei lehetnek minden európai társadalomnak és azok politikai intézményeinek Európán innen és túl.”

„Társadalmaink gazdagokra és szegényekre, bevándorlókra és helyben születettekre, különféle etnikai csoportokra és különböző hitűekre és vallásúakra oszlanak. Ezért a megbékélés a jelenkori Európai Unió sarokköve. Az egyházak lényegüket tekintve érintettek, mivel maga az egyház is a megbocsátáson alapul, saját létével tartozik szolgálni a megbékélést. A megbékélés elsősorban nem emberek közötti megbékélés, hanem megbékélés Istennel. Az egyházak a Szentháromság Isten által kinyilatkoztatott megbékélésben gyökereznek, amelyet Isten Jézus Krisztusban küldött az emberiségnek. Az egyház sajátos küldetése, hogy – minden tökéletlensége ellenére – Krisztus nevében megszólítsa az embereket: „Béküljétek meg Istennel” (2 Kor 5,20)”.⁵⁰

Utalva az Európai Unió „egység a sokféleségben” víziójára, Thomas Wipf megjegyzi, hogy „az Európai Protestáns Egyházak Közösségnek az egységre vonatkozó értelmezését *egység a megbékélt sokféleségben* elnevezéssel illetik. Így a különböző kultúrákra, vallásokra és történelmekre tekintettel is erős, élő és teljes mértékben felelős egység érhető el. Fontos, hogy az egység ne zárjon ki másokat. A konstrukció, a bővítés, az EU mélyítése, azaz az egész projektum az emberiség szolgálatában kell, hogy álljon, Európán innen és túl.”

Anna Maffei lelkész, az Olasz Evangéliumi Baptista Unió elnöke az európai integráció folyamatáról beszélve – egyháza elhivatottságának és hagyományainak bemutatását követően – rámutat az emberi méltóság, a lelkiismereti szabadság, az igazságosság és a béke értékeire. Különösen, „a gyengék és a leginkább elesettek szükségének felismerése”.⁵¹

„Az egység eszménye gyakran válik a megosztás erős eszközévé. Azonban ha egy szervezet vagy egy intézmény alapjai a párbeszéd és az együttműködés elvein nyugszanak, akkor ezt elvet kell alkalmazni, és szembe elötte tartani mindig és mindenkor. Az egység nem válhat egy újabb megosztás indokává, valamint a néhány egyház között fennálló kapcsolat sem korlátozhatja más egyházak között bármilyen szinten a kapcsolatot. Az Európai Unió nem erősítheti saját egységét anélkül, hogy ugyanakkor ne dolgozna az együttműködés új formáin azokkal, akik nem tartoznak az Európai Unióhoz, akik a *gyengék és a leginkább elesettek* itt, a kontinensen.”

„Minden európainak egységbe kell tömörülnie a szegénység elleni harcban és arra irányuló munkában, hogy az emberi méltóság világszerte megerősítést és tiszteletet nyerjen. Különösen az európai keresztyéneknek szükséges a béke és a megbékélés erőszakmentes eszközökkel való támogatása. Európának fel kellene nőnie annak a történelmi felhívásnak a

⁵⁰ Thomas Wipf lelkész, elnök (Svájci Protestáns Egyházszövetség, Európai Protestáns Egyházak Közössége) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

⁵¹ Anna Maffei lelkész, elnök (Olasz Evangéliumi Baptista Unió) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

tudomásulvételéhez, hogy békés eszközökkel a világ rendteremtője legyen. Zakariás szavait kölcsönözve, „*a remény rabjainak*” kellene lennünk.

Az európai egyházak a bevándorló közösségekkel való munka frontvonalában vannak. **Arlington Trotman lelkész**⁵² szavaival: „Az egyenlő de eltérő élet igazságos tettet és hozzáállást kíván, és az igazság a *tiszteljük egymást*-ra való képességünkben rejlik. Helyi, nemzeti és európai szinten, a tisztelet nem használható politikai fegyverként vagy a gazdasági érdekérvényesítés eszközeként. A méltóság és a 'mások' egyenlősége iránti tisztelet az az átalakító és megváltó cselekedet, amely mindenkinek elhozza az új kulturális, gazdasági, politikai és társadalmi előnyöket. Ez csak úgy lesz megvalósítható és minden európai embert összekötő, ha elhagyja a fizikai rombolás, mentális erőszak és vérontás minden formáját. A tisztelet nem sallang, hanem lényeg, ami felelősséggel jár.”

„Nem tekinthetünk úgy a létező európai kisebbségekre, mint akik csupán tiszteletet és befogadást érdemelnek. Át kell neveljük magunkat azért, hogy erkölcsileg és társadalmilag körülfoghassuk közös emberségünket, közben elutasítva a rasszizmust és a diszkriminációt, mint a kirekesztés, a tiszteletlenség és a szegregáció bűneit.⁵³”

„Célunk, hogy *fenntartsuk az igazságosságot*. Úgy tűnik ugyanakkor, hogy amikor az igazságtalanság elsőbbséget szerez az emberi viszonyokban, az emberi szellem kifejezésre juttatja belső jóságát. Ez vonatkozik minden európai nemzetiségi és vallási csoportra egyaránt. A felelős cselekvés megindítása gyakran nagy emberi tragédiák következménye. Mi ezért vállaljuk a felelősséget a másikért függetlenül a szembetűnő különbségektől. Vállaljuk a felelősséget testvérekért, meghaladjuk önző érdekeink szűk határait és biztosítjuk a szabadság magas fokát. Ezt jól mutatja a mások helyet megtett cselekedetek, felelősségvállalással a legkisebbekért, összhangban a bibliai igazsággal:

*Meztelen voltam,
és felruháztatok,
beteg voltam, és meglátogattatok,
börtönben voltam,
és eljöttetek hozzám.
(Mt 25, 35-36)”*

Az egyházak és hitközösségek nem szervezetek, amelyek csak saját tagjai „magánérdekeinek” felelnek meg. **Richard Chartres püspök**⁵⁴ kijelenti: „A civil tér bármely vallás általi elfoglalása a mi plurális, az igazságosságra és a jogállamiságra épülő világunk számára nem megvalósítható és kívánatos lehetőség. Ugyanakkor, többé az sem kívánatos alternatíva, hogy kizárjuk a hitet a racionális érdeklődés világából, vagy hogy kivezessük a közterekről, mintha az csupán valami olyan életmódbeli választás lenne, mint például a vegetarizmus.”

„Az igaz, hogy a hit értelmes párbeszéd nélkül fanatizmussá fajul. De a racionalizmus, amely nem érti alapját, határait és korlátjait, ugyancsak mindenre alkalmatlan. Chesterton utal

⁵² Arlington Trotman lelkész, elnök (Egyházak Bizottsága az Európai Bevándorlókért) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

⁵³ Egyházak Együtt Britanniában és Írországbán (EEBÍ), Visszaszerezni az elvesztegetett időt, „Redeeming the time”, EEBÍ, London, 2003, 4.o kk.

⁵⁴ Főtisztelendő Dr. Richard Chartres (London püspöke, Anglikán Egyház) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

„az örült emberre” aki mindent elvesztett, kivéve az értelmét”. A *hit és az értelem közötti párbeszéd*, valamint Európában az egyház és állam közötti kapcsolatokban szükséges átrendeződés alkotják azt a projektumot, amely alig kezdődött el, habár sürgősnek tekinthető.

Az értékek, mint Európa jövőjére vonatkozó iránymutatások támogatása során figyelmet kell fordítani az oktatási rendszerekre. Az egyházak és hitcsoportok közreműködése nem lebecsülendő: „Az európai közoktatási rendszert nem alkalmazható térítői tevékenységre, sem nem rendelhető bizonyos felekezeti érdekek alá, de szükség van arra, hogy neveljük a közt az üdvösség és értékek alapjaira nézve. Egy hiteles oktatás tanterve legalább három dolgot ölel át:

- A következő generációnak lehetőséget kell kapnia, hogy nagyobb vallási műveltségre tegyen szert, és vezérfonalat kell neki adni kultúránk és irodalmunk megannyi vezérlő szimbólumához.
- Okvetlenül szükség van egy kihirdetett világos etikai rendre, amelyet a keresztyének természetesen meg fognak osztani más jóérezésű emberrel.
- Ugyancsak figyelemmel kell lenni a mai valóságra vonatkozó szellemi tudatosság fejlesztésére, amely a testünkön kívül helyezkedik el és amely a zenében, a művészetekben, a sportban és a szellemi gyakorlatokban fedezhető fel.

Az európai integrációs folyamat sikeres előre vitele érdekében döntő fontossággal bír, hogy olyan víziót keressünk Európának, mely ösztönzi az embereket. Az egyházak és hitközösségek fontos szerepet játszhatnak ebben a folyamatban. Erre tekintettel, **Michael érsek**⁵⁵ Ausztriából hangsúlyozta, hogy: „A gyors és változatos fejlődés idején Európában az egyházaknak úgy kellene közvetíteni értékeiket és arról meggyőzni a felelős politikusokat, hogy tiszteljék az Isten képére és kedvére alkotott emberi személyt. Ennek érdekében az egyházaknak demonstrálniuk kellene az ökumenikus felelősséget, a *közös keresztyén bizonyágtételt* és a felekezetek közötti tanúságtételt Európán belül. A jelenlegi sürgető problémák megoldására és a gyakorlati kihívásoknak való megfelelés végett szükségünk van az összes keresztyén egyház és minden elérhető erő közötti együttműködésre. Együttműködés és párbeszéd úgy tekintendő, mint a jelenlegi kihívások megoldásához szükséges alapelvek.

⁵⁵ Michael érseknek (Konstantinápolyi Patriarchátus, és Ausztria érseke) az Értékek – Vallás – Identitás Konferencián tett hozzászólása, Brüsszel, 2006.

4. Európai integráció

Egy intézményes szolidaritás kifejeződése

Az európai egyházak és az egyház közeli civil szervezetek szerves részei a kontinens fejlődésének. Többféle – az EU-politikák különböző szempontjairól szóló, az EU-s intézményekkel együtt lefolytatott – párbeszédbe is bevonták őket. Az európai egyházak és az egyház-közeli civil szervezetek tapasztalataikat és kapcsolati tőkéjüket tudják felkínálni ahhoz, hogy ezeket az EU-politikákat minél inkább a figyelem középpontjába állítsák, azok minél eredményesebbek és legfőképpen, teljesíthetők legyenek.

4.1. Az integráció költségvetési eszközei

Az európai integráció egy értékeken alapuló projektum. Milyen mértékben járulnak a különböző politikák és az EU különböző pénzügyi eszközei – beleértve a költségvetés prioritásait is – ezeknek az értékeknek a valóra váltásához? Az EU teljes költségvetése egész Európa bruttó nemzeti össztermékének (GNP) 1%-át teszi ki. A 2008-as költségvetés kb. 120 milliárd euró volt. A bevétel fő forrásai a tagállamok GNP-jének egy kis százaléka (0,73%) és a befizetett áfa egy része. Az EU költségvetésének fő kiadásai a mezőgazdaság, a strukturális és kohéziós alapok, valamint a kutatás-fejlesztés.⁵⁶

Közös Agrárpolitika

A Közös Agrárpolitika (KAP) jelentős hozzájárulást jelent, főleg létének első évtizedeiben, hogy céljának megfelelően biztosítsa az Unión belüli élelmiszerbiztonságot, vagyis az élelmiszerek hozzáférhetőségét és árstabilitását. Volt egy olyan politika, amelyet ugyanekkor az együttműködés alapszerkezeteként ismertek: közös támogatás felajánlása az EGK tagállamainak. A KAP fontos szerepet játszott az európai integráció sikeres megvalósítása során. A KAP előnyei a jelenlegi pénzügyi krízisben és az azt kísérő piaci bizonytalanságban, valamint a növekvő élelmiszerárakban is látszódnak. Ezek a tényezők nem szabad, hogy elkerüljék a figyelmet a KAP jövőbeli formájáról szóló viták során.

A KAP a sajátos pénzügyi eszközök egyik példája. 2008-ban 53 milliárd Eurót osztottak szét ezen a csatornán. Bár ez hatalmas összeg, évről-évre csökken. A mezőgazdasági kiadások – az egész EU kiadásainak részeként – a költségvetés 80 %-áról (1990) 44%-ára csökkent (2008).⁵⁷

A KAP szerkezete nagyon összetett. Látható, hogy eredeti funkciója mellé újak is járultak. Elismert tény, hogy a gazdák szerepe túlmutat az élelmiszer-termelésen annak ellenére, hogy az élelmiszer-ellátás és az élelmiszer-biztonság kiemelt jelentőségű. Egyre

⁵⁶ Széleskörű vélekedés, hogy az EU túl sokba kerül és túlságosan bürokratikus. Tény azonban, hogy az EU éves költségvetése az összeurópai GNP 1%-a, azaz személyenként 275 euró és az egész EU személyzete kb. 40 ezer fő (amely egy kormányapparátushoz vagy egy nagyváros igazgatásához hasonlítható).

⁵⁷ Abban az esetben, ha minden európai kormány költségeit egy költségvetésbe raknánk, akkor a KAP 2%-ot tenne ki. Még egy hasonlat: ez a költségvetési tétel, majdnem akkora, mint a holland kormány áfából származó bevétele (forrás: Miljoenennota 2006). Egy harmadik hasonlat: Az összeg megegyezik a 2002-es Egyesült Királyság-bel- száj- és körömfájás járvány által okozott kár becsült összegével.

inkább felismerik, hogy a gazdák többet tesznek, mint „csupán” élelmiszert termelnek. Elsődleges szerepükkel párhuzamosan megőrzik a táj képét, megóvják a biováltozatosságot és segítik a vidéki közösségi életet. Továbbá, az állatok jólétének környezeti szempontjai és a vidéki fejlesztések egyre inkább elengedhetetlen funkcióknak látszanak, annak ellenére, hogy a múltban többször is elhanyagolták ezeket.

A KAP kritikus szempontja a külső és belső hatásainak közös egymásrautaltsága. A KAP roppant nagy hatással van a fejlődő országokra. Az EU-ban az árstabilitás célja összekapcsolódott az igazságtalan védővámrendszerrel és az Unión kívüli termelők hátrányos helyzetbe hozásával. A KAP úgy támogatja az uniós gazdákat, hogy az túltermeléshez és az élelmiszer Harmadik Világ piacaira való elárasztásához vezet, ezáltal károsítva a szegény országok mezőgazdaságát. Azért, hogy kijavítsa ezt az egyensúlytalanságot az EU – néhány tagállama, a nemzetközi közösség és a civil társadalom nyomására – egy felülvizsgálatnak vetette alá a KAP-ot. Az nyilvánvaló, és az egyházak és az egyház közeli partnerek támogatják is, hogy a belső stabilitást nem a külső zavar keltése árán kell elérni. Mindenekelőtt az EU-nak fel kell hagynia az európai mezőgazdasági termékek „dömpingáron” való exportjával. Ennek nem csak egy kikiáltott politikának kell lennie, hanem valóságnak.⁵⁸

Strukturális és Kohéziós Alapok

Az intézményes szolidaritás eszközei az integrációs folyamat sikertörténetének kulcselemei. A Strukturális és Kohéziós Alapok a költségvetés második legnagyobb tételét képezik: 2008-ban kb. 40 milliárd euró.⁵⁹ Ez talán tényleg az intézményi szolidaritás példás működése, hiszen a gazdagabb régiók támogatják a szegényebbeket. Ezen alapokon keresztül az EU lehetővé teszi a kevésbé fejlett régiók számára a további támogatások igénybe vételét, ezáltal segítve a gazdasági fejlődést. Az unió államai és régiói közötti szolidaritás és pénzügyi újraelosztás a Kohéziós és Strukturális Alapok gyakorlati kifejeződései.

Kutatás, egy gyakran hanyagolt, jóindulatú óriás

Bár egész más arányban, mint a két fentebb említett tétel, a kutatás már évek óta a harmadik legnagyobb tétele az uniós költségvetésnek és tovább nő: a 2000-s 3,5 milliárd euróról, 2006-ra 5,3 milliárd euróra, míg 2008-ban 6,1 milliárd euróra. A 2007-2013-as időszakban az összeg még tovább fog nőni. A jelenlegi 7. Kutatási és Technológiai Fejlődés Keretprogramban (FP7) a 2007-2013-as időszakra előirányzott 53,2 milliárd euró⁶⁰, az FP6-hoz képest 40%-os költségvetés-növekedést jelent. A kutatás kulcsfontosságú területei: ICT, egészségügy, közlekedés, nanotermelés, energia és a környezet (amelybe a klímavédelem is beletartozik). Ez egy olyan program, amely az egész világra kiterjedő hatással bír, mert számos országgal szoros együttműködésben folyik.⁶¹

⁵⁸ A teljes EEK/ETB állásponthoz lásd. az alábbi – 2009-ben megjelenő – jelentést: „Food is precious – European Churches and agricultural questions”, lásd. továbbá: „Aprodev: „Proposals for new and effective anti-dumping rules mechanism”, <http://www.aprodev.net/trade/JAP-events.htm>

⁵⁹ A 2008-as költségvetésben a mezőgazdaság (53,1 milliárd euró) még mindig nagyobb, mint a strukturális politika (40 milliárd euró), de a 2007-2013. új pénzügyi keretben a Strukturális és Kohéziós Alapok megelőzték a mezőgazdaságot.

⁶⁰ Ez az összeg tartalmazza az Euratomnak szánt 2,7 milliárd eurót is.

⁶¹ A programnak olyan nem EU tagállamok is teljes jogú tagjai, mint Törökország, Szerbia és Izrael.

4.2. Szolidaritás és társadalmi kohézió az EU-ban

A szolidaritás az EU próbája. Az elv szerepel abban a felsorolásban, ahol az Unió azon alapértékeit sorolja fel, amelyek mellett kiáll. Ezzel együtt bátorítja az EU-t, hogy politikáját egy kifejezett irányba alakítsa. A „még versenyképesebb” és a „még teljesebb” közötti feszültség folyamatosan része az EU gazdasági és társadalmi politikájának.

A társadalompolitika alakítása nem az EU, hanem az egyes tagállamok hatáskörébe tartozik. Ez azt jelenti, hogy az EU szintjén meghatározott társadalmi politikák azokat a területeket szabályozzák, amelyek EU hatáskörébe tartoznak, például gazdasági és foglalkoztatási politikák, a belső piac létrehozása stb. 2000-ben az EU vezetői megalapították a Társadalmi Befogadás Folyamatát. Azóta az EU keretrendszer biztosít a nemzeti stratégiai fejlesztésekhez és a szegénységről és a társadalmi kirekesztésről szóló tagállamok közötti politikai koordinációkhoz. A különböző Nem Kormányzati Szervek (NKSZ), társadalmi partnerek, helyi és regionális hatóságok részvétele fontos részévé vált a folyamatnak. Az egyházak és az egyházakhoz közeli civil szervezetek aggodalma az EU politikájának keretein belüli társadalomvédelemhez és társadalmi befogadáshoz kapcsolódó folyamatok hiányából fakad. A szakadék a lefektetett célok és az elért eredmények valamint a megtett intézkedések között.⁶² Aggódnak az európai társadalmakban a gazdagok és a szegények között növekvő szakadék, valamint a munkaerőpiac egyre több kétes foglalkoztatási helyzettel való részekre osztása miatt, továbbá bizonyos csoportok – mint például a kevésbé képzettek, a rokkantak, az etnikai kisebbségek és a bevándorló munkások – egyre növekvő háttérbe kerülése miatt.

Az egyházak és a diakóniai szervezetek több alkalommal is támogatták és elismérték az EU-tagállamok megállapított elkötelezettségét, azaz, hogy erősítsék az EU-politikák társadalmi dimenzióit. A fő cél a jobb egyensúly elérése azokban a gazdasági, társadalmi és környezeti politikákban, melyekben a társadalmi és környezeti politikák nem csak függelékei a gazdasági politikáknak, hanem az átfogó politikák nélkülözhetetlen részei.⁶³

A bevándorlók beilleszkedése napjaink egyik legfőbb politikai kérdésévé vált. A sikeres beilleszkedésnek több előfeltétele van: megfelelő lakóhely, megfelelő képességek a munkaerő-piacra való belépéshez, és legfőképpen annak megismerése, hogy a bevándorlók hogyan tudnának részt venni a polgári életben, valamint hogyan tudnának a társadalom egészének tevékeny részesei lenni.

A beilleszkedésnek fontos elemei a kultúrák és vallások közötti párbeszéd, melyek további fejlesztést igényelnek. Ezekben a párbeszédekben az itt születettek és a bevándorlók megismerhetik egymás nézőpontjait a társadalmi és közösségi értékekről, felfedezhetik a köztük lévő hasonlóságokat és különbségeket és így tanulhatnak is egymástól. A társadalmi

⁶² Lásd. például az EEK Egyház és Társadalom Bizottságának és az Eurodiakóniának a Bizottságnak a 2010 mint a szegénység és a társadalmi kirekesztés ellen harc éve program előterjesztésével kapcsolatos kérdőívére adott válaszát „Response of the Church and Society Commission of the Conference of European Churches and of Eurodiaconia to the Questionnaire on the Commission’s proposal to designate 2010 as the European Year of Combating Poverty and Social Exclusion”, 2007. június.

⁶³ Lásd. például az EEK Egyház és Társadalom Bizottságának és az Eurodiakóniának közös nyilatkozatát „Joint statement from the Church and Society Commission of the Conference of European Churches and Eurodiaconia”, 2007 június.

sokszínűség fejlesztésekor szükség lesz anyagi eszközökre a közvetítéshez, hogy megelőzzék vagy megoldják a különböző közösségek közötti vagy a közösségeken belüli konfliktusokat.⁶⁴

4.3 Az EU viszonya a fejlődő országbeli partnereihez

Az EU világban betöltött szerepe elengedhetetlen szempontja az európai integrációs folyamatnak. Az EU külső tevékenysége az integráció ellentéte. Az európai integráció céljai és annak értékei megoldásra váró problémákat jelentenek, ezek között van a szuverenitás minden konkrét politikai területen való megosztása vagy átruházása, például a KAP, a monetáris politikák és az euró létrehozása, a környezeti politikák stb. Ezek mindig is részei voltak annak a nagyobb kérdésnek, hogy mi Európa szerepe a világban. Az európai integráció sohasem kizárólag Európáról szólt.

Ez már a kezdetektől igaznak bizonyult. Hogyan is lehetett volna máshogy, amikor 1950-ban a Schumann-terv volt a kezdőpont? Két világháború is Európából indult, mindkettőben fontos szerepet játszott a Franciaország és Németország közötti vetélkedés, amely hatalmas pusztítást és szenvedést okozott nemcsak Európában, hanem a többi kontinensen is. Ezen a vetélkedésen aztán sikerült úrrá lenniük. Többé nem fog háborúhoz vezetni. A világnak a hidegháború megindulásával kellett szembenéznie, ami új választóvonalakat és újfajta fenyegetéseket hozott magával. Európa birodalmi hatalmai eltűntek vagy elporladtak. 1945-után Európa már nem szólhatott csak és kizárólag Európáról.

Nemzetközi Szolidaritás

A Maastrichti-Szerződés három célt ír elő az EU-nak a fejlődő világgal való kapcsolatához:

- A fenntartható társadalmi fejlődés ösztönzése;
- Szegénység elleni harc;
- A fejlődő országok integrálása a világgazdaságba.

A szerződés három olyan elvet is felsorol, amelyen az EU fejlesztési politikájának alapulnia kell:

- A fejlesztési politikák kiegészítése a tagállamok és az EU között, az átfedések elkerülése, valamint a tagállamok egyéni programjai relevanciájának fenntartása érdekében;
- A tagállamok és az EU-adminisztráció közötti együttműködés a központokban és a kedvezményezett országokban a hatékony működés teljesítésének biztosítása, valamint a különböző politikák közötti ellentmondások elkerülése érdekében;
- Minden közösségi politika közötti összefüggés biztosítása annak érdekében, hogy számításba vegyék a fejlődési célokat.

Az Amszterdami-Szerződés (1997) egy negyedik elvvel bővítette az eddigieket:

⁶⁴A keresztyén egyházak közös észrevétele „Integrating migrants – integrating societies; Essential elements for EU migration policy” és „CCME’s work on ‘Uniting in diversity - being Church together’”, <http://www.ccme.be/secretary/activities.html>.

- Az Európai Unió összes külső tevékenységének összehangolása.

Az EU és a fejlődő világ viszonya hosszú és ellentmondásos múltra tekint vissza. Az első összehangolt segélyezési politikát 1975-ben Togo fővárosában, Lomé-ban hozták létre. Ez volt az első olyan szerződés, amely az EU és több afrikai, karibi és csendes-óceáni (ACP) ország – európai államok volt gyarmatai – között született. A következő szerződést 2000-ben írták alá Cotonou-ban (Benin). Az egyezmény alapján az ACP-országok kiváltságos kereskedelmi kapcsolatba kerültek az EU-val. E szerint szabad kereskedelem jönne létre a szerződést aláíró ACP-államok között, valamint az EU és aláíró ACP-államok között is. Ezeket a kereskedelmi megállapodásokat 2007 végéig le kellett volna zárni.

Az egyházak és az egyházakhoz közeli civil szervezetek ez ügyben hangsúlyozzák, hogy ha az EU és az ACP-országok közötti új kereskedelmi egyezmények a fejlődés eszközei kívánnak lenni, akkor túl kell lépniük azon, hogy az egyezmények konkrét mércéket és teljesítmény-értékeléseket tartalmaznak annak érdekében, hogy biztosítsák a szegénység elleni harcot, az élelmiszerbiztonságot, megalapozzák a méltányosságot és biztosítsák a környezet védelmét. Ennek elérése érdekében az egyenlőtlen partnerek – mint az EU és az ACP-országok – közötti kereskedelmi egyezményeknek asszimetrikusnak és a lehető legrugalmasabbnak kell lenniük ahhoz, hogy az ACP-országok fenntartható fejlődést célzó saját nemzeti és regionális modelleket hajthassanak végre a kontinenseiken.^{65,66}

Az Európai Bizottság ezzel kapcsolatosan dolgozta ki az Afrikával kapcsolatos partnerségi stratégiát. A 2007 decemberében Lisszabonban azért tartottak EU-Afrika csúcstalálkozót, hogy az EU újra megerősítse elkötelezettségét és partnerségét. A közös EU-Afrika stratégia keretet kínál a civil társadalom szervezeteinek a stratégia végrehajtásában való közreműködéséhez. Ez egy lehetőség az egyházak és az egyházakhoz közeli szervezeteknek, hogy növeljék szerepüket a fejlesztési segélyekben, és aktívan támogassák az európai és afrikai társaik közötti partnerséget.⁶⁷

Ebben a vonatkozásban az egyházak és partner szervezeteik emlékeztetik az EU-t a fejlesztési politikákban nagyon gyakran előforduló ellentmondásokra, amelyek a szándékokban szereplő célok és a valóság között feszülnek.⁶⁸ A célkitűzések és a valóság közötti ellentmondások az EU segélyek földrajzi elosztása során jól ábrázolják a zavarosság nagyobb problémáját, amely egyfelől a kijelölt fejlesztési együttműködési politikák, másfelől az EU politikái közül a kereskedelmi, mezőgazdasági, halászati, külpolitika és a konfliktus-megelőzés között húzódik.⁶⁹

Ugyanakkor az egyházak emlékeztetik az EU-t, hogy az igazság tisztelete kell, hogy legyen a fejlesztési politikákat kísérő kulcsfogalom. Ennek nemcsak az igazságos elosztást kell magában foglalnia, hanem a sokirányú és összetett igazság fogalmainak sok más területét

⁶⁵ Az EEK Központi Bizottságának nyilatkozata „The EU Economic Partnership Agreements must become instruments of partnership and poverty alleviation”, 2007. november
<http://www.cec-kek.org/content/pr-cq0744e.shtml>.

⁶⁶ Ennek kapcsán különösen ki kell emelni az Aprovev és az Egyházak Világtanácsával (WCC) Kapcsolatos Fejlesztési Szervezetek Szövetsége munkásságát, valamint az Aprovev és az EEK/ETB közötti szoros együttműködést.

⁶⁷ 2008 júniusában Párizsban történt megbeszélés az ETB és az AACC delegációi között az európai és afrikai egyházak közötti együttműködés fokozásának távlatairól.

⁶⁸ Az EEK/ETB dokumentuma „Churches living their faith in the context of globalisation”, Brüsszel, 2006., 42.o.

⁶⁹ „Between intentions and reality: the problem of incoherence”, Aprovev, 2001. június.

is. A társadalmi egyensúlyt és a társadalmi igazságosságot nem lehet csupán „utólagosan” (*ex-post*), az újraelosztás rendszerén keresztül elérni. Az „előzetes” (*ex-ante*) igazságosság létrehozására tett erőfeszítések (pl. egyenlő esélyek mindenkinek, a gyártási eljárásokhoz való hozzáférés biztosítása stb.) legalább olyan fontosak és valószínűleg hatékonyabbak.⁷⁰

Az egyházak tudatában vannak, hogy a teljes összhang sohasem érhető el. Elkerülhetetlenek az egymásnak ellentmondó célok közötti kompromisszumok és egy bizonyos fokú összefüggéstelenség. A való életben a kompromisszumokat esetről-esetre kell megkötni. Ebben a tekintetben a politikai összefüggés természeténél fogva egy nagyon is politikai ügy, amit végső soron a politikai arénában kell megoldani.

Az egyik alapvető probléma az, hogy érdekellentét esetén nincsenek világos mércék megállapítva, ha egy másik (gazdasági vagy politikai) prioritás felülírja a fejlesztési szempontokat. Ha a jelenlegi rendszerben az értékhierarchia nincs kellő pontossággal meghatározva, akkor szükségszerűen a kereskedelmi érdekek fognak érvényesülni.

Ehhez hasonlóan jobban oda kell figyelni a fejlesztési politikák hatásainak felbecsülésére. A becslés folyamatát kellően részletezni kell ahhoz, hogy olyan témák kerüljenek szóba, amelyek számolnak bizonyos társadalmi csoportokkal. A nem-kormányzati szervek – köztük az egyházak – szükségképpen hasznos szerepet játszanak ezekben a részvételi folyamatokban. Ebben a tekintetben az együttműködés lehetőségét ki kell használni, amennyire csak lehetséges. A szegényeknek okozott károk megelőzése messze hasznosabb, mint az utólagos kijavításra fordított erőfeszítések.⁷¹

Az EU-val való párbeszéd során az egyházak és különleges szolgálataik olyan politikák fejlesztésével foglalkoznak, amelyeket az a meggyőződés kísér, hogy a gazdaságnak kell szolgálnia az embereket, és nem fordítva. Ugyanezzel a szimbolikával a kereskedelmi politikáknak az emberi jólétet, az emberi kiteljesedést és a megélhetés könnyítését kellene elősegíteniük, különösen a leginkább rászoruló körében. Az EU nagy felelősséggel bír abban, hogy a fejlődő világban lévő partnereivel való kapcsolata összemérhető legyen az EU több hivatalos iratában megállapított – az egyház által is osztott –, a szegénység megszüntetéséről, az egyenlő tulajdonról és az igaz partnerségről szóló saját értékeivel.⁷²

Emberi jogok és igazságtalanság a világban

A legfontosabb negatív jel az inkonzisztencia és az EU kettős beszédének jelensége. Bár a hivatalos EU politikákban az emberi jogok egyre fontosabbá váltak az évek során, a valóságban a gazdasági érdekek jelentősége sokkal nagyobb. A közelmúlt példái közé tartoznak a Kínával kötött nyereséget biztosító megállapodások és a líbai,⁷³ illetve zimbabwei vezetők örömteli fogadtatása a lisszaboni EU-Afrika csúcson (2007. december), a nemzetközi szankciók ellenére. Az Európai Parlament hangját is gyakrabban veszik komolyan az EU-n kívül, mint azon belül. Feltűnő, hogy az EP által elfogadott határozatok és nyilatkozatok a világ más részeit érintő igazságtalanságokkal kapcsolatban nagyobb figyelmet kapnak az

⁷⁰ EEK/ETB dokumentum „Churches living their faith in the context of globalisation”, Brüsszel, 2006, 23. o.

⁷¹ „Between intentions and reality: the problem of incoherence”, Aprovev, 2001. június.

⁷² Az EEK Központi Bizottságának nyilatkozata „The EU Economic Partnership Agreements must become instruments of partnership and poverty alleviation”, 2007. november
<http://www.cec-kek.org/content/pr-cq0744e.shtml>.

⁷³ Franciaország és Spanyolország több milliárd euró értékű megállapodásokat kötött, bár Franciaországban a Sarkozy-kormányon belül ez ellentétekhez vezetett: a külügyminiszter és az emberi jogokért felelős államtitkár nyíltan kritikus hangvételben fogalmaztak.

érintett országokban, mint magában az EU-ban. Ezek gyakran erkölcsi támogatást biztosítanak azoknak a csoportoknak, amelyek az igazságtalanságok ellen küzdenek.

Egy fontos terület, amelyet az emberi jogokkal való visszaélés érint, a bevándorlás összetett problémája. Az EU oldaláról számos erőfeszítés történt annak érdekében, hogy az elsődleges célokat azonosítsák az illegális bevándorlás elleni harcban és hogy kialakításra kerüljön egy átfogó EU menekültpolitika, amely az embercsempészettel, a fejlődő országokból történő agyelszívás hatásainak korlátozásával kapcsolatos problémákat kezeli. A bevándorlásnak két oldala van. Az ugyanis nemcsak egy olyan negatív jelenség, amelyet kezelni szükséges a biztonság és legalitás korlátozott nézőpontjaiból; annak emberi oldala is van. A bevándorlók jogait biztosítani kell. Szükséges, európai és nemzeti szinten egyaránt, hogy a vita erősödjön egy jobb egyensúly kialakításáról a biztonság, illetve az egyének alapvető jogai, az egyén méltóságának védelme és a bevándorlók és menekültekkel kapcsolatos befogadó politikák között.⁷⁴

Az EU az új hatalmakkal szemben

Kína és India a leginkább egyértelmű példái az olyan új hatalmaknak, amelyekkel az EU-nak új kapcsolatot kell kiépítenie. Jelenlétük Európában egyre inkább kézzel fogható az importált javak drámai emelkedésén, állampolgáraik beutazásainak növekedésén és a globális szinten való befolyásukon keresztül. Kína és India, valamint – egyre inkább – más fejlődő országok, mint például Brazília, Dél-Afrika stb. számos technológiai területen versenytársként tűnnek fel. Az új hatalmak feltűnése a globális szinten az EU számára új kihívásokat jelent belső és külső politikáját érintően. A klímaváltozás kihívása és az említett országok további iparosodásának fejlesztése a környezetvédelmi célokra is tekintettel csak egy a számos kérdés közül, amelyet a tárgyalásztalnál meg kell vitatni. Egy dolog világos: a „Harmadik Világot” érintő általános megjegyzések a múlthoz tartoznak és paradigmaváltás szükséges azokat illetően.

4. 4. Globális hatás: klímaváltozás

A klímaváltozás már folyik és az egyik legnagyobb környezeti, szociális és gazdasági fenyegetést jelenti, amivel a bolygónak szembe kell néznie. Világos, hogy a független államok egyike sem tudja kezelni ezt megfelelően anélkül, hogy egyeztetne a többi országgal. Az EU-n belüli együttműködés mintául szolgál egy szélesebb szinten történő cselekvésre. A tagországok különböző lehetőségeinek és képességeinek figyelembe vétele, az üvegházhatást kiváltó gázok kibocsátásával kapcsolatban kvóták, célok és engedmények alkalmazása, valamint egy, az igazságosságon és a szolidaritáson alapuló energiatermelési/felhasználási modell létrehozása az EU-n túli közösség jó példája.

Az EU már a korai 1990-es évektől tett lépéseket az üvegházhatású gázkibocsátás szabályozására. 2000-ben a Bizottság elindította az Európai Éghajlatváltozás Programját (ECCP). 2007 januárjában egy egységes klímaváltozás- és energiapolitika részeként az Európai Bizottság indítványokat és feltételeket dolgozott ki egy törekvő globális együttműködésre.⁷⁵ Az EU vezetői 2007 márciusában jóváhagyták ezt a nézetet, amely az

⁷⁴ Lásd. az Egyházak Bizottsága a Bevándorlókért Európában (CCME) munkáját, <http://www.ccme.be>.

⁷⁵ Európai Közösségek Bizottsága, a Bizottságnak a Tanács, az Európai Parlament, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága felé tett közlése: „2 Celsius fokkal csökkenteni a globális éghajlatváltozást 2020-ig és azon túl”, COM(2007) 2 vége.

EU-t a világ üvegházhatású gázok elleni küzdelmének vezérévé tette. Az Unió egyoldalúan kötelezte magát, hogy 2020-ig az üvegházhatású gázok kibocsátását az 1990-es szinthez képest 20%-kal – ha lehet 30%-kal – csökkentti, feltéve, ha más fejlett országok is hasonló csökkentésre kötelezik magukat, és az élvonalas fejlődő országok szintén megfelelően közreműködnek a globális erőfeszítésekben képességeikhez mérten. Az EU továbbá elkötelezett az energiahatékonyság 20 %-os növelése iránt, továbbá az iránt, hogy a felhasznált energia 20 %-a megújuló energiaforrásból származzon. A Kiotói Egyezmény rendszerét az EU erősen támogatja, ugyanakkor az ENSZ keretein belül a tárgyalások elején járnak a megállapodásban foglaltak 2012 utáni folytatásának kérdésében, amikor is a Kiotói Egyezmény hatálya lejár. Az integrációs folyamat Európában képessé tette az EU-t arra, hogy elindítsa a sikeres Kibocsátás-kereskedelmi Rendszert, amely egyike az EU általi hatékony közreműködésnek a világ éghajlatváltozás megállításáért folytatott erőfeszítéseinek.

Számos kérdés felvetődik a következő időszakban, amely az EU irányvonalát alakítja ezen a területen. Az EU más politikáira gyakorolt hatás és ezen irányvonalak összefüggése irányításra szorulnak, más, az ENSZ-en belüli globális partnerekkel való együttműködés, és a civil társadalomban – ide értve az egyházakat és a hitalapú szervezeteket – való részvétel mellett. Az éghajlatváltozás egyre inkább napirendi pontként jelenik meg számos európai egyházi és ökumenikus szervezet munkájában. Felemelték hangjukat kihívásokra adott válaszokkal kapcsolatban.⁷⁶

Az egyházak közreműködése az éghajlatváltozással kapcsolatos vitában jelentős. A saját közösségeikben konkrét cselekvéssel, és a klímaváltozással kapcsolatos kérdések értelmezésével ugyanis hatásosan tudják kezelni a klímaváltozás egyénekre és közösségekre gyakorolt életmódbeli kihívásait.

Az egyházak továbbá bíráló hangokat is megfogalmazhatnak az EU politikáin belül, a politikai intézményekkel folytatott viták során.⁷⁷ A legfontosabb ezek közül az egyes EU tagállamok által vállalt az üvegházhatású gázok kibocsátás szintjének kérdése. Jelentős számú tagállam egyelőre nem teljesítette vállalásait. Éppen ezért a környezetvédelmi igazságosság kérdését az „küzdőtér középpontjába” kell helyezni. Az iparosodott országoknak csökkenteniük kell saját „ökológiai lábnyomukat”, miközben hozzájárulnak a fejlődő országok mérséklési és alkalmazási programjaihoz. A gazdaság komplex elsőbbsége más politikai területek mellett és felett a környezetvédelem ügye. Más politikai területen is láthatóbbá kell azt tenni.

⁷⁶ Például az anglikán egyház Canterbury-i érsekének, a Svéd Egyház érsekének és a Német Protestáns Egyház elnök püspökének levele az Európai Bizottság elnökének 2007 novemberében, a 3. Európai Ökumenikus Nagygyűlésen, Nagyszébenben, a 7. Európai Keresztény Környezetvédelmi Hálózaton: „Az éghajlatváltozás valódi és kihívásai” címmel és egyebek.

⁷⁷ Például vallási és egyházi vezetők párbeszéde az Európai Tanács, az Európai Parlament és az Európai Bizottság elnökeivel 2008. május 5-én.

5. Egyházak – a társadalom egy aktív és megkülönböztetett része

Az egyházak Európa-szerte az európai állampolgárok nagy többségét képviselik. Az egyházak mélyen gyökeredznek a társadalom valamennyi szegmensében, és hálózatok sokaságával rendelkeznek a gyökerektől és a helyi egyházközségektől kezdve számos két- és többoldalú, valamint ökumenikus hálózattal és a döntéshozókkal való kapcsolatukig, mind nemzeti, mind európai szinten.

Mindennapi munkájukban az egyházak és a különböző szükségekkel és elvárásokkal, valamint különböző háttérrel rendelkező emberek kölcsönösen hatnak egymásra. Az egyházak igazi missziója az emberek arra való ösztönzése, hogy segítsék azokat, akiknek szükségük van rá, ide értve a legkiszolgáltatottabbakat. Társadalmi és diakóniai munkájuk során az egyházak szószólóként lépnek fel, az európai társadalom számos ügyét érintve, úgymint a szegénység, öregedés, gyermekgondozás, családtanácsadás, családon belüli erőszak, emberkereskedelem, menedék- és menekültügy, integráció stb. Mindezen esetekben az egyházak munkájának legfőbb célja a rászorultakon való segítség és az azokért való beszéd, akiknek gyakran nincs saját hangjuk.

Az egyházak társadalmi rendszere valójában egyike a kevés többnemzetiségű és nemzeteken túli szervezeteknek, amely számos hálózattal rendelkezik a gyökerektől egészen a nemzeti, európai és globális szintű döntéshozókig. Ezek nem egyedi ügyekkel foglalkozó szervezetek, hanem ténylegesen szót emelnek minden európai állampolgár jogai és jóléte érdekében. Az egyházaknak üzenetük van, továbbá a mindennapi munkájukon keresztül sajátos módon járulnak hozzá az Európai Unió fejlődéséhez.

Az egyházak társadalmi tevékenységükön keresztül számos területen demonstrálják fontosságukat, úgymint iskolák, kórházak, könyvtárak, napközi ellátást biztosító központok, idősothonok fenntartásával, sportprogramok, fiataloknak szóló klubok, társadalmi akciók stb. szervezésével. Mindezek a tevékenységek az egyház legfőbb funkciójának, az Isten kegyelméről és szeretetéről szóló, Jézus Krisztus életében, halálában és feltámadásában megjelenő örömhír hirdetésének társadalmi megnyilvánulásai. E tanúságtétel nélkül – mind szavakban, mind tettekben – az egyházak nem lehetnének olyan sikeresek a gyakorlati munkájukban, mint amilyenek voltak vagy amilyenek most.

A világnak szóló keresztyén üzenet lényege nem egy fejlett jogrendszeren, hanem az Isten és az emberiség, illetve az emberiség és a közösség közötti kapcsolaton alapul. Ezek az emberi méltóság, a béke, az igazságosság és a szolidaritás, egyszóval az Isten szeretetéről szóló egyszerű örömhír gyümölcsei iránti keresztyén elkötelezettségben nyilvánulnak meg. A keresztyén örömhír egysége és a küldetés parancsának engedelmeskedve végzett mindennapi munka fejeződik ki a *diakóniai* szolgálatban.

5.1. Az egyházi együttműködés a változó Európában a diakóniai szolgálaton keresztül

A *diakónia*⁷⁸ szó használata az egyházak társadalmi tevékenységének kifejezéseként használatos. Az egyházak jelképe és megkülönböztető jele, küldetésének vezéreszméje. A *diakónia* a liturgián (összhangban az egyházaknak a „szertartás utáni szertartás” értelmezésével) alapul. Az alap, amelyre pedig a kommunikáció és a részvétel épül. A *diakónia* minden összefüggésében alapvető személyek közötti, intézményi és társadalmi kommunikáció. A *diakónia* egy, a szélesebb társadalom és az életet alakító alapvető gazdasági, politikai és kulturális struktúrák felé vivő feladat. Az európai egyházak értik társadalmi szerepüket, úgymint a párbeszéd tereinek megeremtése, hálózatépítés, az új kihívások elemzése és az azokról való elmélkedés, és amelyek mind az egyházaknak az Európában tapasztalható gyors változások közepette kifejtett társadalmi tevékenységéből fakadnak. A közreműködésükre úgy kellene tekinteni, mint pásztori tevékenységük egy megnyilvánulására, amely kiterjed az emberekkel való munkára abból a célból, hogy megerősítsék képességeiket és kiálljanak saját kezdeményezéseikért. Ez a fajta munka ugyancsak a társadalomépítés egy formája.

A *diakónia* egy fontos funkciója, hogy azért és annak nevében munkálkodik, akinek a hasznára van. Ez a szerep magába foglalja az igazságtalanságok felfedését és kifogásolását minden – helyi, nemzeti és nemzetközi – szinten. Ez jelenti a globális gazdaság jegyeként meglévő nagy jövedelmi és vagyoni különbségek kezelését, és ugyanakkor képviselni azok ügyét, akiket fajuk, nemük, képességeik vagy koruk miatt kirekesztettek. Rámutat a változtatások szükségességére annak érdekében, hogy mindenki méltó életet élhessen. A *diakónia* ugyancsak egy lelkesítő szolgálat és foglalkozás azokkal az igazságtalanságokkal, amelyek az erő jogtalan használatától a természet és az Isten teremtményei elleni igazságtalanságokig ér. Az ilyen tevékenység a modern kultúrák alapvető jogaihoz nyúl és az Isten előtti, valamint az Isten képmására alkotott emberek közötti egyenlőségben való hiten alapul.

Az egyháztörténetben a keresztyén *diakóniát* (szeretetszolgálatot) mindig is úgy értelmezték, mint hozzájárulást a szolidaritás közösségének (*koinonia*) megalkotásához a „természet” rendjének „személyek *koinoniájává*” alakításával. Ez Krisztus teste teljességének egyik megnyilvánulása. A diakóniai munkán keresztül az egyház teljesebben válik Krisztus testévé.

Teológiai szemszögből a *koinonia* elválaszthatatlanul kapcsolódik a *diakóniához*. *Diakónia* (szolgálat), *martyria* (tanúságtétel) és *leiturgia* (szertartás) a *koinoniához* kapcsolódnak egymással kiegészítve egymást. A *koinonia* az Isten és az ember szolgálatában álló jó hit és jó tett közösségi-társadalmi talaja. Egy egyházközösség akkor valósítja meg magát teljesen, amikor „szolgáló” diakóniai templommá lesz. Ahogy a 20. század kiváló teológusa, Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) rámutatott: „A templom akkor templom, ha másokért van.”

Keresztyén hitünk egyik kifejezéseként a *diakóniának* holisztikusnak kell lennie. Nem választható el sem a tanúságtételtől, sem az Istennek való engedelmességtől vagy az eucharisziától. Bármilyen elválasztás elidegenüléshez és összetörtséghez vezet. A *diakónia*, mint Isten ajándéka a másokkal való megosztásban áll. Pál apostol szerint minden egyes

⁷⁸ A szó görög eredetű, jelentése: „szolgálat”.

helyi egyház részesedik a megváltás ajándékában és minden egyházközségnek közre kell működnie a megváltás teljes ajándékának közös felépítésében. Az összes helyi közösség megszólított, hogy adják át magukat szeretetben másoknak. Egy helyi közösségnek adott áldás – legyen az szellemi vagy fizikai – valójában az összes helyi közösség javára szól. Ezért a keresztyén egyének közötti *koinonia* a gyülekezetek közötti *koinoniában* folytatódik. És ez a helyi egyházak közötti közösségi *koinonia* a közös hagyományokban, szeretetben, testvériségben és szolidaritásban nyilvánul meg. Nem kezdetünk bele az eredeti *koinoniába* mielőtt figyelembe vennénk embertársainkat.

Az egyházat, mint *koinoniát* nem csak arra hívják fel, hogy saját tagjaik, hanem hogy az egész emberiség bajaiban osztozzanak, a szegényekért, a szükségben szenvedőkért és az elhanyagoltakért való kiállással, és az értük való gondoskodással, valamint a teremtő gondviseléssel, és a szeretetnek az emberiség szívében való megtartásával. Az egyházak és diakóniai szervezeteik számára az együttműködés és részesedés alapvető fontossággal bír, különösen amikor a civil társadalomban szükség van a közös tanúságtételre.

5.1.1. Társadalmi diakónia

Az egyházak értékei és céljai magukban foglalják a társadalmi közjó keresését. Az egyházak más hitalapú szervezetekkel az Európai Unió számos politikai célkitűzésében, úgymint társadalmi befogadás, társadalmi összetartozás, aktív állampolgárság és társadalmi tőke. Az egyházak és a hitalapú szervezetek közösségi közreműködésükkel társadalmi hasznot hoznak. Az egyházak és a hitalapú szervezetek által működtetett programok sokszor nem csak kielégítik az emberek gyakorlati igényeit, hanem ugyancsak reményt és víziót nyújtanak számukra a jövőre nézve.

Az egyházak és a hitalapú szervezetek már most is működnek az összes fent említett területen, de munkájukat szükséges lenne elismerni és erősíteni szorosabb partneri viszonytal és több támogatással. Az egyházak és a hitalapú szervezetek ugyancsak részei számos közvetlen szolgálatnak, úgymint közösségi fejlesztés, közösségi irányítás, városi regeneráció, iskolák, mentori és iskola utáni gondoskodás, foglalkozási felkészítés és képzés, kórház és szociális szolgáltatások, otthoni gondoskodás, bevándorló tanácsadás, menekültek védelme, drog és alkohol problémák kezelése, gyermekmunka, egészségvédelem.

A gazdaság kihívásaira adott válasz – a szegénység és a társadalmi kirekesztés ellen

Az egyházak és a hitalapú szervezetek tevékenyen dolgoznak, hogy válaszolhassanak a modern gazdaság kihívásaira, miközben az EU leghátrányosabb városi és vidéki részein küzdenek a szegénység és a társadalmi kirekesztés ellen. Az Európai Unióval való szorosabb partneri viszony erősítené szerepüket a szolgálat nyújtásában.

A társadalmi kirekesztés kapcsolódó problémák kombinációjaként határozható meg; ilyen problémák a munkanélküliség, szakképzetlenség, alacsony jövedelem, rossz lakhatási viszonyok, magas bűnözés, rossz egészségügyi állapot és a családok szétesése. Rövid- és hosszútávon a társadalmi kirekesztés kezeléséhez a helyi igények és a gyakorlati szolgálatok azonnali társítása szükséges. Ezeknek a szolgálatoknak helyi kézben és vezetés alatt kell lenniük. Közép- és hosszútávon az egyházak és a hitalapú szervezetek olyan eszközrendszerrel és a helyiek számára elfogadott infrastruktúrát fejleszhetnek, amely hosszú távon is biztosítja a fejlesztéseket és azok fenntarthatóságát.

Az egyházak és a hitalapú szervezetek hosszú évek óta fontos szerepet töltenek be a szegénység és a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben. Nagyon gyakran az egyházak és a hitalapú szervezetek képesek előmozdítani a helyiek részvételét, akikkel egyébként nehéz lenne megtalálni a közös hangot. E tevékenységek között lévő kapcsolat erősítése kihívást jelent és a politikai intézményeknek figyelmet kell szentelniük erre a területre.

A közösségi kohézió támogatása és a közösségi élet erősítése.

Az egyházak és a hitalapú szervezetek a megértés, a tolerancia, a sokféleség, a befogadás és integráció előmozdításával partnerként támogatják a társadalmi kohéziót. Valóban, számos egyház és hitalapú szervezet hosszú múlttal rendelkezik az értékek támogatása és a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni harc terén.⁷⁹

Vallási szervezetek, mint a közösség kulcsszereplői közvetítőként léphetnek fel, támogatva a kultúrák közötti kapcsolatot. Veszélyes ugyanakkor az egyházak és a hitalapú szervezetek homogenizálásának kísérlete; sokkal inkább fontos sajátos tulajdonságaik tisztelete és segítése a kölcsönös tisztelet és megértés légkörében. Az haszontalan, ha a különböző egyházak és hitalapú szervezetek között erőltetjük az együttműködést. Ehelyett az ilyen együttműködések úgy kell támogatni, hogy azok a maguk idején alakuljanak ki.

Az egyházak és a hitalapú szervezetek támogatják a kapcsolatokat, teret nyújtanak az embereknek találkozására, lehetővé teszik a kölcsönös támogatást és önszegélyeket nyújtó hálózatok fejlődését. Ezek figyelemmel vannak az elmagányosodásra, amelyet különösen az idősek, munkanélküliek, és az egyedülálló szülők tapasztalnak meg. Hosszútávon az egyházak és a hitalapú szervezetek célja, hogy biztosítsák az élénk kulturális és közösségi élet fennmaradását.

A civil társadalom megújítása a társadalmi tőke, az egyenlőség és sokszínűség előmozdításával és az aktív állampolgárság támogatásával.

Az egyházak és a hitalapú szervezetek társadalmi tőke létrehozásával, az állampolgári tudás fejlesztésével, a civil elkötelezettség támogatásával, társadalmi vállalkozó kedv fejlesztésével és a demokratikus részvétel erősítésével partnerként támogatják a civil társadalom megújulását. Az egyházak és a hitalapú szervezetek olyan környezetet nyújtanak, amiben az emberek felszólalhatnak, és döntési lehetőséget kapnak. A civil kurázsit természetes módon fejlesztik, amely növeli a társadalmi teljesítményt. Ez a kurázsit aztán alkalmazható környezeti megújulási programokban vagy a demokratikus részvétel során.

Az egyházak és a hitalapú szervezetek nagyon nagy hangsúlyt helyeznek sokszínű és jellegzetes identitásukra. Gyakran hangsúlyozzák annak szükségességét, hogy minden szervezet tevékenyen részt vehessen saját helyi közösségében, valamint azt az alapelvet, hogy – a világ legtöbb vallásán belül – az emberek közötti valódi egyenlőség kiemelt értékkel

⁷⁹ 2001 tavaszán Észak-Angliában történt súlyos események hívták fel a figyelmet a társadalmi kohézió szükségességére. A Cantle-jelentés elismerte a hitvezetők pozitív hozzáállását, akik együtt dolgoztak a közösségi problémák megoldásában és a közösség felbomlásának megakadályozásában. [Ted Cantle: Közöségi kohézió: a független szemlebizottság jelentése, London, 2002, 15.o.]. A jelentés ugyancsak ajánlotta olyan programok támogatását, amelyek elősegítik a fekete etnikai kisebbségek és a fehér közösség, valamint a hitek közötti és az azokon belül meglévő kapcsolatokat és megértést. Az egyházak és a hitalapú szervezetek fontos szerepet játszanak az integrációval és a megértéssel kapcsolatos folyamatok vezetésében [uo. 29. o.]

bírjon. Az egyházak és a hitalapú szervezetek maguk is hozzájárulnak saját közösségeik gazdagságához és sokszínűségéhez, és törekszenek közösségeiket olyan szintre fejleszteni, ahol az egyenlőség és sokszínűség ápolta és ünnepe.

5.1.3. Társadalmi integráció és a bevándorlók közötti munka

Az emberiség különböző emberek sokaságából áll, mindegyik saját szimbolikus és kulturális világot foglal el, amelyek saját értékkel, társadalmi beágyazottsággal és kulturális hagyományokkal bírnak. Az egyházak ezért hangsúlyozzák azt az igényt, hogy Európa nyitott legyen a kihívásokra, valamint átfogja azokat a lehetőségeket, melyek Európában az egyre nagyobb szabadságból adódóan lehetővé teszik az eltérő kultúrával, tapasztalattal és háttérrel rendelkező emberek találkozását. Ez kapcsolódik az Unió folytatódó bővítési folyamatához és lehetőséget ad az Unión belüli és azon kívüli emberek, valamint a kontinensen kívülről érkezett bevándorlók közötti kölcsönhatásra. A különböző közösségek közötti kölcsönhatás és az integrációs folyamat Európa egyik nagy kihívásává válik. Ez a kihívás nem csupán gondot jelent; a kölcsönhatás egyaránt hasznos lehet a bevándorlók és az összes befogadó közösség számára. Az Egyházak Bizottsága az Európai Bevándorlókért (EBEB) szervezet munkáján keresztül az európai egyházak emlékeztetik egymást, hogy az alapvető emberi jogok és az emberi méltóság tisztelete vezető elvekként kell, hogy működjön az Európai Unió valamennyi szintjén a bevándorlással kapcsolatos kihívások kezelésekor.

Az integrációs politikák, a menekültek védelme, a rasszizmus- és diszkriminációmentes Európa érdekében az egyházak támogatják:

- Jogra alapozott politikai viszonyulást a munkaerő-vándorláshoz, mind a vándorlás során, mind a megérkezést követően.
- A menekültügyi rendszer hozzáférhetőségének és igazságosságának fenntartását és erősítését, valamint a menekültekre és hontalanokra vonatkozó védelem új formáinak megnyitását.
- Olyan politikákat, amelyek harcot hirdetnek a rabszolgaság új formái, így különösen az emberkereskedelem ellen, és amelyek támogatják az emberek biztonságos vándorlását.
- Az integrációt támogató politikákat, tekintettel a sokszínűségekre és figyelemmel a bevándorló lakókkal való bánásmódra, ide értve az antidiszkriminációs politikát.

5.1.4. Vallások és hitek közötti párbeszéd

Az egyházak számára a valódi párbeszéd nem csupán a másakra való figyelés. Az kiterjed továbbá a megosztottság másokkal, a tanulás másoktól szándékára is, és mindez tolerancia és tisztelet tanúsításával. A saját identitás, háttér és meggyőződés nagy jelentőséggel bír.

Az egyházak évszázadok óta elválaszthatatlanul kapcsolódnak a kultúrához. Ezzel összhangban egyes egyházak, valamint az EEK is közreműködtek az európai intézmények, az EU és az Európa Tanács által kezdeményezett, kultúrák közötti széles párbeszédben, amelyben mindenki elkötelezte magát annak jövőbeni folytatása mellett. Az egyházak nemcsak nyilatkozatokat tesznek, hanem mindennapi munkájukkal számos szinten közre is működnek az európai kultúrában.

Nem létezhet kultúrák közötti párbeszéd vallások közötti párbeszéd nélkül. Az európai egyházak felfedezték a kultúrák és a vallások, azon belül az élő hitek, különösen a három monoteista vallás, név szerint a keresztyén, a zsidó és az iszlám vallásokban hívők közötti párbeszéd iránti igényt, és tevékenyen támogatja azt. Ebben a vonatkozásban, az EEK/ETB szemszögéből az alábbiak fontosak:

„A kultúrák közötti párbeszéd rendelkezik egy vallási dimenzióval. A vallási közösségek nem hiszik, hogy ők, vagy a ”vallás” teljes körűen leírható lenne önmagában a kultúrára való utalással. Ebből kifolyólag a vallási közösségek folytatni fogják a folyamatban lévő, vallások közötti párbeszéd sorát. Ezek a párbeszédetek tartalmazhatnak olyan elemeket, amelyekre nem terjednek ki a kulturális szociológiai előadások, mint például ”transzcendens”, ”mátság”, ”isteni” vagy ”szentség”.⁸⁰

Arra az általánosan elfogadott meggyőződésre alapozva, hogy az isteni kegyelem és szeretet hitre, fajra, nemre, kulturális vagy nemzetiségi származásra tekintet nélkül nyitva áll minden emberi lény előtt, az építő és tanító jellegű párbeszéd képes arra, hogy közelebb hozza egymáshoz az embereket, és ezért eloszlat minden, a „civilizációk harcával” kapcsolatos aggodalmat és félelmet. A szívek és lelkek kinyílásán keresztül, egy őszinte párbeszéd során, különböző hitű emberek képesek elfogadni a mások „különbségét”, és mivel egyenlő értékekkel bírnak, ezért elkezdik építeni a világképét. A vallások és kultúrák közötti párbeszéd messze a legmegfelelőbb út az előítéletek semlegesítésére, valamint a béke, a tolerancia, a bizalom, a megbékélés és a kölcsönös tisztelet elősegítésére.

5.1.5. Válaszok a klímaváltozás kihívásaira

Az egyházak fenntartják azt a meggyőződésüket, hogy a klímaváltozást nem lehet megoldani kizárólag a technológiai fejlesztések vagy jogi szabályozások útján. A klímaváltozásnak minden egyén és közösség életvezetésében személyes üggyé kell válnia. Igény van arra is, hogy a környezetvédelmi ügyeket elkülönítsük a gazdasági teljesítménytől. Meg vagyunk győződve arról, hogy a probléma lényege az, hogy a gazdaságunk szerkezete ösztönzi az embereket, hogy többet és többet fogyasszanak.

Követi ezt a meggyőződést az Európai Keresztyén Környezetvédelmi Hálózat 7. Tanácskozásának⁸¹ Záróokmánya, melynek címe a következő: „A klímaváltozás valódi kihívásai”:

„A környezet emberi pusztításának gyökereit nem csak cselekvésekben, hanem mélyen az emberi jellemekben is megtalálhatjuk. Az embereknek nem elég életben tartani az őket körülvevő világot, kapcsolatban kell lenniük a világgal, amely nem csak haszon-orientált és piaci alapú.”

„Szükségszerű, hogy az egyházak elfogadják, és együtt győzzék le az olyan kihívásokat, mint a vízhiány, a csökkenő termés, természeti katasztrófák, járványok, kivándorlás és még sok más olyan következményt, amit a klímaváltozás okoz. Biztatjuk az

⁸⁰ ETB/EBEB közreműködése az Európa Tanácsi folyamathoz a kultúrák közötti párbeszédéről szóló Fehér Könyvhöz kapcsolódóan, 2007. január.

⁸¹ Az Európai Keresztyén Környezetvédelmi Hálózat az Európai Egyházak Konferenciájának fő eszköze, hogy a természettel és a környezetvédelemmel való kapcsolatunkat a keresztyén teológia és a keresztyén életszemlélet szemszögéből világítsa meg. Lásd.: <http://www.ecen.org>

egyházvezetőket, hogy fejlesszék ki saját átfogó útmutatásaikat megfelelő időbeosztásokkal és célokkal a globális felmelegedés enyhítése céljából.”

„Életbevágó, hogy az oktatás az uralkodó fogyasztói felfogásról egy egyszerűbb életstílusra való sürgős váltásra ösztönözzön, továbbá nagy változások szükségesek a politikában és a gazdaságban is. Az ökológia és a klímaváltozás minden lelkészképzés része kell, hogy legyen.”

„A gyülekezeti életben az egyházaknak meg kell mutatniuk a mobilitás új formáinak olyan modelljeit, amelyekkel elmozdulunk az autók, repülők és hajók sebességmintáitól a tisztább és kevésbé kockázatos közlekedési módok felé.”

„Mínthogy fontos döntések meghozatala következik, az egyházaknak és az EU-nak a következő hónapokban az Európai Parlamentben meg kellene szólítania a kormányokat és a politikai szereplőket. Az EU-nak az üvegházhatást kiváltó gázkibocsátásra vonatkozó vállalásait nem kompenzálásával, hanem a kibocsátás jelentős csökkentése érdekében tett azonnali erőfeszítésekkel kell biztosítania.”

A klímaváltozásnak sokkal többnek kell lennie, mint csupán egy „zöld ügynek”. A klímaváltozás által hátrányosan érintettek és a kárt előidézők közötti pozíciók polarizálódása erősíti azt az aggodalmat, hogy a klímaváltozás a nyomor mérséklésének akadályává válik, beleértve mindent, ami az emberi biztonságot jelenti. Az éghajlatváltozás azzal fenyeget, hogy nyomorba dönti a gyengébb közösségeket, amellyel ellehetetleníti a nemzetközi szervezetek erőfeszítéseit. Az egyenlőség és igazságosság alapelvei, csakúgy, mint a fejlődéshez való jog része kell, hogy legyen annak az átfogó szemléletnek, amely hatékony megoldásra törekszik.

5.1.6. Politikai diakónia

Az egyházak, az „örömhír” tevékeny hírvivői szerepére vonatkozó elkötelezettségüket felismerve, nem maradhatnak távol a politikai folyamatoktól. Mint a társadalom megkülönböztethető része, az egyházak fenntartják jogukat a demokratikusan megválasztott politikai erőkkel való párbeszédre. Elismerik felelősségüket és kötelezettségüket, hogy hozzájáruljanak a politikai döntéshozók és döntéseik következményeit viselő állampolgáraik közötti párbeszédhez. Az igazságosság, az emberi méltóság, a gyengék és könnyen sebezhetőek védelme a társadalomban, valamint a környezettel – amelyet Isten teremtett – való törődés az egyházakat alapvetően foglalkoztató kérdésekként merülnek fel, és a politikai hatalmakkal való párbeszéd középpontjába kerülnek.

Az értékekről és a politika értékdimenzióiról folyó párbeszéd egy felismerés, amely szerint a politikának értékelvűnek kell lennie és az értékeket a politika önmaga nem hozhatja létre. A politikának értékorientációra és etikai keretre van szüksége, amelyen belül sikeresen működhet saját funkciójának betöltése érdekében. Ebből kifolyólag egy egészséges társadalomnak döntően szüksége van a politikai intézmények és a civil társadalom különböző szervezetei közötti párbeszédre. Az EU Fehér Könyvében ezt szintén elismerték.⁸² Az EU-nak, mint működésben levő politikai projektnek, szembesülnie kell az egyik legjelentősebb

⁸² Európai Közösségek Európai Bizottsága, „Európai Kormányzás – Fehér Könyv”, Brüsszel, COM(2001) 428 vége.

kihívásával, amely a politikai vezetés és a civil társadalom közötti szakadék áthidalásában, valamint az EU intézményeinek demokratikus legitimitációjában áll.

Ez az egyik oka annak, hogy az egyházaknak és vallásos közösségeknek, a szervezett civil társadalom más szegmenseivel egyetemben, nagy szerepe van Európában. Ez széles körben osztott vélemény, amely az Európai Unió Működéséről szóló Szerződésben is kifejeződik a következő megfogalmazásban: „Az Unió tiszteletben tartja és nem sérti az egyházak és vallási szervezetek vagy közösségek nemzeti jog szerinti jogállását a tagállamokban. ... Elismerve identitásukat és különleges hozzájárulásukat, az Unió nyílt, átlátható és rendszeres párbeszédet tart fenn ezekkel az egyházakkal és szervezetekkel.”⁸³

Az egyházakkal és hitközösségekkel való párbeszédet illetően az EU-nak hosszú ideje tartó elkötelezettsége van a párbeszéd alapú kultúra, tolerancia és együttműködés kialakítására informatív szinten. Ez a hagyomány az 1980-as évek óta alakul, amelynél fogva az Európai Bizottság egymást követő elnökei az európai integrációt érintő párbeszédet az egyházak és a hiten illetve meggyőződésen alapuló közösségek között fenntartják. Ez a párbeszéd kétoldalú információcsere: az egyik oldalon célja az európai integráció jelentőségének terjesztése a vallásos közösségekben, míg a másik oldalon az EU intézményei számára lehetővé teszi, hogy a társadalmi és politikai nézeteiket finomítsák a vallásos közösségek meglátásait felhasználva. A párbeszéd célja az egyházak szemszögéből, hogy felhívják a figyelmet az etikai értékekre és követelményekre vonatkozó álláspontokra. A különböző szinteken és módokon megvalósuló párbeszéd a bizalom és együttműködés kifejeződései. Világos, hogy az együttműködés kultúrájának hívószava a befogadás és nem a kirekesztés, ennek magában kell foglalnia összetett személyiségünk valamennyi aspektusát, beleértve hitünket és meggyőződéseinket. Azt is elismerik, hogy a demokrácia gerincét az etikai értékeknek kell képezniük. Egyébként az a többség totalitarizmusához vezet.

Széles körben elismert, hogy a párbeszéd az egyik meghatározó eszköze egy befogadó társadalom építésének. Szintén széles körben elismert, hogy az egyházak és hitközösségek valamint a politikai intézmények közötti párbeszéd ennek a folyamatnak az egyik eleme. A párbeszédben való részvétellel az egyházak nem politikai hatalmat keresnek. A nyitott, helyénvaló és átlátható párbeszédben az EEK egyházai egy nyitott, demokratikus társadalom kialakításához kívánnak hozzájárulni. Az EEK egyházai többféle módon készen állnak egy ilyen párbeszédre.

5.2. A helyi közösségekkel való kiemelt együttműködés

Az egyházak és a hitalapú szervezetek természetükből fakadóan holisztikusan aggódnak az egyénekért és közösségekért. Mély aggodalmat éreznek a társadalmi problémák és a közösség bomlása miatt. Ugyanakkor nem céljuk, hogy egyedi ügyeket elkülönítve kezeljenek, sokkal inkább, hogy átvegyék a közösség általuk szolgált tagjainak igényeire irányuló figyelem holisztikus felfogását, és a közösség igényeire figyelemmel lévő megoldást kínáljanak számukra.

⁸³ Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés, 17. cikk.

Stratégiai partnerek

A társadalmi problémákra és a közösségek felbomlására vonatkozó holisztikus megoldásokhoz szükség van az összes szektor (közszektor, magánszektor, önkéntesek) közötti partnerségre. Ugyanakkor, a szélesebb önkéntes szektoron belül az egyházak és a hitalapú szervezetek stratégiai partnerként gyakran lenézettek. Mindazonáltal, hozzájárulásuk jelentős. Nemcsak a holisztikus, hosszú távú megoldásokban működnek közre, hanem helyi gyökerekkel, valamint olyan megoldásokkal és képességekkel rendelkeznek, hogy helyben meghatározott megoldásokat segítsenek érvényesíteni.⁸⁴

Az egyik ok, amiért az egyházak és a hitalapú szervezetek képesek közös segítséget és önségeit nyújtani az, hogy tagjaik széles palettáról kerülnek ki. Vannak közöttük a legkülönbözőbb foglalkozást űző emberek, akik további külső erőforrásokhoz juthatnak hozzá a közösség nevében. Ezek többsége jól dokumentált és a társadalmi tőke komoly forrását jelentik.

Földrajzi kiterjedés

Az egyházak és a hitalapú szervezetek egyedülálló földrajzi kiterjedéssel rendelkeznek az EU-ban. Megtalálhatók minden városi és vidéki területen, a városközpontokban és a külvárosokban. Az egyházak és a hitalapú szervezetek ugyancsak jól tükrözik azt a közösséget, ahol vannak, hiszen a közösség tagjai a helyiek közül kerülnek ki. Továbbá, számos vallási felekezet célja, hogy biztosíthassák minden egyén szolgálatát az országos egyházszerkezeti lefedettségén keresztül.

Helyi közösségi infrastruktúra

Az egyházak és a hitalapú szervezetek hosszú évek óta tevékenyen részt vesznek az általuk szolgált közösség életében. Ők a helyi fókuszpont, olyan központi helyet kínálva, ahol csoportok széles köre találkozhat életkortól függetlenül. Az egyházak és a hitalapú szervezetek a támogatás fontos forrásaiként gondoskodnak a helyiekről és meglátogatják őket otthonaikban. Segítenek az embereknek abban, hogy megélik saját és a közösség fontosabb eseményeit, úgy mint a születéseket, a temetéseket, az esküvőket, valamint másféle ünnepeket és megemlékezéseket. Az egyházak és a hitalapú szervezetek ugyancsak képesek fórumot nyújtani a helyi igények és vágyak kifejezésére. Nagyon gyakorlatiasan szólva ez a képesség hozzá tud járulni a közösségi erőfeszítésekhez, úgymint megújítási kezdeményezések, ahol az egyházak és a hitalapú szervezetek vezetői szerepet tölthetnek be. Ugyancsak hasznos, hogy az egyházak és a hitalapú szervezetek őshonosak abban a közösségben, amelynek részei. Ennek okán olyan hitelességgel rendelkeznek, amivel más szolgáltatók vagy a helyi kormányzati szervek nem. Az egyházakra és a hitalapú szervezetekre úgy tekintenek, mint a közösség részére, szemben a közszektor szereplőivel, akik csak „véletlenül pottyantak” erre a hátrányosabb területre, de hamarosan visszatérnek a minden jóban bővelkedő saját otthonukba.

⁸⁴ Ezt a közreműködést ismerte fel például az Egyesült Királyság Politikai Akciócsoportja a közösségi önségély támogatása által, amikor az egyházakat és a hitalapú szervezeteket úgy írta le, mint: „a közös segítség hálózata, a gondoskodás szolgálata, közösségi fejlesztési tevékenységek valamint közösségi szervezési képességek”. Lásd. „Active Community Unit, 1999, Report of the Policy Action Team on Community Self-Help”, London, Home Office.

Hosszútávú közösségi elkötelezettség

Az egyházak és a hitalapú szervezetek hosszú ideje a helyi közösségekben gyökereznek, és ezért stabilitást nyújtanak. Vágynak arra, hogy részei legyenek az olyan megoldásoknak, amelyek a társadalmi problémák gyökerével foglalkoznak, nemcsak a tüneteivel. Hasonlóan, az egyházak és a hitalapú szervezetek sokkal később is elkötelezettek lesznek a területük iránt, miután a közép- és hosszútávú megújítási kezdeményezések és/vagy támogatási ütemek megváltoztak vagy befejeződtek. Az egyházak és a hitalapú szervezetek ezért sikeresen közre tudnak működni rövidtávú kezdeményezésekben.

Ebből kifolyólag, az egyházak és a hitalapú szervezetek megfelelő helyen vannak, hogy fejlesszék a tulajdon és a közösségi elkötelezettség értékeit, és hogy fejlesszék a szélesebb civil elköteleződést, hiszen ők a civil társadalom részeként működnek. Ez hozzájárul az újítást és szabadságot, amelyet a közszektor képviselőinek korlátjai nem engednének meg. Az egyházak és a hitalapú szervezetek azon vannak, hogy jövőorientáltak legyenek, mert motiváltak a lehetséges jövő víziója által.

Alapos közösségi ismeretek

Az egyházak és a hitalapú szervezetek hosszútávú közösségi elkötelezettsége lehetővé teszi hasznos, az évek során intézményesített emlékezet kifejlesztését. Hasonlóan, az egyházak és a hitalapú szervezetek vezetői mély ismeretekkel rendelkeznek az adott pillanat eseményeiről, hiszen a helyi közösségekben számos emberrel kapcsolatban vannak. Ugyancsak látják a változások hatásait, úgy mint a változó foglalkoztatási módszereket huzamosabb időn keresztül, feljegyezve azok hosszútávú következményeit és rövidtávú hatásait.

Önkéntes kapacitás

A hit a motiváció egy hihetetlenül erős forrása, amely elkötelezi az egyént a szolgálat és az önkéntesség irányába. Az egyházaknak és a hitalapú szervezeteknek ezért vannak olyan embereik, akiknek idejük van és motiváltak az egyházak és a hitalapú szervezetek által működtetett programokhoz való hozzájáruláshoz.

A források azonosítása a közösségi igényeknek való megfelelés okán

Az egyházak és a hitalapú szervezetek egyedülállóan jó helyzetben vannak az olyan források felméréséhez, mint a pénzforrások, valamint idővel és tudással rendelkező humán források.

Először, az egyházak és a hitalapú szervezetek hasznosítják a velük kapcsolatban álló országos felekezeti, szervezeti forrásokat, és/vagy olyan nagyobb, szakértelemmel rendelkező szervezetektől származó forrásokat, amelyekkel azonos hitalapon állnak. Ez a struktúra alkalmas arra, hogy nemzeti szintű szakértelmet, legjobb gyakorlati tudást és mentorálást nyújtson annak a helyi csoportnak, amelyik igénybe tudja venni.

Másodszor, inkább helyi szinten, az egyházak és a hitalapú szervezetek igénybe vehetik az azonos területen működő, más egyházak és hitalapú szervezetek forrásait. Ezt még inkább elősegíti számos felekezet azon struktúrája, amely támogatja a csoportok közötti együttműködést. Az ilyen rendszeren belül a jobb anyagi helyzetben lévő gyülekezetek

osztóznak a kevésbé előnyös helyzetben lévő közösségekkel. Az ilyen források gyakorlati és anyagi forrásokat, valamint képzett önkéntesek közreműködését biztosítják.

Harmadszor, vannak felekezeteken és hiteken átívelő szervezetek adott területekhez kapcsolódóan, amelyek célja, hogy támogassák az egyházak és a hitalapú szervezetek közötti kommunikációt és együttműködést, illetve, hogy tovább erősítsék a források közös szolgáltatását.

Erősen összefüggő szolgálatok

Az egyházak és a hitalapú szervezetek egyik fontos értéke az összefüggő dimenzióik. Az egyének és a csoportok közötti kapcsolat a helyi közösségen belül csökkenti az elkülönülést és erősíti a társadalmi kohéziót. Az egyházak és a hitalapú szervezetek jól helyezkednek el olyan környezet megteremtéséhez, amely segíti a kapcsolatok erősítését oly módon, ahogy egy kormány szerv képtelen lenne.

Továbbá, az egyházak és a hitalapú szervezetek által nyújtott szolgálatok a maguk valóságában ugyancsak összefüggenek. Az önkéntesek kapcsolatépítése a saját szerepük megértésén alapul, és az több mint csupán egy reggel 9-től délután 5-ig betöltött állás esetében. Igazi kapcsolatok építésére törekednek – életüket egy nagyon személyes, fejlődéssel járó, erősítő módon. Az állami szolgáltatások gyakran hajlamosak kevésbé személyesnek lenni, mert az általuk kínált szolgáltatásnak nagyszámú, eltérő jellegű igényt kell kielégítenie. Ellenben, az egyházak és a hitalapú szervezetek úgy szervezhetik szolgálataikat, hogy azok nagyon specifikusak és személyre szabottak, továbbá, a maguk valóságában holisztikusak. Mivel ők alacsonyabb számú emberrel foglalkoznak, az egyes esetekben jobban el tudnak mélyülni.

Egyéni felhatalmazás és átalakítás

Ahogy az Egyesült Királyság-béli Shaftesbury Society kutatása megállapította, néha a felhasználók, tagok, önkéntesek és menedzserek közötti határok átjárhatók. Mivel az emberek önbizalma és képességei fejlődnek, gyakran vállalkoznak, máskor pedig inkább fizetett állásba mennek.⁸⁵ Az egyházak és a hitalapú szervezetek nagy hangsúlyt fektetnek annak erősítésére, hogy az emberek a függőségéből a független élet irányába mozduljanak.

Befogadás

Az egyházak és a hitalapú szervezetek a saját tagjaikon kívüliek szükségét is keresik, hiszen az létük egyik jellegzetessége. Ez gyakran tükröződik vízió- és küldetésnyilatkozatban.

Nehezen elérhető csoportok

Az egyházak és a hitalapú szervezetek jól helyezkednek el ahhoz, hogy szolgálatot nyújtsanak olyan kevésbé képviselt etnikai csoportoknak, akikkel az általános szolgáltatók kevésbé foglalkoznak. Olyan szolgálatokat tudnak kialakítani, amelyek egybecsengenek a jellegzetes etnikai csoportok kulturális és vallási érzékenységével és különböző etnikai csoportok nyelvével.

⁸⁵ Randolph-Horn, Elizabeth: „Faith Makes Communities Work: A Report on Faith-Based Community Development”, DETR, London, 1997.

Határokon átívelő lehetséges együttműködés

Az egyházak EU-szerte minden közösség gyökerei közelében vannak, jó helyen, hogy építsék és fejlesszék a közösséget. A kapcsolatok és a regionális, európai és helyi szinten meglévő hálózatok használata biztosítja az egyházak számára azt a lehetőséget, hogy fejlesszék és növeljék a társadalmi tőkét. Számos az EU által is támogatott olyan program létezik, amelyet az egyházak egymás hasznára fordíthatnak, továbbá támogathatják a helyi társadalmat. Számos egyház ugyanakkor nem használja ki ezt a lehetőséget, akiknek fel kell a figyelmét hívni erre, valamint forrásokat kell biztosítani. Az egyházak fontos partneri szerepet játszhatnak más, nem kormányzati szervezetekkel, valamint határokon átívelő partneri kapcsolatot alakíthatnak ki egymással, habár ez még nem teljesen kiforrott.

Esettanulmány 1.

Síkra szállni a szomszédságért

A GROW egy sikeres, régiók közötti együttműködési program Dél-kelet Anglia, Andalúzia, Emilia-Romagna, Noord Brabant és Malopolska között, kihasználva az Interegg II. pénzügyi alap lehetőségeit. A Dél-Kelet Angliai Fejlesztési Ügynökség (SEEDA) által vezetve, az öt régió egyesítette erejét, hogy megosszák tudásukat és ötleteiket abból a célból, hogy széles skálájú tevékenységen keresztül biztosítsák a fenntartható fejlődést, és amely nem lett volna lehetséges az alprogramok, valamint a 82 résztvevő szervezet kemény munkája, szennvedélye és elkötelezettsége nélkül. A programon belül az Egyesült Királyság Egyesült Református Egyháza (URC) a Hope in the Community Ltd (egy megújítással foglalkozó szervezet, amelyet az URC alapított) által vezetve, a Spanyol Katolikus Társadalmi Programmal és a Lengyel Katolikus Akadémiával alkottak partnerséget abból a célból, hogy megosszák bevált gyakorlatukat, hogyan fejlesszenek jó közösségi vezetőket. Ez maga után vont egy kutatási programot is annak érdekében, hogy feltárják a bevált gyakorlatot és képzést, miközben nekikezdték a kultúrák közötti eszmecserébe. A záró jelentés bemutatta, hogy a program fontos szerepet töltött be a közösségi fejlődésben.

Esettanulmány 2.

Közös munka a környezetvédelem terén

A FEST Heidelberg (Németország) vezetése alatti programban a Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház nagyszebeni egyházközsége és a Vilemovi Ortodox Akadémia (Csehország) közösen szenteltek figyelmet az egyházak környezetvédelem iránti elkötelezettségére. Öko-igazgatási rend az egyház környezeti standardjainak növelése érdekében, 25 napelemnek a Csehországi Egyházak Ökumenikus Tanácsához tartozó templomok tetejére helyezésével, egyesítve a tapasztalatcserével és támogatva különböző országokból. A program nemcsak az egyházak igényeire adott válasz megadásában segített, de lehetővé tette, hogy bemutassák közreműködésüket a szélesebb közösségben.

Befejezés

A keresztyénség, mely a történelem során a legnagyobb európai egyházzá vált, más vallásokkal és humanista hagyományokkal együtt továbbra is számos olyan érték forrása, amelyeket az európaiak magukénak vallanak. A hit eltérő kifejeződése, és a hagyományokban, illetve a hitvallásban meglévő különbségek ellenére a keresztyén egyházak között egység van, amelyet alátámaszt az egyházak közötti sokrétű együttműködés, a társadalomra vonatkozó közös tanúságtétel és az egyházak közötti ökumenikus kapcsolatok létezése. Az ökumenikus mozgalom mottója, az egység a sokféleségben az európai politikai intézmények által is elfogadott, és továbbra is a legjobb irány 21. századi Európa számára.

Az egyházak társadalmi beágyazottsága és közreműködésük néhány egyedi terület fejlesztésében része az egyházak önértelmezésének és elkötelezettségének. Az egyházak a különböző gyakorlati programokban való részvétellel, továbbá a társadalomban, valamint a világpolitikában meglévő partnerekkel való párbeszéd különböző formáinak fenntartásával működnek közre az európai integrációban. Ezzel párhuzamosan az egyházak az embereknek szóló találkozási lehetőségek megteremtésével és az összetartozás szellemiségének erősítésével is hozzájárulnak az európai integrációhoz. Ezzel a háttérrel a jövőbeni európai projektumok előtt álló kihívások a következők:

- Az értékekről szóló viták jövője, ideértve a kérdést, hogy az európai társadalomnak hogyan kellene kezelnie a fundamentalizmus és a populizmus különböző formáit;
- Az EU társadalmi és emberi arca;
- Vallások közötti párbeszéd.

A kihívások felállításának módja magában foglalja kontinensünk várakozásait és a jövőről alkotott vízióit mind egyéni, mind szélesebb, társadalmi szinten. Ebben az összefüggésben az értékek kérdése áll központi helyen, tükrözve az egyén és a közösség szerepének, valamint a közöttük lévő kommunikáció természetének értelmezését.

Az európai egyházak az Ökumenikus Chartában elkötelezték magukat az európai integráció és – keresztyén hitük alapján – az emberi, és társadalmilag tudatos Európáért való munka iránt. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke a nagyszabású 3. Európai Ökumenikus Nagygyűlésen elmondott beszédében megismételte ezeket a gondolatokat, amikor azt mondta: „A kizárólag földrajzilag és gazdasági dimenzióban meghatározott Unióból hiányozna az egység. Csak a közösen elfogadott értékek tölthetnek meg tartalommal egy olyan politikai entitást, mint az Európai Unió, mely mint értékek közössége fogant”.⁸⁶ Az egyházak nincsenek egyedül az értékek és az Európai Unió közötti kapcsolatra összpontosítás során. Készek együttműködni minden, az integráció iránt elkötelezett partnerrel.

Az egyházak és a politikai intézmények közötti párbeszéd az egyházak nyilvános elkötelezettségének egyik formája. A részvétel ilyen formája iránti igényt mind az egyházak, mind a politikai intézmények felismerték. Az Európai Bizottság elnöke nagyszabású beszédében leszögezte: „A vallás szerepe a közéletben jelenleg széleskörű vita tárgya. Ha tekintetbe vesszük, hogy a politika elválaszthatatlan az erkölctől, akkor egy, a társadalom

⁸⁶ José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke, 3. Európai Ökumenikus Nagygyűlés, Nagyszabású, 2007.

minden elemére figyelemmel lévő intézményi keretnek gondosan figyelnie kell az egyházak üzenetére”.

A keresztyének számára az értékek nem csupán általános alapelvek, hanem a mindennapi élet irányadó mértékei; mint olyanok, a hitük legfontosabb funkciói. Tudják, hogy „ha nincs kijelentés, elvadul a nép”.⁸⁷ Ez az értelmezés nem csak Istennel a jólétre és a boldogulásra vonatkozó ígéretén alapul, hanem azon a meggyőződésen is, hogy ez a jólét nem csupán az emberi erőfeszítések eredménye. Ez együtt jár Isten földi beavatkozásával⁸⁸ és jelenlétével, a Szentlélekben, és adva van mindenki számára Jézus Krisztus⁸⁹ megtestesülésében és feltámadásában. Ebben a szellemben az európai egyházi vezetők 2006. decemberi Nyílt Levelükben leszögezték: „A keresztyén hit újraélesztése segíteni fogja az európai társadalmakat, hogy fenntartsák identitásukat és fejlesszék azon értékeiket, amelyek az európai kultúra lényegét alkotják ... Így törekszünk, hogy hozzájáruljunk Európa jövőjéhez, és hogy azt a remény földrészévé tegyük”.⁹⁰

Erre a hitre alapozva, a keresztyének jelentékenyen hozzá tudnak járulni Európa fejlődéséhez. Ahogy Jan Figel uniós biztos fogalmazott beszédében Nagyszébenben: „A keresztyének – egyénileg és kollektíven – fontos szerepet játszanak Európa jövőjében: az állampolgárság ápolásával, a demokrácia erősítésével, a felelősség fejlesztésével, a természet és az emberi méltóság védelmével, a béke terjesztésével, valamint az emberek és kultúrák megbékítésével, ide érve a párbeszédet a többi nagy monoteista vallással.” Meg kell tennünk, mert ez a mi isteni küldetésünk. És meg tudjuk tenni, mert: „A keresztyének ereje a történelemben valójában soha nem a számukban volt, hanem az ihletettségükben (hit) és az elkötelezettségükben (hitelesség)”.⁹¹

Ebben a szellemben az EEK/ETB égisze alatt összegyűlt európai egyházak kifejezik elkötelezettségüket az európai integráció folyamata iránt, továbbá készségüket és szándékukat, hogy keresztyén hitükre alapozva közreműködjenek ebben a folyamatban. Együttműködnek annak érdekében, hogy támogassák a keresztyén értékeket, részvételt és az emberek közötti kapcsolatokat.

*„A reménység Istene pedig töltsön be titeket
a hitben teljes örömmel és békességgel,
hogy bővüljétek a reménységben
a Szentlélek ereje által.”*

(Róm 15,13)

⁸⁷ Péld 29,18.

⁸⁸ „Mert csak én tudom, mi a tervem veletek - így szól az Úr -: békességet és nem romlást tervezek, és reményteljes jövőt adok nektek. Ha segítségül hívtok, és állhatatosan imádkoztok hozzám, akkor meghallgatlak benneteket. Megtaláltok engem, ha kerestek és teljes szívvel folyamodtok hozzám. Megtaláltok engem - így szól az Úr -, jóra fordítom sorsotokat, összegyűjtlek benneteket minden nép közül és minden helyről, ahová szétszórtalak - így szól az Úr -, és visszahozlak erre a helyre, ahonnan fogságba vitettelek benneteket.” Jer 29,11-14.

⁸⁹ „mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk”, ApCsel 17,28.

⁹⁰ Nyílt Levél az Egyházak Vezetőitől a Politikai Vezetőknek: A közösen elfogadott értékeken és a közös reményen alapuló Európáért, Egyházi vezetők Értékek – Vallás – Identitás konferenciája, Brüsszel, 2006. december.

⁹¹ Jan Figel, az Európai Bizottság tagja, az oktatásért és a kultúráért felelős biztos, 3. Európai Ökumenikus Nagygyűlés, Nagyszében, 2007. szeptember.

A dokumentum szerzői/összeállítói

Dr. Bóna Zoltán, Magyarországi Református Egyház
Dr. Elfriede Dörr, Romániai Ausburgi Hitvallású Evangélikus Egyház
David Gill, Németországi Protestáns Egyház
Laurens Hogebrink, Hollandiai Protestáns Egyház
Wiliam Jourdan, Olaszországi Valdens Egyház
Vakhtang Kipshidze, Orosz Ortodox Egyház
Lena Kumlin, Finnországi Evangélikus Egyház
Dr. Peter Pavlovic, Európai Egyházak Konferenciája
Ignatios Sotiriadis, Görög Ortodox Egyház
Peter Southcombe, Egyesült Királyságbeli Egyesült Református Egyház
Dr. Georges Tsetsis, Ökumenikus Patriarchátus

Szerkesztette: Peter Pavlovic